

О. В. Чернявська  
Т. С. Юрко

ISBN 978-966-184-299-0

# МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Монографія



Полтава  
2018

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки  
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»  
(ПУЕТ)**

**О. В. Чернявська, Т. С. Юрко**

**МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ  
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:  
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА  
ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА**

**Монографія**

**Полтава  
ПУЕТ  
2018**

УДК 336:[338.22-022.51](100+477)

Ч-49

Рекомендувала до видання, розміщення в електронній бібліотеці та використання в освітньому процесі вчена рада Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», протокол № 7 від 11 червня 2015 р.

**Автори:**

***О. В. Чернявська, Т. С. Юрко***

**Рецензенти:**

***О. В. Кендюхов***, д. е. н., професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри економіки та підприємництва Державного економіко-технічного університету транспорту, голова Всеукраїнської спілки вчених-економістів;

***Т. В. Момот***, д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Харківської національної академії міського господарства.

**Чернявська О. В.**

Ч-49 Механізм фінансової підтримки малого підприємництва: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія / О. В. Чернявська, Т. С. Юрко. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 223 с. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

ISBN 978-966-184-299-0

У монографії розглядаються світовий досвід і вітчизняна практика формування та функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва.

Розраховано на науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів економічних спеціальностей, студентів, а також працівників реального сектора економіки різних рівнів, фахівців державних і регіональних органів управління.

УДК 336:[338.22-022.51](100+477)

© О. В. Чернявська, 2018

© Т. С. Юрко, 2018

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки  
«Полтавський університет  
економіки і торгівлі», 2018

ISBN 978-966-184-299-0

## **ЗМІСТ**

<b>ПЕРЕДМОВА</b> .....	4
<b>РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади та зарубіжний досвід формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва</b> .....	6
1.1. Мале підприємництво як структуротворчий елемент національної економіки .....	6
1.2. Сутність механізму фінансової підтримки малого підприємництва.....	32
1.3. Зарубіжний досвід формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва .....	42
<b>РОЗДІЛ 2. Ідентифікація сучасного стану та оцінка результативності вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва</b> .....	65
2.1. Специфіка механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні.....	65
2.2. Особливості реалізації державної підтримки малого підприємництва.....	94
2.3. Оцінка результативності вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва .....	112
<b>РОЗДІЛ 3. Напрями використання зарубіжного досвіду при вдосконаленні механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні</b> .....	130
3.1. Впровадження принципів «нової світової моделі державної підтримки малого підприємництва» .....	130
3.2. Оцінка кредитоспроможності набувача фінансової підтримки малого підприємництва як елемент трансформації вітчизняного механізму фінансової підтримки .....	162
<b>ДОДАТКИ</b> .....	187

## ПЕРЕДМОВА

*Для національної економіки України притаманними є скорочення реального валового внутрішнього продукту та інвестиційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання, зростання рівня державного боргу та дефіциту бюджетів усіх рівнів. Світова практика доводить, що центральне місце в нарощенні валового внутрішнього продукту та забезпеченні бюджетної безпеки країни, вирішенні проблеми надмірної залежності муніципальних органів від державного фінансування та досягненні симетричності зайнятості працездатного населення й рівня його матеріального добробуту займає мале підприємництво. Відновлення економіки України можливе лише за рахунок забезпечення державою організаційно-економічних умов для інтенсивного, а не екстенсивного розвитку малого підприємництва.*

*За цих умов актуалізується питання дослідження зарубіжного досвіду та вітчизняної практики функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні як окремого наукового напрямку.*

*Роль малого підприємництва в розвитку національної економіки досліджували В. Є. Воротін, Т. А. Говорушко, Н. А. Малиш, Е. П. Милявська, Т. В. Черняк. Вагомий внесок у розроблення теоретичних засад формування політики державної підтримки малого підприємництва зробили вітчизняні вчені: З. С. Варналій, Г. М. Гонська, В. Ф. Іванюта, Н. В. Карпенко, Я. М. Кашуба, О. С. Кічук, І. С. Ковова, М. Р. Колісник, Ю. Б. Миронов, С. К. Реверчук, Н. І. Фединець, М. М. Хурса, В. М. Онегіна.*

*Серед зарубіжних дослідників, роботи яких присвячені питанням розвитку малого підприємництва, можна виділити Кена О'Ніла, Сімсона Бріджа, Стена Кромі. Високо оцінюючи численні наукові здобутки та накопичений практичний досвід щодо вирішення проблем державної підтримки малого підприємництва, відмітимо, що перелічені дослідження зосереджені переважно на дослідженні вітчизняної практики реалізації*

*заходів підтримки малого підприємництва. Однак, відмічаючи значні успіхи розвинених країн у підтримці розвитку малого підприємництва (50–70 % ВВП розвинених країн продукується в секторі малого підприємництва) набуває актуальності дослідження зарубіжного досвіду функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва.*

*Безумовною цінністю монографії є оригінальне дослідження, в якому вперше здійснено комплексний аналіз світової практики формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва. При цьому авторами досліджено в оригіналі нормативно-законодавчу базу та статистичних звітів 101 країни світу. Це дозволило виявити закономірності еволюції, визначити сучасний стан розвитку державної підтримки малого підприємництва, що були представлені в роботі у вигляді картосхем.*

*Заслугує на увагу читача розроблений науково-методичний підхід до класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємств, у якому за основні класифікаційні ознаки прийнято якісні критерії та галузеву диференціацію кількісних параметрів. Це дозволило визначити цільову орієнтацію національного механізму державної підтримки малого підприємництва (спрощення «статистичної моделі» до «поверхневої»).*

# РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

## 1.1. Мале підприємництво як структуротворчий елемент національної економіки

Розвиток та трансформація ринкової економіки обумовлюють необхідність постійного аналізу і дослідження малого підприємництва, як важливого структуротворчого елемента національної економіки, з метою вироблення дієвих інструментів сприяння ефективності їх діяльності та вдосконалення механізмів державної підтримки через виявлення сутності малого підприємництва та особливостей ідентифікації малих підприємств на певному історичному та економічному етапі розвитку суспільства, уточнення існуючих підходів щодо визначення понять, розкриття їх функцій та ролі в суспільному відтворенні.

У результаті дослідження сучасної економічної літератури автором ідентифіковано чотири концептуальні підходи до визначення сутності малого підприємництва:

- 1) як сектору економіки;
- 2) як виду економічної діяльності;
- 3) як системи економічних відносин;
- 4) як сектору економіки та виду економічної діяльності одночасно (табл. 1).

**Таблиця 1 – Підходи до визначення категорії «мале підприємництво»**

Автор	Визначення категорії «мале підприємництво»
<i>«Мале підприємництво» як сектор економіки</i>	
О. С. Кічук	Особливий сектор економіки зі своїми кількісними та якісними особливостями <sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Кічук О. С. Организационно-экономический механизм содействия развитию малого предпринимательства : дис. канд. экон. наук : 08.00.04. / О. С. Кічук. – Одесса, 2009. – С. 23.

Автор	Визначення категорії «мале підприємництво»
М. І. Небава	Дуже тонкий та чутливий сектор економіки, який є найуразливішим для таких несприятливих чинників, як фінансові труднощі, циклічні коливання, інфляція, податковий тиск тощо <sup>1</sup>
Р. Хілларі	Найбільш важливий сектор економіки, в якому створюється більшість робочих місць та інноваційних розробок <sup>2</sup>
Г. М. Колісник	Атрибут, невід’ємна складова будь-якої господарської системи, без чого економіка й суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати <sup>3</sup>
І. М. Копченко	Специфічний сектор економіки, що характеризується низкою особливих якісних рис, а саме: обмежений доступ до фінансових ринків, високий рівень гнучкості підприємницької діяльності, спрямованість зусиль на постійне удосконалення власної діяльності, робота на місцевому рівні з орієнтацією на місцеві ресурси та попит, наявність ефективного безпосереднього двостороннього зв’язку між підприємцем та його клієнтами, виконання ролі ринкоутворюючого чинника <sup>4</sup>
Я. М. Кашуба	Самостійний сектор економіки з властивими йому специфічними рисами: висока міра невизначеності; постійний економічний ризик; єдність стосунків власності і управління; потенційно висока здібність до впровадження інновацій

<sup>1</sup> Небава М. І. Тенденції розвитку малого бізнесу в умовах нового Податкового Кодексу [Електронний ресурс] / Н. І. Небава, Ю. І. Черкасава. – Режим доступу: [http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc\\_gum/sre/2011\\_1/87.pdf](http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_1/87.pdf). – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Ruth Hillary. Small and Medium-Sized Enterprises and the Environment: Business Imperatives / Ruth Hillary. – Greenleaf Publishing, 2000. – P. 11.

<sup>3</sup> Колісник Г. М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні : дис. канд. екон. наук : 08.00.03. / Г. М. Колісник. – Львів, 2007. – С. 10.

<sup>4</sup> Копченко І. М. Державне регулювання малого підприємництва в трансформаційній економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / І. М. Копченко. – Київ, 2005. – С. 4.

Автор	Визначення категорії «мале підприємництво»
Я. М. Кашуба	(ухвалення нестандартних рішень); саморозвиток і адаптація до змін <sup>1</sup>
<i>«Мале підприємництво» як вид економічної діяльності</i>	
В. Г. Лапуста	Підприємницька діяльність, що здійснюється суб'єктами ринкової економіки при певних встановлених законами, державними органами чи іншими представницькими органами критеріях (показниках) <sup>2</sup>
З. С. Варналій	Самостійна системна інноваційна діяльність громадян та малих підприємств на власний ризик з метою отримання підприємницького доходу <sup>3</sup>
О. В. Довгальова	Особлива форма економічної активності, що передбачає орієнтацію на досягнення комерційного успіху; інноваційний та ризиковий характер діяльності; перспективність спрямування на подальший розвиток, розширення масштабів і сфери діяльності; свободу та самостійність суб'єктів у прийнятті управлінських рішень та здійсненні бізнесу; майнову відповідальність підприємця за результати господарювання; постійний характер господарської діяльності, укладання регулярних, а не одноразових угод <sup>4</sup>
В. Ю. Буров, Н. А. Кручинина	Самостійна господарська діяльність, орієнтована на локальний ринок товарів та послуг <sup>5</sup>

<sup>1</sup> Кашуба Я. М. Обґрунтування механізму забезпечення життєздатності підприємництва в Україні/ Кашуба Я. М. // 36. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 2. – С. 137.

<sup>2</sup> Лапуста М. Г. Малое предпринимательство / М. Г. Лапуста, Ю. Л. Старостин. – Москва : ИНФРА-М, 1998. – С. 101.

<sup>3</sup> Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ : Знання, КОО, 2005. – С. 23.

<sup>4</sup> Довгальова О. В. Управління малим бізнесом : підручник / О. В. Довгальова, О. В. Балабенко. – Макіївка ; Донецьк : Цифрова типографія, 2011. – С. 14.

<sup>5</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в Забайкальском крае / В. Ю. Буров. – Москва : ИНФРА-М, 2011. – С. 10.

<b>Автор</b>	<b>Визначення категорії «мале підприємництво»</b>
В. М. Колот	Самостійна, систематична, інноваційна діяльність певних суб'єктів господарювання незалежно від форм власності, на власний ризик з метою задоволення потреб споживача та отримання економічної вигоди <sup>1</sup>
Т. А. Говорушко	Специфічна форма організації господарської діяльності з власними закономірностями розвитку, які вирізняють його на тлі середнього і великого бізнесу <sup>2</sup>
<i>«Мале підприємництво» як система економічних відносин</i>	
І. О. Богатирьов	Особлива система економічних відносин, при яких головною рушійною силою, суб'єктом господарювання є підприємець, який поєднує особові і матеріальні фактори відтворення на інноваційній основі, особистій ініціативі та економічній відповідальності і зацікавленості, ризику з метою одержання підприємницького доходу <sup>3</sup>
<i>«Мале підприємництво» як сектор економіки та як вид економічної діяльності</i>	
М. М. Хурса	- Різновид підприємницької діяльності, для якого характерним є більшість рис, які притаманні підприємництву взагалі; - окремий сектор економіки, який проявляє свої сутнісні характеристики через мале підприємство, основні риси якого можна розглянути в контексті аналізу кількісних та якісних параметрів, організаційно-правової форми <sup>4</sup>

<sup>1</sup> Колот В. М. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура / В. М. Колот, І. М. Репіна, О. В. Щербина. – [3-тє вид.]. – Київ : КНЕУ, 2010. – С. 46.

<sup>2</sup> Говорушко Т. А. Ефективність розвитку підприємництва у харчовій промисловості України : дис. д. е. н. : 08.00.04 / Говорушко Тамара Андріївна. – Київ, 2008. – С. 62.

<sup>3</sup> Богатирьов І. О. Концептуальні основи ефективного управління розвитком малих підприємств меблевої промисловості / І. О. Богатирьов // Економіка: проблеми та практика : зб. наук. пр. : в 3 т. – 2003. – Т. 1. – № 184. – С. 28.

<sup>4</sup> Хурса М. М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності : монографія / М. М. Хурса. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 10–13.

Більшість вітчизняних дослідників: С. П. Азізов, Я. М. Кашуба, І. С. Ковова, О. С. Кічук, Г. М. Колісник, М. І. Небава, Р. Хілларі є прихильниками першого напрямку ідентифікації і визначають мале підприємництво як окремий сектор економіки. Представники іншого підходу, зокрема В. Ю. Буров, З. С. Варналій, Т. А. Говорушко, О. В. Довгальова, у своїх працях ідентифікують мале підприємництво як вид економічної діяльності. Унікальним є підхід М. М. Хурси, що полягає у трактуванні «малого підприємства» як виду підприємницької діяльності та сектору економіки одночасно.

Деякі науковці ототожнюють поняття «мале підприємництво» та «малий бізнес». Наприклад, О. С. Кічук зазначає, що мале підприємництво є вітчизняним перекладом «small business». С. П. Азізов, опираючись на дане твердження, визначає малий бізнес як сукупність малих і середніх підприємств, що прямо не входять ні в одне монопольне об'єднання і виконують підлеглу до монополій роль в економіці<sup>1</sup>. Інші науковці, серед яких З. С. Варналій, Н. І. Гречко, К. Калантарідіс, В. П. Мікловда заперечують тотожність понять «малий бізнес» та «мале підприємництво». Зарубіжні дослідники в ряді публікацій розмежовують дефініції «мале підприємництво» та «малий бізнес». Мале підприємництво (анг. small entrepreneurship) трактується ними як динамічний сектор економіки, який має ряд відмінних особливостей. Малий бізнес розглядається як організаційна форма підприємств, що дозволяє автору ототожнити його з вітчизняним терміном «мале підприємство» (рис. 1).

Неоднозначність трактування категорії «мале підприємництво» пояснюється відсутністю у дослідників єдиної думки щодо визначення характерних ознак (відмінних характеристик) малого підприємства, що на відповідних етапах його розвитку виокремлювались науковцями як переваги або слабкі сторони (табл. 2).

---

<sup>1</sup> Азізов С. П. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: підручник / С. П. Азізов, П. К. Канінський, В. М. Скупий. – Київ: ІАЕ УААН. – С. 96.

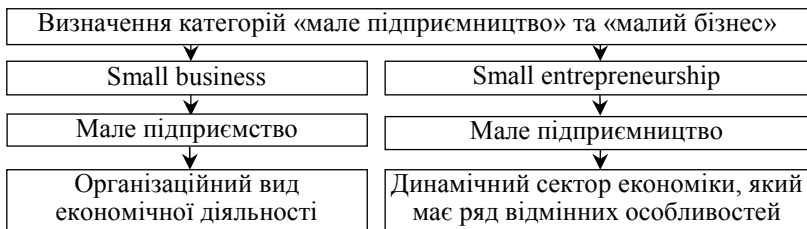


Рисунок 1 – Розмежування категорій «мале підприємництво» та «малий бізнес»

Примітка. Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

**Таблиця 2 – Відмінні характеристики малого підприємництва**

Характеристика	Г. М. Колісник <sup>2</sup>	В. Хорн <sup>3</sup>	З. С. Варналій <sup>4</sup>	Я. М. Кашуба <sup>5</sup>	О. С. Кічук <sup>6</sup>	В. Ю. Буров <sup>7</sup>	Н. Г. Агурбаш <sup>8</sup>	М. М. Хурса <sup>9</sup>
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ризикованість	+			+			+	
Адаптованість	+			+	+		+	

<sup>1</sup> Ruth Hillary. Small and Medium-Sized Enterprises and the Environment: Business Imperatives / Ruth Hillary. – Greenleaf Publishing, 2000. – P. 21–25.

<sup>2</sup> Колісник Г. М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні : дис. канд. екон. наук : 08.00.03 / Г. М. Колісник. – Львів, 2007. – С. 19.

<sup>3</sup> Юрко Т. С. Теоретичні засади визначення сутності малого підприємництва / Т. С. Юрко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Хмельницький : «Видавничий дім «Гельветика». – 2014. – №8. – С. 22–27.

<sup>4</sup> Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ : Знання, КОО, 2005. – С. 23.

<sup>5</sup> Кашуба Я. М. Обґрунтування механізму забезпечення життєздатності підприємництва в Україні / Кашуба Я. М. // 36. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – № 2. – С. 133–143.

<sup>6</sup> Кічук О. С. Организационно-экономический механизм содействия развитию малого предпринимательства : дис. канд. екон. наук : 08.00.04. / О. С. Кічук. – Одесса, 2009. – С. 22–24.

<sup>7</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в Забайкальском крае / В. Ю. Буров. – Москва : ИНФРА-М, 2011. – С. 21.

<sup>8</sup> Агурбаш Н. Г. Государственное регулирование развитием малых предприятий : монографія / Н. Г. Агурбаш; Российская академия предпринимательства. – Москва : Палеотип, 2005. – С. 16.

<sup>9</sup> Хурса М. М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності : монографія / М. М. Хурса – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 19.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Ініціативність	+						+	
Оперативний менеджмент	+							
Нерозвиненість системи менеджменту	+	+			+			+
Стійкість до криз	+							
Нерозвиненість маркетингу	+				+			+
Здатність накопичувати капітал	+							
Здатність створювати робочі місця	+							
Обмеженість ресурсів		+					+	+
Низький рівень диверсифікації продукції		+			+	+		
Низький рівень технологічної озброєності		+			+		+	+
Обмеженість ринку збуту			+		+	+		
«Сімейність»		+				+		
Правова незалежність			+					
Єдність права власності			+	+	+			+
Неформальний характер відносин між працівниками та власниками		+	+		+			
Слабкість позиції на ринку						+		
Високий рівень трудової мотивації						+		
Низькозатратність виробництва							+	
Висока міра невизначеності				+				

На сучасному етапі розвитку світової економіки при формуванні єдиного трактування малого підприємництва доцільно використовувати комплексний підхід, який ґрунтується на поєднанні всіх відмінних характерних рис, виявлених науковцями, а саме: ризикованість, адаптованість, ініціативність діяльності, нерозвиненість менеджменту та маркетингу, здатність накопичувати капітал та створювати нові робочі місця, низький рівень технологічної озброєності та диверсифікації продукції, обмеженість ринків збуту та ресурсів, слабкість позиції на ринку та правова незалежність, одноосібне право власності, «сімейний характер» капіталу, високий рівень трудової мотивації, неформальність відносин між роботодавцем та працівниками; оперативність менеджменту, оскільки виокремлення окремих рис не може дати повну та об'єктивну характеристику.

Слід відмітити, що, виявлені на певному етапі характерні особливості малого підприємництва, (слабкі його сторони) дозволяють визначити основні напрямки державної підтримки для даного етапу розвитку. Оскільки основою малого підприємництва являються малі підприємства, особливо важливим є визначення адресата (суб'єкта) – отримувача державної підтримки та виділення його із усієї множини суб'єктів господарювання на основі визначених критеріїв, що характеризують дане поняття.

В результаті аналізу особливостей ідентифікації малих підприємств автором визначено три рівні уніфікації критеріїв віднесення підприємств до малих: на рівні регіону (наприклад, США, Канада); на рівні держави (наприклад, Російська Федерація, Україна, Японія); на рівні міжнародних об'єднань (наприклад, ЄС).

В національному законодавстві країн, що досліджується авторами, для ідентифікації малих підприємств використовується понад 40 різних статистичних показників, які в економічній літературі прийнято ділити на якісні та кількісні (табл. 3). Багатовекторність дослідження малих підприємств, відсутність єдиного визначення суб'єктів малого підприємництва, широка диференціація критеріїв ідентифікації малих підприємств обумовили необхідність розробки кожною країною і міжнародними об'єднаннями своєї методики віднесення підприємств до малих. Для визначення національної моделі ідентифікації малих підприємств існує необхідність у розробленні уніфікованого методичного підходу до їх класифікації – матриці класифікації. При її побудові запропоновано враховувати два параметри: якісні критерії та використання «галузевої диференціації». Оскільки для всіх національних економік характерним є використання кількісних параметрів (в основному – кількості працюючих), то при побудові матриці класифікації, названим принципом можна знехтувати (виключенням є Республіка Індія, яка ідентифікує малі підприємства за кількісними показниками та «галузевою диференціацією»).

**Таблиця 3 – Критерії ідентифікації малих підприємств:  
переваги та недоліки**

Критерії		Показники	Переваги	Недоліки
1. Кількісні	Основні	Кількість працюючих <sup>1</sup>	Простота, доступність, інфляційна стійкість	Не враховується специфіка галузі (торгівля, виробництво)
	Додаткові	Річний обсяг продукції, вартість фондів, річний товарообіг, річний розмір прибутку, розмір статутного капіталу, розмір річного доходу, обсяг продажів <sup>2</sup>	Простота доступу до даних	Обмеженість критеріїв, складність застосування в умовах непорівнянності різних видів продукції
2. Якісні		Незалежність менеджменту, обмеженість джерел фінансування, галузь функціонування	Можливість здійснення глибокого аналізу особливостей малих підприємств	Складність практичного застосування, основа інтуїція та судження

Для забезпечення двохфакторного аналізу пропонується використовувати «Матрицю класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємництва» (табл. 4).

<sup>1</sup> Говорушко Т. А. Ефективність розвитку підприємництва у харчовій промисловості України : дис. д. е. н. : 08.00.04 / Говорушко Тамара Андріївна. – Київ, 2008. – С. 100.

<sup>2</sup> Визначення розмірів підприємства [Електронний ресурс] / Журналу «Актуальный бизнес». – Режим доступу:

<http://www.ubsjournal.com/2010-05-17-07-35-45/1580-predpeiyatie>. – Назва з екрана.

**Таблиця 4 – Матриця класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємств**

Критерії ідентифікації		Якісні параметри	
		+	–
Галузева диференціація	+	1. «Ретельна ідентифікація»: США, КНР, Азербайджанська Республіка, Киргизька Республіка	2. «Статистична ідентифікація»: Японія, Республіка Корея
		3. «Уніфікована ідентифікація»: країни ЄС, Республіка Польща, Угорщина, Чеська Республіка, Словачька Республіка	4. «Поверхнева ідентифікація»: Федеративна Республіка Бразилія, Республіка Коста-Ріка

**Примітка.** Авторська розробка на основі дод. А.

Використовуючи запропонований науково-методичний підхід до класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємств, у якому за основні класифікаційні ознаки прийнято якісні критерії (особливості менеджменту, джерела фінансування, галузь функціонування) та галузеву диференціацію кількісних параметрів, автором виокремлено чотири групи національних економік.

Перша група «Ретельної ідентифікації» характеризується одночасним використанням як якісних і кількісних критеріїв ідентифікації малих підприємств так і широким застосуванням «галузевої диференціації».

До групи «ретельної ідентифікації» можна віднести національні економіки США та країн, що використовують методіку Болонського комітету.

Так, в США малими вважаються виключно приватні підприємства, що не займають домінуючої позиції на товарних ринках. Відповідно до критеріїв, визначених Адміністрацією малого бізнесу США, малими визначаються:

- у оптовій торгівлі – підприємства з валовим доходом до 22 млн дол. США на рік та чисельністю працівників до 100 чол.;
- у роздрібній торгівлі – до 3,5 млн дол. США;
- у будівництві – від 7,5 до 17 млн дол. США;
- у складському господарстві – до 500 чол.;
- у різних галузях промисловості – від 250 до 1 500 чол.<sup>1</sup>.

В Китайській Народній Республіці згідно норм «China's regulations of the standard for Classification of SMEs» малими підприємствами визнаються лише підприємства приватної форми власності, що не є монополістами в галузі господарювання. Основними кількісними критеріями визнано кількість зайнятих, отримана виручка та вартість активів (у розрізі галузей).

Таким чином малими вважаються:

- промислові підприємства з чисельністю працюючих, що не перевищує 30 осіб, загальною виручкою менше 3 000 000 юанів та вартістю активів менше 4 000 000 юанів;
- будівельні підприємства з чисельністю працюючих, що не перевищує підприємства 600 осіб, загальною виручкою менше 3 000 000 юанів та вартістю активів менше 4 000 000 юанів;
- підприємства оптової торгівлі з чисельністю працюючих, що не перевищує підприємства 100 осіб, загальною виручкою менше 3 000 000 юанів;
- підприємства роздрібної торгівлі з чисельністю працюючих, що не перевищує 100 осіб, загальною виручкою менше 1 000 000 юанів;
- підприємства, що працюють у галузі транспорту з чисельністю працюючих менше 500 осіб та виручкою менше 3 000 000 юань;
- підприємства, що працюють в інших галузях з чисельністю працюючих менше 400 осіб та виручкою менше 3 000 000 юань.

---

<sup>1</sup> Table of Small Business Size Standards Matched to North American Industry Classification System Codes, November 5 2010 [Електронний ресурс] / U.S. Small Business Administration. – Режим доступу: [http://www.sba.gov/sites/default/files/Size\\_Standards\\_Table.pdf](http://www.sba.gov/sites/default/files/Size_Standards_Table.pdf). – Назва з екрана.

Прикладами національних економік групи «ретельної ідентифікації» є Республіка Азербайджан та Киргизька Республіка. В Азербайджанській Республіці під суб'єктами малого підприємництва розуміються комерційні організації, у статутному капіталі яких частка участі Азербайджанської Республіки, громадських і релігійних організацій (об'єднань), благодійних та інших фондів не перевищує 25 %; частка, що належить одному або декільком юридичним особам, які є суб'єктом малого підприємництва, не вище 25 %, і в яких середня чисельність працівників не більше граничних рівнів:

- у промисловості, будівництві та транспорті – 100 осіб;
- в сільському господарстві та науково-технічній сфері – 60 осіб,
- в оптовій торгівлі – 50 осіб;
- у роздрібній торгівлі та побутовому обслуговуванні – 30 осіб;
- в інших галузях/при здійсненні інших видів діяльності – 50 осіб.

До суб'єктів малого підприємництва також відносяться фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи (індивідуальні підприємці).

Під суб'єктами малого підприємництва у Киргизькій Республіці розуміються фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без утворення юридичної особи, а також комерційні організації та підприємства, що здійснюють економічну діяльність (що не займають великої частки на ринку) з обсягом валової виручки до 3 000 000 сомів на рік, і в яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує таких граничних рівнів (малі підприємства):

- у промисловості – 35 осіб;
- у будівництві – 75 осіб;
- у транспорті – 35 осіб;
- в сільському господарстві – 50 осіб;
- в науково-технічній сфері – 25 осіб;
- в оптовій торгівлі – 30 осіб;

– у роздрібній торгівлі та побутовому обслуговуванні населення – 25 осіб;

– в інших галузях і при здійсненні інших видів діяльності – 25 осіб.

Суб'єктами малого підприємництва при цьому не можуть бути визнані індивідуальні підприємці і юридичні особи, які здійснюють:

– діяльність, пов'язану з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

– виробництво та (або) оптову реалізацію підакцизної продукції;

– проведення лотереї;

– діяльність у сфері грального і шоу-бізнесу;

– діяльність у сфері сертифікації, метрології та управління якістю;

– діяльність з видобутку, переробки та реалізації нафти, нафтопродуктів, газу, електричної та теплової енергії;

– діяльність, пов'язану з обігом радіоактивних матеріалів;

– банківську діяльність (або окремі види банківських операцій) і діяльність на страховому ринку (крім діяльності страхового агента);

– аудиторську діяльність;

– професійну діяльність на ринку цінних паперів.

Прикладом «ретельної ідентифікації» є методика, запропонована Болонським комітетом в 1971 році (табл. 5). Цією методикою часто і сьогодні користуються в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії (при цьому в наукових дослідженнях англійські науковці використовують спрощений підхід до ідентифікації малих підприємств та середніх підприємств – це підприємства, на яких чисельність працюючих не перевищує 250 осіб). Національні економіки Японії, Канади та Південної Кореї є яскравими прикладами групи «статистичної ідентифікації», яка характеризується раціональним поєднанням «галузевої диференціації» з розрахунком найбільш поширених кількісних критеріїв, при цьому якісні індикатори не враховуються. Наприклад, в Канаді у сфері послуг до малих

відносяться підприємства із максимальною чисельністю 50 працівників і річним валовим оборотом не більше 5 млн дол. США, у сфері виробництва – відповідно 100 працівників та 10 млн дол. США<sup>1</sup>.

**Таблиця 5 – Критерії ідентифікації малих підприємств згідно методики Болонського комітету<sup>2</sup>**

Критерії ідентифікації	Загальні вимоги
Якісні	1. Невелика частка ринку. 2. Управління фірмою здійснюється її власником особисто, а не за допомогою формалізованої управлінської структури. 3. Фірма є незалежною
Галузева диференціація	Оптова торгівля – оборот не більше 200 000 ф. ст./рік; Роздрібна торгівля/послуги – оборот не більше 500 000 ф. ст./рік; Промисловість – кількість працюючих не більше 200 чоловік <sup>3</sup>

В Японії, відповідно до діючого Закону «Про малі та середні підприємства» від 1963 року, з урахуванням останніх змін та доповнень<sup>4</sup>, до малих відносять підприємства з відповідними

<sup>1</sup> Canada Small Business Financing Act Comprehensive Review Report 2004–2009 [Електронний ресурс] / Industry Canada. – Режим доступу:

<http://www.ic.gc.ca/eic/site/csbfp-pfpec.nsf/eng/la03014.html>. – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Чернявська О. В. Особливості ідентифікації малих підприємств: світовий досвід та вітчизняна практика / О. В. Чернявська, Т. С. Юрко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі – Полтава : ПУЕТ. – 2012. – № 3 (48). – С. 155–161. – (Серія «Економічні науки»).

<sup>3</sup> Bolton J. Small Firms; Report of the Commitete of inguiru on Small Firms / J. Bolton. – UK; HMSO, November 1971. – P. 28–34.

<sup>4</sup> White Paper on Small and Medium Enterprises in Japan: Finding Vitality through Innovation and Human Resources, Japan Small Business Research Institute [Електронний ресурс] / Small and Medium Enterprise Agency. – Режим доступу:

[http://www.chusho.meti.go.jp/pamflet/hakusyo/h21/h21\\_1/2009hakusho\\_eng.pdf/](http://www.chusho.meti.go.jp/pamflet/hakusyo/h21/h21_1/2009hakusho_eng.pdf/) – Назва з екрана.

граничними показниками чисельності працівників і розміру статутного капіталу:

- у промисловості, транспорті – 300 осіб і 300 млн єн;
- у оптовій торгівлі – 100 осіб і 100 млн єн;
- у роздрібній торгівлі – 50 осіб і 50 млн єн;
- у сфері послуг – 100 осіб і 50 млн єн.

До третьої групи – «уніфікованої ідентифікації», можна віднести методику Європейської Комісії, країн Азії і Тихого океану. В країнах Азії і Тихого океану до дрібної промисловості відносять виробництва з числом зайнятих не більше 50 чоловік, якщо використовується ручна праця, і до 20 осіб – якщо праця механізована.

Яскравим прикладом «уніфікованої ідентифікації» є національні економіки країн ЄС, в яких, згідно з Рекомендаціями Комісії 2003/361/ЄС від 6 травня 2003 року малими вважаються підприємства, що регулярно займаються господарською діяльністю і відповідають встановленим кількісним критеріям (табл. 6).

**Таблиця 6 – Критерії ідентифікації підприємств в країнах ЄС<sup>1</sup>**

<b>Підприємства</b>	<b>Чисельність працівників</b>	<b>Річний оборот</b>	<b>Річний баланс</b>
Мікропідприємства	< 10 чол.	≤ 2 млн євро	≤ 2 млн євро
Малі підприємства	< 50 чол.	≤ 10 млн євро	≤ 10 млн євро
Середні підприємства	< 250 чол.	≤ 50 млн євро	≤ 43 млн євро

До четвертої групи відносяться національні економіки країн, в яких використовується «поверхнева ідентифікація», тобто

---

<sup>1</sup> Commission Recommendation 2003/361/EC of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises [Електронний ресурс] / European Union. – Режим доступу: [http://europa.eu/legislation\\_summaries/enterprise/business\\_environment\\_en.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/business_environment_en.htm). – Назва з екрана.

розмежування підприємств здійснюється лише за одним кількісним критерієм. Наприклад, у Федеративній Республіці Бразилії до малих відносять підприємства із чисельністю від 10 до 49 чоловік. Нормативні документи Республіки Коста-Ріка до мікропідприємств відносять підприємства, чисельність персоналу яких не перевищує 5 осіб, до малих – 30 осіб. Один із прикладів національних економік з «поверхневою ідентифікацією» є країни Африки (кількість зайнятих до 100 осіб) та латиноамериканських країн (кількість працюючих – від 5 до 50).

До цієї ж групи можна віднести країни, в яких нормами законодавчої бази не сформовано єдиних критеріїв ідентифікації малих підприємств. Зокрема, в Королівстві Бельгія існує кілька підходів до ідентифікації малого підприємництва. Найбільш розповсюдженими критеріями є обмеженості чисельності працівників у межах 50 осіб.

Апробуємо запропонований науково-методичний підхід на прикладі України. Щодо української економіки, то нормативно термін «мале підприємство» було визначено в Законі СРСР від 4 червня 1990 р. № 1529-І «О підприємствах в ССРСР»<sup>1</sup>. Кількісні ж показники ідентифікації малих підприємств вперше були визначені в Постанові Ради Міністрів СРСР № 790 від 8 серпня 1990 року «О мерах по созданию и развитию малых предприятий», в якій зазначалося, що до малих підприємств належать новостворені та вже діючі підприємства з чисельністю працюючих: у промисловості та будівництві – до 200 осіб; у науці та науковому обслуговуванні – до 100 осіб; у інших галузях виробничої сфери до 50 осіб; у галузях невиробничої сфери – до 25 осіб; у роздрібній торгівлі – до 15 осіб<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> О підприємствах в ССРСР [Електронний ресурс] : Закон ССРСР № 1529-І: состоянием на июнь 2000 р. / Государственная информационная системы правовой информации Российской Федерации. – Режим доступа: <http://russia.bestpravo.ru/ussr/data01/tex10872.htm>. – Назва з екрана.

<sup>2</sup> О мерах по созданию и развитию малых предприятий [Електронний ресурс] : Постановление Совмина СССР № 790 : от 8 сентября 1990 года. – Режим доступа: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss0788.htm>. – Назва з екрана.

«Статистичний підхід» було збережено і після здобуття незалежності. З розвитком власної законодавчої бази багато країн пострадянського простору зберегли та поглибили спрощений підхід до ідентифікації малих підприємств. Прикладом постійного спрощення ідентифікації малих підприємств являється Україна.

До набуття чинності Господарського Кодексу діяла норма ст. 2 Закону України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року: «мали підприємства – це організаційно-економічний вид підприємств, що класифікуються за показниками чисельності зайнятих робітників з розподілом за діяльністю».

Після набуття чинності Господарського Кодексу України<sup>1</sup> № 436-IV від 16.01.2003 «статистична ідентифікація» була замінена «поверхневою ідентифікацією», яка діє до сьогодні (табл. 7).

**Таблиця 7 – Ідентифікація малих підприємств в Україні**

Критерії ідентифікації		Якісні параметри	
		+	-
Галузева диференціація	+	1. «Ретельна ідентифікація»	2. «Статистична ідентифікація» (1993 <sup>2</sup> –2001 <sup>3</sup> )
	-	3. «Уніфікована ідентифікація»	4. «Поверхнева ідентифікація» (2003 по теперішній час) <sup>4</sup>

<sup>1</sup> Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: станом на 6 лютого 2012 р. / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Назва з екрана.

<sup>2</sup> О кооперации в СССР [Електронний ресурс]: Закон СССР № 8999-ХІ : состоянием на 20 октября 2000 г. / Государственная информационная система правовой информации Российской Федерации. – Режим доступу: <http://russia.bestpravo.ru/fed1991/data02/tex13299.htm>. – Назва з екрана.

<sup>3</sup> О мерах по созданию и развитию малых предприятий [Електронний ресурс]: Постановление Совмина СССР № 790 : от 8 сентября 1990 года. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr0788.htm>. – Назва з екрана.

<sup>4</sup> Чернявська О. В. Особливості ідентифікації малих підприємств: світовий досвід та вітчизняна практика / О. В. Чернявська, Т. С. Юрко // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі – Полтава: ПУЕТ. – 2012. – № 3 (48). – С. 155–161. – (Серія «Економічні науки»).

Поверхнева ідентифікація збережена на протязі десяти останніх років. Останні зміни кількісних критеріїв ідентифікації малих підприємств подані в Законі України № 523-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності», в якому основними критеріями ідентифікації розміру підприємства є кількісні (чисельність працюючих та обсяг річного доходу) (табл. 8).

**Таблиця 8 – Кількісні критерії ідентифікації малих підприємств в Україні**

<b>Вид підприємств</b>	<b>Критерії ідентифікації</b>
Малі підприємства	«Фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу не перевищує суму, еквівалентну десяти мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного Банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу не перевищує суму, еквівалентну десяти мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ»
Мікропідприємства	«Фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного Банку України; юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом НБУ»

Зарубіжний досвід та вітчизняна практика свідчать, що запропонована українським законодавством модель ідентифікації малих підприємств є спрощеною (лише кількісні показники), що ускладнює забезпечення принципу адресності державної підтримки малих підприємств, визначення пріоритетних напрямів розвитку.

В цьому сенсі в якості одного з варіантів «ретельної ідентифікації» малих підприємств на основі позитивного досвіду національних економік Японії та США, що перейшли на «нову світову модель підтримки малого підприємництва», а також сучасних розробок вітчизняних дослідників, можна запропонувати використання наступних критеріїв (табл. 9).

Зрозуміти сутність малого підприємництва, визначити довгострокові перспективи розвитку неможливо без дослідження його функцій і ролі в забезпеченні розвитку національної економіки. Більшість авторів в своїх наукових розробках зосереджують увагу на визначенні ролі малого підприємництва з економічної та соціальної точки зору. При цьому, в сучасній економічній теорії зустрічаються два підходи до виокремлення ролі малого підприємництва: вузький та широкий.

**Таблиця 9 – Критерії ідентифікації малих підприємств**

<b>Критерій</b>	<b>Показники</b>
Кількісні	
Чисельність персоналу	
– сфера послуг	25 осіб
– виробнича сфера	100 осіб
Валовий дохід	
– сфера послуг	50 млн грн
– виробнича сфера	70 млн грн
Якісні	
Частка ринку	0,2–1 %
Диверсифікація продукції	Неширокий асортимент

**Примітка.** Авторська розробка.

Прихильники вузького підходу, серед яких Т. А. Говорушко, Р. Хіларі, виділяють найбільш вагомі функціональні особливості (створення робочих місць, забезпечення конкуренції на ринку, продукування інновацій, поповнення бюджету). Прихильники широкого підходу, зокрема З. С. Варналій, О. З. Деніга, диференціюють функціональні особливості малого підприємництва, розглядаючи його роль виділяють наступні напрямки: «1. є; 2. формує; 3. забезпечує; 4. сприяє; 5. характеризується».

Цікавим є деталізований підхід М. М. Хурси, який визначає роль малого підприємництва, у розрізі політичної, психологічної, економічної, соціальної сфер (табл. 10).

**Таблиця 10 – Тракткування ролі малого підприємництва**

Автор	Роль «малого підприємництва»
Варналій З. С.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Це провідний сектор ринкової економіки;</li> <li>– це основа дрібнотоварного виробництва;</li> <li>– визначає темпи економічного розвитку;</li> <li>– визначає структуру та якісну характеристику внутрішнього валового продукту;</li> <li>– визначає ступінь демократизації суспільства;</li> <li>– здійснює структурну перебудову економіки;</li> <li>– характеризується швидкою окупністю затрат та свободою ринкового досвіду;</li> <li>– забезпечує насичення ринку товарами та послугами, реалізацію інновацій та додаткові робочі місця;</li> <li>– характеризується високою мобільністю та раціональними формами управління;</li> <li>– формує соціальний прошарок підприємців-власників та основу середнього класу;</li> <li>– сприяє послабленню монополізму та розвитку конкуренції<sup>1</sup></li> </ul>
Говорушко Т. А.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Є одним із найбільш важливих діючих факторів економічного розвитку суспільства та ґрунтується на ринкових методах господарювання;</li> </ul>

<sup>1</sup> Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики*: монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ: Знання, КОО, 2005. – С. 30.

Автор	Роль «малого підприємництва»
Говорушко Т. А.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– сприяє соціально-політичній стабільності суспільства;</li> <li>– відкриває простір вільному вибору способів та методів роботи на користь суспільства;</li> <li>– забезпечує добробут тим, хто обрав шлях власної справи<sup>1</sup></li> </ul>
Р. Хілларі	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Створення робочих місць;</li> <li>– є джерелом інновацій;</li> <li>– є джерелом підприємницької активності;</li> <li>– створює конкуренції та передумов для розвитку бізнес-середовища в майбутньому<sup>2</sup></li> </ul>
Хурса М. М.	<p>У політичній сфері:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– чинник політичної консолідації;</li> <li>– чинник політичної стабільності;</li> <li>– чинник політичного іміджу;</li> <li>– чинник політичного довголіття;</li> </ul> <p>У психологічній сфері:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– специфічна мотивація суб'єкта до праці;</li> <li>– створення специфічного психологічного клімату;</li> <li>– відродження почуття господаря;</li> <li>– скорочення елементів бюрократизму.</li> </ul> <p>У економічній сфері.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– основа дрібногосподарського виробництва;</li> <li>– сприяє демонополізації, приватизації та роздержавлення економіки;</li> <li>– визначає темпи економічного розвитку та обсяги ВВП.</li> </ul> <p>У соціальній сфері:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– демократизація ринкових відносин;</li> <li>– забезпечення соціальної стабільності;</li> </ul>

<sup>1</sup> Говорушко Т. А. Ефективність розвитку підприємництва у харчовій промисловості України : дис. д. е. н. : 08.00.04 / Говорушко Тамара Андріївна. – К., 2008. – С. 11.

<sup>2</sup> Ruth Hillary. Small and Medium-Sized Enterprises and the Environment: Business Imperatives / Ruth Hillary. – Greenleaf Publishing, 2000. – P. 12.

Автор	Роль «малого підприємництва»
Хурса М. М.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– створення додаткових робочих місць;</li> <li>– насичення товарами та послугами<sup>1</sup></li> </ul>
Буров В. Ю., Потаєв В. С., Суходолов А. П.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Розширення асортименту і збільшення виробництва товарів та послуг;</li> <li>– обслуговування великих підприємств, виготовлення для них комплектуючих виробів, організація збуту готової продукції;</li> <li>– протистояння монополізму, розвиток конкуренції, формування ринкових відносин в економіці;</li> <li>– залучення у виробництво матеріальних та фінансових заощаджень населення;</li> <li>– розробка та впровадження інноваційних технологій у виробництво;</li> <li>– ряд функцій соціально-політичного характеру<sup>2</sup></li> </ul>
Денєга О. З.	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Є одним з секторів економіки;</li> <li>– формує конкурентне середовище в регіоні, інфраструктуру малого підприємництва в регіоні, стан навколишнього середовища, особисту самоствердженість, середній клас в особі підприємців-власників;</li> <li>– забезпечує насичення локальних ринків традиційними та інноваційними товарами та послугами, послаблення монополізму, інновації, використання непридатних для житла приміщень, розвиток можливостей ведення бізнесу, прибутковість від проведення підприємницької діяльності, додаткові робочі місця, задоволення робітників;</li> <li>– характеризує рівень якості життя в регіоні, економічний розвиток регіону, ступінь вільності та демократизації суспільства, структурну та якісну характеристику валового внутрішнього продукту;</li> </ul>

<sup>1</sup> Хурса М. М. Мале підприємництво: економіко-організаційні аспекти діяльності: монографія / М. М. Хурса – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – С. 23.

<sup>2</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в России и Байкальском регионе : монография / В. Ю. Буров, В. С. Потаев, А. П. Суходолов. – Иркутск : КУБ, 2011. – С. 21–22.

Автор	Роль «малого підприємництва»
Денега О. З.	– дає дотримання принципу «обличчям до споживача», що дозволяє вчасно реагувати на їх вимоги <sup>1</sup>
Кічук О. С.	– Сприяння встановленню ринкової економіки; – сприяння підвищенню соціально-економічної ефективності економіки; – створення конкурентного середовища; – забезпечення товарами та послугами (розвиток соціальної інфраструктури); – сприяння впровадженню інновацій – активізація зайнятості населення; – підвищення рівня доходу населення; – формування середнього класу; – поповнення бюджету <sup>2</sup>

Показники статистичної звітності, які використовуються для аналізу стану розвитку малого підприємництва, підтверджують доцільність широкого підходу до визначення ролі малого підприємництва в забезпеченні соціально-економічного розвитку національної економіки (рис. 2).

Розглядаючи роль та місце малого підприємництва в системі господарювання, дослідники виділяють ряд функцій, що їх виконує мале підприємництво. Так, З. С. Варналій, виокремлюючи функції малого підприємництва, прирівнює їх до функцій підприємництва в цілому і виділяє наступні: інноваційну, ресурсну, організаційну, стимулюючу. Т. А. Говорушко також визнає інноваційну та ресурсну функцію, однак ігнорує організаційну та стимулюючу, виділяючи при цьому притаманну лише малому функцію ризику (табл. 11).

<sup>1</sup> Денега О. З. Особливості функціонування і розвитку малих підприємств в умовах конкуренції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О. З. Денега. – Хмельницький, 2004. – С. 5.

<sup>2</sup> Кічук О. С. Организационно-экономический механизм содействия развитию малого предпринимательства : дис. канд. экон. наук : 08.00.04 / О. С. Кічук. – Одесса, 2009. – С. 30.



Рисунок 2 – Роль малого підприємництва

Примітка. Авторська розробка.

**Таблиця 11 – Підходи до виділення функцій малого підприємництва**

Автор	Функції
З. С. Варналій	- Інноваційна функція полягає у сприянні генеруванні та реалізації нових комерційних ідей, у здійсненні техніко-економічних, наукових розробок, проектів, що пов'язані з господарським ризиком; - ресурсна функція передбачає мобілізацію на добровільних засадах матеріальних, фінансових, трудових, інформаційних, інтелектуальних та інших ресурсів; - організаційна функція полягає в безпосередній організації виробництва, збуту, реклами тощо; - стимулююча функція зводиться до формування стимулюючого механізму ефективного використання ресурсів з урахуванням досягнень науки, техніки, управління й організації виробництва, а також максимального задоволення потреб споживача <sup>1</sup>
В. Ю. Буров	- Ресурсна; - творчо-пошукова, інноваційна; - організаційна; - загальноекономічна; - соціальна <sup>2</sup>
Т. А. Говорушко	- Ресурсна функція полягає у тому, що підприємець бере на себе ініціативу поєднання землі, сировинних ресурсів, капіталу, праці, грошей, інформації у процесі виробництва товару чи послуг, організовує виробництво, розподіляє засоби виробництва і трудову діяльність; - інноваційна функція – це здійснення інновацій, тобто новаторство, освоєння нової продукції, нових технологій і нових форм організації праці, пошук нових каналів збуту, нових засобів задоволення потреб споживачів; - функція ризику передбачає необхідність прийняття таких рішень, які спрямовані на досягнення успіху <sup>3</sup>

<sup>1</sup> Варналій З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналій. – Київ : Знання-Прес, 2002. – С. 26.

<sup>2</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в Забайкальском крае / В. Ю. Буров. – Москва : ИНФРА-М, 2011. – С. 29–30.

<sup>3</sup> Говорушко Т. А. Ефективність розвитку підприємництва у харчовій промисловості України : дис. д. е. н. : 08.00.04 / Говорушко Тамара Андріївна. – К., 2008. – С. 27–28.

Узагальнюючи виділені дослідниками функціональні особливості малого підприємництва автор вважає необхідним виділяти інноваційну, ресурсну, організаційну, стимулюючу та ризикову функції, як найбільш характерні для малого підприємництва.

Визначаючи функції, притаманні для малого підприємництва більшість дослідників, відмічаючи орієнтованість малих підприємств на локальні ринки, не враховують при цьому нових тенденцій світової економіки таких як глобалізація та інтеграція національних економік в світове господарство.

Звіт «Opportunities for the internationalisation of European SMEs» свідчить, що в 27 країнах Європейського Союзу 42 % малих підприємств використовують ту чи іншу форму інтернаціоналізації (30 % малих підприємств здійснюють міжнародну економічну діяльність за межами єдиного європейського ринку), при цьому темп росту експортоорієнтованих малих підприємств в середньому складає 6 % (рис. 3). Аналіз рівня інтернаціоналізації діяльності малих підприємств на сучасному етапі розвитку (рис. 3) свідчить про необхідність доповнення функціонального значення малого підприємництва формулюванням – «сприяння інтеграції національної економіки в світове господарство».

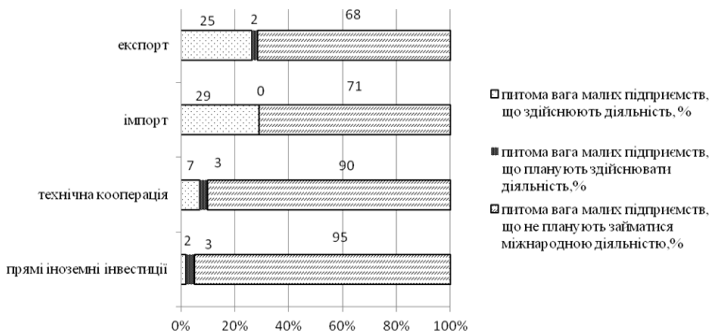


Рисунок 3 – Використання форм інтернаціоналізації малими підприємствами ЄС: 2003–2009 рр.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Opportunities for the internationalisation of European SMEs: final report [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу: [http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/market-access/files/web\\_internationalisation\\_opportunities\\_for\\_smes\\_final\\_report\\_aug\\_2011\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/market-access/files/web_internationalisation_opportunities_for_smes_final_report_aug_2011_en.pdf). – Назва з екрана.

Узагальнюючи виконані дослідження та враховуючи зроблені уточнення визначень, понять і категорій можна зробити висновок, що мале підприємництво є одночасно сектором економіки, видом економічної діяльності і системою економічних відносин, які виконують у національній економіці роль структуротворчого елементу, оскільки створюють робочі місця та впроваджують інновації, забезпечують поповнення бюджету та формування ВВП.

Малі підприємства, як суб'єкти малого підприємництва, мають важливе значення для розвитку економіки та вирішення соціальних проблем, проте потребують державної допомоги з метою посилення їх економічного потенціалу, хоча використана для їх ідентифікації «Матриця класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємництва» дозволяє зробити висновок про спрощеність українська модель ідентифікації малих підприємств, що ускладнює забезпечення цілеспрямованої та адресної державної підтримки малих підприємств. Значимість малих підприємств в соціально-економічному житті суспільства та сутнісні особливості малого підприємництва (наприклад, ризикованість та обмеженість ресурсів) створюють об'єктивну необхідність надання державної підтримки малого підприємництва та теоретичного аналізу її механізму.

## **1.2. Сутність механізму фінансової підтримки малого підприємництва**

Підтримка малого підприємництва, що надається йому з метою забезпечення стабільного розвитку, є одним з визначальних напрямків соціально-економічної політики держави. При формуванні заходів державної підтримки малого підприємництва для забезпечення її результативності і ефективності важливим є визначення поняття «державна підтримка», оскільки в економічній літературі дана дефініція трактується далеко неоднозначно і часто ототожнюється з поняттям «державне регулювання».

Однак економічними словниками дані поняття чітко розмежовуються. В «Большом экономическом словаре» «державна підтримка» трактується як «система заходів законодавчого,

виконавчого та контролюючого характеру, що направлені на зростання конкурентоспроможності підприємницької діяльності», а «державне регулювання» як «система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, націлені на зниження ризику і росту стабільності підприємницької діяльності»<sup>1</sup>.

В «Економічному словнику-довіднику» визначається, що система державного регулювання – поняття більш широке ніж «державна підтримка» і включає в себе різні способи впливу на розвиток, як підприємництва, так і суспільства в цілому<sup>2</sup>.

Аналіз літературних джерел дозволяє виокремити чотири підходи до трактування категорії «державна підтримка малого підприємництва» за критерієм адресності соціально-економічного ефекту в результаті її впровадження. Відповідно до першого підходу заходи державної підтримки направлені на досягнення балансу інтересів держави та суб'єктів господарювання. Представниками такого підходу є А. Є. Воронкова, А. В. Козаченко, В. Ю. Медяник, І. П. Продіус.

Другий підхід об'єднує авторів (Н. Г. Агурбаш, А. Н. Азриліяна, О. Буланова, Г. М. Колісник, В. М. Колот), які вважають, що державна підтримка орієнтована виключно на інтереси суб'єктів господарювання. Представники третього підходу, в тому числі В. Ю. Буров, С. Н. Шишкін не визначають адресність соціально-економічного ефекту (табл. 12). Автор підтримує трактування, сформоване З. С. Варналієм, який вважає державну підтримку, з одного боку, як інструмент державного регулювання підприємницького сектору економіки, що передбачає насамперед свідоме формування державними структурами правових, економічних та організаційних умов встановлення і розвитку малого підприємництва, а, з іншого боку, як створення стимулів, використання матеріальних і фінансових ресурсів, які залучаються у сферу малого підприємництва на пільгових умо-

---

<sup>1</sup> Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – [7-е изд.]. – Москва : Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.

<sup>2</sup> Економічний словник-довідник / [за ред. С. В. Мочерного]. – Київ : Феміна, 1995. – 368 с.

вах або безоплатно<sup>1</sup>. Однак таке трактування не враховує адресність державної підтримки малого підприємництва. На думку автора, як інструмент державного регулювання, підтримка повинна враховувати інтереси суспільства і держави, а при створенні стимулів – інтереси суб'єктів господарювання.

**Таблиця 12 – Підходи до трактування поняття «державна підтримка підприємництва»**

Підхід	Автор	Визначення
Макроекономічний	А. В. Козаченко А. Є. Воронкова В. Ю. Медяник В. В. Назаров	Комплекс пріоритетних рішень, які обумовлюють основні напрямки й форми правового, економічного й організаційного сприяння розвитку малого підприємництва з взаємним урахуванням інтересів держави й суб'єктів малого підприємництва та фінансування їхньої реалізації <sup>2</sup>
	І. П. Продіус	Політика держави, яка націлена на високоєфективне функціонування і розвиток підприємницького сектору економіки і сприяє балансу інтересів підприємців та суспільства в цілому, раціональному в довгостроковому аспекті використанню ресурсного потенціалу країни <sup>3</sup>
Функціональний	С. Н. Шишкін	Спеціальна форма державного регулювання економіки і підприємницької діяльності <sup>4</sup>
	В. Ю. Буров	Сукупність правових, політичних, соціальних, інформаційних, консультативних заходів, націлених на реалізацію цілей і принципів <sup>5</sup>

<sup>1</sup> Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ: Знання. КОО, 2005. – С. 92.

<sup>2</sup> Козаченко А. В. Малий бізнес: устійчивість и компенсаторне возможности: монографія / А. В. Козаченко, А. Э. Воронкова, В. Ю. Медяник, В. В. Назаров. – Київ: Лібра, 2003. – С. 40.

<sup>3</sup> Организация предпринимательской деятельности / П. И. Аус, Т. А. Вдадимирова, Н. И. Дашенко, Ю. И. Продіус. – Одесса: Наука и техника, 2004. – С. 15.

<sup>4</sup> Шишкін С. Н. Государственное регулирование экономики: предпринимательско-правовой аспект: монографія / С. Н. Шишкін. – Москва: Вольтер Клувер, 2007. – С. 187.

<sup>5</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в России и Байкальском регионе: монографія / В. Ю. Буров, В. С. Потаев, А. П. Суходолов. – Иркутск: КУБ, 2011. – С. 213.

Підхід	Автор	Визначення
Мікроекономічний	О. Буланова	Будь-які державні заходи щодо фінансового сприяння суб'єктам господарювання, що створюють для цих суб'єктів прями та приховані переваги і мають грошову оцінку <sup>1</sup>
	Г. М. Колісник	Невід'ємна складова державної політики сприяння розвитку малого підприємництва в сучасній економіці <sup>2</sup>
	Н. Г. Агурбаш	Необхідний, об'єктивний процес, ціль якого забезпечити рівний доступ малих підприємств до необхідної інфраструктури, захистити від монополізації і недобросовісних постачальників сировини, матеріалів та послуг <sup>3</sup>
	В. М. Колот	Свідоме створення сприятливих правових, економічних, організаційних стимулів і умов для розвитку малого бізнесу, а також вкладання в нього матеріальних і фінансових ресурсів на пільгових умовах <sup>4</sup>
	А. Н. Азриліяна	Система заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, що направлені на зростання конкурентоспроможності підприємницької діяльності <sup>5</sup>

Процес формування єдиного трактування категорії «механізм» в науковій літературі також триває, при цьому, результати систематизації підходів щодо визначення категорії «механізм», що були отримані в результаті фундаментальних досліджень

<sup>1</sup> Буланова О. Державна підтримка підприємств реального сектору економіки України в умовах її інтеграції в СОТ та ЄС / О. Буланова // Економіка України. – 2011. – № 2. – С. 68.

<sup>2</sup> Колісник Г. М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні : дис. канд. екон. наук : 08.00.03 / Г. М. Колісник. – Львів, 2007. – С. 33.

<sup>3</sup> Агурбаш Н. Г. Государственное регулирование развитием малых предприятий : монография / Н. Г. Агурбаш; Российская академия предпринимательства. – Москва : Палеотип, 2005. – С. 93.

<sup>4</sup> Колот В. М. Підприємництво: організація, ефективність, бізнес-культура / В. М. Колот, І. М. Репіна, О. В. Щербина. – [3-тє вид.]. – Київ : КНЕУ, 2010. – С. 65.

<sup>5</sup> Большой экономический словарь / [под ред. А. Н. Азрилияна]. – [7-е изд.]. – Москва : Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.

вітчизняних вчених: О. С. Кічук, М. В. Мікловда, О. В. Чернявської, А. В. Ступко, І. Г. Брітченко, Н. Ю. Кубінін, А. П. Самійленко дають можливість визначити спільний вектор трактування його сутності, враховуючи який, автор пропонує розглядати механізм фінансової підтримки малого підприємництва як логічну систему взаємодіючих елементів, основною метою функціонування якої є, з одного боку, формування державними структурами економічних та організаційних умов встановлення і розвитку малого підприємництва, а, з іншого боку, створення стимулів для розвитку малого підприємництва, які запроваджуються у сферу малого підприємництва на пільгових умовах або безоплатно, що відповідає інтересам суспільства, держави й суб'єктів господарювання одночасно.

Більшість науковців розглядають механізм як сукупність або систему елементів, комплексне функціонування яких забезпечує досягнення певних визначених цілей.

Основними елементами механізму фінансової підтримки малого підприємництва виокремлюються її принципи, цілі, форми та види. У науковій літературі сформовано декілька думок щодо основних принципів формування державної підтримки малого підприємництва (табл. 13).

Узагальнюючи досліджені підходи, можна виокремити сім основних принципів формування політики державної підтримки малого підприємництва: ефективність, рівність доступу, доступність інфраструктури, доцільність, збалансованість, послідовність, законність.

При формуванні ефективного механізму фінансової підтримки малого підприємництва необхідно визначити пріоритетні цілі. В літературі існують напрацювання, автори яких визначають цілі державної фінансової підтримки малого підприємництва в двох напрямках. В. Ю. Буров, З. С. Варналій, О. С. Кічук, В. С. Потаєв, А. П. Суходолов визнають основними завданнями політики державної підтримки забезпечення зростання ВВП за рахунок суб'єктів малого підприємництва, залучення суб'єктів малого підприємництва до розв'язання соціально-економічних проблем на державному та регіональному рівнях, удосконалення структури малого підприємництва, створення конкурентного середовища, підвищення технологічного рівня

виробництва малих підприємств, заохочення розвитку малих підприємств у пріоритетних галузях і на територіях пріоритетного розвитку, створення нових робочих місць, сприяння максимальної самореалізації громадян у підприємницькій діяльності, формування соціального прошарку власників та підприємців. Цього ж підходу притримуються і деякі зарубіжні дослідники.

**Таблиця 13 – Підходи до визначення принципів формування політики державної підтримки малого підприємництва**

Принцип	Автор					
	З. С. Варналій <sup>1</sup>	В. Ю. Буров <sup>2</sup>	Г. А. Говорушко <sup>3</sup>	Г. М. Колісник <sup>4</sup>	Н. І. Галан <sup>5</sup>	В. М. Колот <sup>6</sup>
1	2	3	4	5	6	7
Доцільність			+			
Адекватність			+			
Ефективність	+		+			
Передбачуваність/ послідовність			+	+		+
Прозорість		+	+			
Законність		+	+			
Збалансованість дій			+			

<sup>1</sup> Варналій З. С. Мале підприємство: основи теорії і практики: монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ: Знання, КОО, 2005. – С. 95–96.

<sup>2</sup> Буров В. Ю. Малое предпринимательство в России и Байкальском регионе: монографія / В. Ю. Буров, В. С. Потаев, А. П. Суходолов. – Иркутск: КУБ, 2011. – С. 219.

<sup>3</sup> Говорушко Т. А. Ефективність розвитку підприємництва у харчовій промисловості України: дис. д. е. н.: 08.00.04 / Говорушко Тамара Андріївна. – К., 2008. – С. 82–83.

<sup>4</sup> Колісник Г. М. Соціально-економічна ефективність підтримки малого підприємництва в Україні та світі [Електронний ресурс] / Г. М. Колісник. – Режим доступу: [http://www.nbv.gov.ua/portal/chem\\_biol/nvnltn/14\\_4/202\\_Kolisnyk\\_14\\_4.pdf](http://www.nbv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn/14_4/202_Kolisnyk_14_4.pdf). – Назва з екрана.

<sup>5</sup> Галан Н. І. Державна підтримка малого та середнього бізнесу: досвід розвинених країн: монографія / Н. І. Галан. – Д.: Вид-во Дніпропетровського Нац. у-ту, 2007. – С. 12.

<sup>6</sup> Колот В. М. Підприємство: організація, ефективність, бізнес-культура / В. М. Колот, І. М. Репіна, О. В. Щербина. – [3-тє вид.]. – Київ: КНЕУ, 2010. – 444 с.

1	2	3	4	5	6	7
Служіння народу			+			
Соціальна справедливість	+	+				
Вільний доступ до ресурсів	+	+		+		+
Доступність інфраструктури	+	+				
Цілеспрямованість				+	+	+
Диверсифікація підтримки						
Орієнтованість					+	+
Переваги поворотної підтримки над безповоротною						
Багатовимірність						

Більшість науковців є представниками другого напрямку, сутність якого полягає у визначенні цілей політики державної підтримки малого підприємства на основі аналізу якісних показників національної економіки окремої країни. Грунтуючись на висновках досліджень, представлених у підрозділі 1, автором пропонується виділяти наступні цілі державної фінансової підтримки малого підприємства: забезпечення економічного розвитку за рахунок збільшення фінансової стабільності, забезпечення зайнятості населення шляхом створення робочих місць, підвищення конкурентоспроможності товарів та послуг через впровадження інноваційних розробок, забезпечення росту ВВП, формування внутрішнього споживчого ринку, забезпечення/підтримка соціальної та політичної стабільності шляхом поповнення бюджету, формування політичного іміджу держави.

З такої позиції актуальності набуває дослідження політики державної підтримки малого підприємства у розрізі напрямів форм, та видів.

Напрями державної підтримки поділяються на прямі та непрямі. В теорії та практиці підтримки малого підприємства сформовано два підходи до визначення прямої та непрямой форми підтримки. На думку представників першого підходу пряма форма передбачає надання пільгових позик, часткове гарантування позик, надання інформаційних послуг, створення правової бази безпосередньо державними організаціями. До непрямой

форми підтримки малого підприємництва науковці відносять пільги, що надаються фінансово-кредитними посередниками (комерційними банками, науково-дослідницькими центрами тощо) за участі (співпраці) з державними органами<sup>1</sup>.

Прихильники другого підходу, серед яких З. С. Варналій<sup>2</sup>, М. І. Дідківська, І. П. Продиус<sup>3</sup> пряму підтримку малого підприємництва розуміють як надання певних ресурсів безпосередньо суб'єктам підприємницької діяльності з метою стимулювання їх розвитку. Відповідно до даного підходу, прямі заходи включають надання субсидій, позик, формування державних фондів тощо. До непрямих форм відносять фінансування заходів, які націлені на розвиток галузі в цілому (податкові знижки, податкові пільги, знижки на науково-дослідницькі витрати та інші) (табл. 14).

**Таблиця 14 – Форми та види державної підтримки малого підприємництва**

<b>Форма підтримки</b>	<b>Напрямок підтримки</b>	<b>Види підтримки</b>
Пряма	Фінансово-кредитна	Лізинг, франчайзинг, цільове бюджетне фінансування, пряме субсидування, пільгове кредитування, мікрокредитування
	Інформаційно-консультативна	Проведення семінарів та тренінгів, поширення друкованої та електронної літератури
Непряма	Фінансова	Податкові пільги, податкові знижки
	Законодавчо-нормативна	Розробка стратегій, розробка та вдосконалення нормативно-правових актів

<sup>1</sup> Агурбаш Н. Г. Государственное регулирование развитием малых предприятий : монография / Н. Г. Агурбаш; Российская академия предпринимательства. – Москва : Палеотип, 2005. – С. 94–95.

<sup>2</sup> Варналій З. С. Основи підприємництва : навч. посіб. / З. С. Варналій. – Київ : Знання-Прес, 2002. – С. 198–190.

<sup>3</sup> Организация предпринимательской деятельности / П. И. Аус, Т. А. Вдадимирова, Н. И. Дашенко, Ю. И. Продиус. – Одесса : Наука и техника, 2004. – 392 с.

На основі сформованих в теорії напрямів державної підтримки малого підприємництва можна визначити серед основних заходів механізму фінансової підтримки малого підприємництва фінансово-кредитні, інформаційно-консультативні, законодавчо-нормативні. Серед основних організаційних заходів державної підтримки малого підприємництва можна виділити крім інформаційно-консультативних заходів та нормативно-законодавчих заходів, створення розвиненої інфраструктури підтримки цього сектора економіки.

В науковій літературі інфраструктура підтримки малого підприємництва визначається як «структура організацій, діяльність яких ініціюється, заохочується і підтримується державою, та призначена для реалізації системи державної підтримки, спрямованої на розвиток малого підприємництва»<sup>1</sup>.

Виходячи з визначених основних напрямів механізму підтримки малого підприємництва, доцільним є диференціація елементів інфраструктури підтримки підприємництва за функціональною ознакою на фінансово-кредитні, інформаційно-консультативні, нормативно-законодавчі. До фінансово-кредитних елементів інфраструктури відносяться гарантійні та спеціалізовані фонди, які надають підтримку у вигляді венчурного інвестування, фінансуванню на пільгових умовах.

Серед елементів інформаційно-консультативного сектору можна виділити: бізнес-центри, які надають, як правило, сервісні послуги підприємцям: послуги «єдиного вікна», навчання та консультування, технічна допомога та консультування, бізнес-інкубатори, які надають ряд консалтингових, інформаційних послуг серед яких: забезпечення офісним обладнанням, інформаційна допомога при створенні компанії, допомога при розробці бізнес-планів, надання консультацій з питань інтелектуальної власності та розвитку нових продуктів, надання послуг юриста та бухгалтера, допомога при пошуку інвестора, кейтеринг, навчання персоналу, маркетингове дослідження ринку,

---

<sup>1</sup> Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / А. О. Вікторович, Ю. М. Бажал та ін. – Київ : Держкомпідприємство, 2010. – С. 209.

забезпечення офісним обладнанням, соціально-орієнтовані центри підтримки підприємництва, які надають інформаційні та консультативні послуги для підприємців певної соціальної групи (інвалідів, молоді тощо), агентства підтримки експорту, що здійснюють консультування з питань ведення зовнішньоекономічних відносин, агентства підтримки підприємництва, що спеціалізуються на наданні торгової інформації, консультування, навчання, технічна підтримка, бізнес-кроучінг, навчальні центри, спеціалісти яких надають більше 120 видів навчальних послуг, центральні бухгалтерські служби, що надають консультативні послуги у галузі бухгалтерського обліку, торгово-промислові палати, що здійснюють навчальні та інформаційні послуги у межах однієї територіальної одиниці.

З огляду на найважливіший, на думку більшості науковців, принцип формування політики державної підтримки малого підприємництва – ефективність, то оцінка ефективності є одним із елементів функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва. Важливість оцінки ефективності економічних заходів державної підтримки малого підприємництва обумовила виділення авторами результативного блоку, який включає заходи оцінки соціально-економічної ефективності діяльності малого підприємництва та державної підтримки. Як зазначає Г. М. Колісник, в науковій літературі питання оцінки ефективності державної підтримки малого підприємництва є маловивченим<sup>1</sup>. Однак в останні роки також почався процес формування методичного забезпечення оцінки ефективності державної підтримки малого підприємництва. Цьому питанню присвячені роботи В. Г. Волковського, Т. В. Заревчацької, Г. М. Колісник.

Серед найбільш поширених у практиці методик оцінки ефективності заходів державної підтримки малого підприємництва можна назвати: методику ранжування регіонів, затверджену

---

<sup>1</sup> Колісник Г. М. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні : дис. канд. екон. наук : 08.00.03 / Г. М. Колісник. – Львів, 2007. – С. 140.

Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва; методику розроблену Українським фондом підтримки підприємництва; методику результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, затверджених Наказом Міністерства фінансів України.

Крім того, важливим питанням дослідження механізму фінансової підтримки малого підприємництва є оцінка його результативності. У первинних нормативно-законодавчих актах основними показниками результативності визначається динаміка кількісних показників. На основі проведеного автором дослідження можна зробити висновок, що механізм підтримки малого підприємництва можна трактувати як логічну систему взаємодіючих елементів, основною метою функціонування якої є, з одного боку, формування державними структурами економічних та організаційних умов встановлення і розвитку малого підприємництва, а, з іншого боку, створення стимулів для розвитку малого підприємництва, які залучаються у сферу малого підприємництва на пільгових умовах або безоплатно.

Першочерговими організаційними заходами державної підтримки малого підприємництва є розробка нормативно-законодавчої бази щодо підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях, надалі, на основі створених норм, відбувається формування та розвиток інфраструктури, що реалізує економічні та організаційні заходи підтримки.

### **1.3. Зарубіжний досвід формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва**

Найчисельнішим сектором економіки розвинених країн є малі підприємства. В цьому секторі працюють 93–99 % загальної кількості суб'єктів підприємницької діяльності та виробляється від 50 % до 70 % ВВП розвинених країн. В Україні ж частка ВВП, що виробляється малими суб'єктами господарювання не досягає й 20 %. Таким чином в мету розробки

комплексу заходів вдосконалення вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва виникає необхідність проведення систематизованих досліджень зарубіжного досвіду формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва з урахуванням практики формування і функціонування інфраструктури, а також результативності державної підтримки малого підприємництва.

Комплексне дослідження існуючих підходів до формування інфраструктури державної підтримки малого підприємництва пропонується проводити за двома напрямками:

- аналіз координації державної підтримки малого підприємства;
- аналіз кількісних показників розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємства.

В результаті аналізу координації державною інфраструктури підтримки малого підприємства на прикладі 101 національної економіки автором виокремлено три варіанта:

1) в 25,7 % національних економіках для координації національних і регіональних елементів інфраструктури створені спеціалізовані органи: Центр підтримки і консультації малого та середнього підприємства при Департаменті торгівлі і промисловості (Китайська Народна Республіка), Міністерство мікро-, малих та середніх підприємств (Республіка Індія), Агентство малого і середнього бізнесу Міністерства економіки, торгівлі і індустрії (Японія);

2) координаційна функція виконується Міністерствами економіки, промисловості, торгівлі, торгово-промисловими палатами, департаментами економічного розвитку, наприклад, Міністерством економіки (Республіка Білорусь), Міністерством торгівлі і економічного розвитку (Угорщина), Торгово-промисловою палатою (Чеська Республіка) (табл. 15);

3) відсутність органів влади, в компетенцію яких входить координація і контроль за виконанням програм державної підтримки малого підприємства. Такий варіант характерний для економік країн, які мають порівняно невисокі показники економічної результативності органів влади, в компетенцію

яких входить координація і контроль за виконанням програм державної підтримки малого підприємництва, а також для економік країн, які мають порівняно невисокі показники економічної результативності діяльності сектору малого підприємництва, наприклад, економіки країн Африки, 16 країн Латинської Америки. Ще однією рисою розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва у досліджуваних економіках є кількість інфраструктурних елементів (табл. 16).

**Таблиця 15 – Групування національних економік за специфікою формування координаційного органу державної політики щодо малого підприємництва**

Економіка країни	Координуючий орган	Економіка країни	Координуючий орган
<i>Економіки країн, що характеризуються органами-сумісниками (26 економік, 25,7 %)</i>			
Азербайджанська Республіка	Національний фонд підтримки підприємництва при Міністерстві економічного розвитку	Україна	Міністерство економіки
Угорщина	Міністерство торгівлі та економічного розвитку	Республіка Парагвай	Центр підтримки бізнесу
Королівство Бахрейн	Міністерство торгівлі та промисловості	Чеська Республіка	Торгово-промислова палата
Республіка Білорусь	Міністерство економіки	Республіка Таджикистан	Торгово-промислова палата
Беліз	Служба торгівлі та інвестицій, Торгово-промислова палата	Нова Зеландія	Міністерство економічного розвитку

<b>Економіка країни</b>	<b>Координуючий орган</b>	<b>Економіка країни</b>	<b>Координуючий орган</b>
Республіка Боснія та Герцеговина	Департамент економічного розвитку та підприємництва при Міністерстві зовнішньої торгівлі та економічних зв'язків	Федеративна Республіка Німеччина	Генеральний директорат
		Республіка Чілі	Служба технічного співробітництва
Федеративна Демократична Республіка Ефіопія	Міністерство торгівлі та індустрії	Латвійська Республіка	Міністерство економіки Республіки Латвія
Малайзія	Національна рада з розвитку малого та середнього бізнесу	Маврикій	Організація малих та середніх підприємств
Камбоджі	Комітет малого та середнього бізнесу Камбоджі	Республіка Індонезія	Міністерства малих і середніх підприємств та кооперативів Республіки Індонезія
Японія	Агентство малого та середнього бізнесу Міністерства економіки, торгівлі та індустрії	Кувейт	Компанія розвитку малих проєктів Кувейту
Республіка Молдова	Національне агентство розвитку малого підприємництва	Республіка Нікарагуа	Інститут підтримки малого та середнього бізнесу
Республіка Філіппіни	Рада малого та середнього підприємництва	Королівство Іспанія	Генеральний Директорат малого та середнього бізнесу

<b>Економіка країни</b>	<b>Координуючий орган</b>	<b>Економіка країни</b>	<b>Координуючий орган</b>
Французька Республіка	Департамент малого та середнього підприємництва Міністерства фінансів, економіки і промисловості	Республіка Корея	Комітет з розвитку малого бізнесу при Президенті Республіки Корея, Бюро малого бізнесу
Республіка Узбекистан	Республіканська координаційна рада по стимулюванню розвитку малого і приватного підприємництва	Словацька Республіка	Національне агентство по розвитку малого та середнього підприємництва
Республіка Польща	Департамент ремісництва, малого і середнього підприємництва	Аргентинська Республіка	Управління малого та середнього підприємництва при секретаріаті промисловості, торгівлі, малого та середнього бізнесу
Сербія	Департамент малого та середнього бізнесу при міністерстві економіки та приватизації	Федеративна Республіка Бразилія	Бразильські служби підтримки мікро- та малих підприємств
Республіка Коста-Ріка	Управління підтримки малого та середнього підприємництва при Міністерстві економіки, промисловості та торгівлі	Республіка Перу	Центр сприяння розвитку малого та середнього підприємництва при Міністерстві зайнятості та торгівлі

Продовж. табл. 15

Економіка країни	Координуючий орган	Економіка країни	Координуючий орган
Східна Республіка Уругвай	Національне управління по ремеслу, малого та середнього бізнесу при Міністерстві економіки та природних ресурсів	Республіка Колумбія	Управління мікро-, малих та середніх підприємств при Міністерстві промисловості
Республіка Панама	Структура мікро-, малих та середніх підприємств	Республіка Еквадор	Секретар МСП при Міністерстві вільної торгівлі
Республіка Ель Сальвадор	Національна комісія мікро- та малих підприємств при Міністерстві економіки	Республіка Гватемала	Міністерство розвитку малого та середнього підприємництва
Мексиканські Сполучені Штати	Міністерство малого та середнього підприємництва	Республіка Нікарагуа	Інститут підтримки малого та середнього підприємництва при Міністерстві промисловості та торгівлі
Боліварська Республіка Венесуела	Національний інститут з розвитку малого та середнього бізнесу при Міністерстві економіки		
<i>Економіки, в яких відсутній координаційний орган (41 країна, 40,6 %)</i>			
Буркіна-Фасо	–	Ліван	–
Гуам	–	Федеративна Демократична Республіка Непал	–
Гондурас	–	Оман	–

Продовж. табл. 15

Економіка країни	Координуючий орган	Економіка країни	Координуючий орган
Багатонаціональна держава Болівія	–	16 країн Латинської Америци	–
18 країн Африки	–		
Республіка Македонія	Торгово- промислова палата	Республіка Хорватія	Торгово- промислова палата
Чорногорія	Міністерство розвитку економіки та підприємництва	Лаоська Народно- Демократична Республіка	Міністерство промисловості та ремесел
Ямайка	Міністерство промисловості, торгівлі та технології	Російська Федерація	Департамент державного регулювання
Республіка Казахстан	Департамент розвитку під- приємництва при Міністер- стві економіч- ного розвитку та торгівлі	Канада	Міністерство економіки, Мі- ністерство про- мисловості, три регіональних агентства по економічному розвитку
<i>Економіки країн, в яких є спеціалізований орган координації (34 економік, 33,7%)</i>			
Республіка Албанія	Агентство з розвитку малого та середнього бізнесу (SME Development Agency)	Китайська Народна Республіка	Центр підтрим- ки та консуль- тації малого та середнього під- приємництва при Департа- менті торгівлі та промисловості
Республіка Ботсвана	Агентство із залучення ма- лого бізнесу при Міністерстві торгівлі та промисловості	Республіка Індія	Міністерство мікро-, малих та середніх підприємств

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

**Таблиця 16 – Вихідні дані групування країн за ступенем розвитку елементів інфраструктури**

Країна	І									
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
	Фінансово-кредитні структури	Бізнес-центри та бізнес-інкубатори	Соціально-орієнтовані центри підтримки підприємства	Консультаційні центри	Торгово-промислові палати	Центральні бухгалтерські служби	Навчальні центри	Агентства підтримки експорту	Центри розвитку підприємства	
Російська Федерація	160	57	11	38	–	–	–	–	188	
Республіка Білорусія	3	17	–	–	–	–	–	–	76	
Республіка Казахстан	230	28	–	228	17	65	–	–	12	
Республіка Узбекистан	13	12	–	42	–	–	–	–	–	
Австрійська Республіка	80	> 20	–	80	9	–	–	–	1	
Японія	53	11	186	21	–	–	9	–	381	
Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії	12	471	98	921	–	–	–	60	450	
Французька Республіка	480	216	41	1 400	180	–	–	26	> 600	
США	7 448	330	118	389	–	–	500	20	1 100	
Італійська Республіка	200	40	–	50	–	–	–	123	1 200	
Федеративна Республіка Німеччина	400	200	90	40	200	–	–	–	374	
Канада	253	186	41	104	–	–	–	15	521	

Продовж. табл. 16

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Республіка Індія	121	60	-	30	-	-	-	-	6
Республіка Молдова	13	6	-	1	-	-	-	-	1
Малазія	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Народна Республіка Бангладеш	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Республіка Грузія	5	-	1	5	-	-	-	-	7
Угорщина	17	35	-	-	-	-	-	-	17
Республіка Македонія	2	7	-	1	-	-	-	-	4
26 країн Латинської Америки	6	3	-	-	-	-	-	-	-
7 країн Латинської Америки: Аргентинська Республіка, Республіка Колумбія, Республіка Коста-Ріка, Республіка Ель Сальвадор, Мексиканській Сполучені Штати, Республіка Панама, Боліварська Республіка Венесуела	20	44 в 7 країнах	-	10 в 5 країнах	-	-	-	6 в 5 країнах	-
Республіка Польща	-	55	-	-	-	-	-	-	-
Україна	875	513	-	3170	-	-	-	-	-
20 країн Південної Африки	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Турецька Республіка	23	2	-	6	3	-	18	-	-
Грецька Республіка	-	-	-	5	-	-	-	-	7

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

Для спрощення аналізу рівня розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва автром розроблено «Матрицю ідентифікації національних економік за рівнем розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва з урахуванням кількісних характеристик і функціональних особливостей (табл. 17).

**Таблиця 17 – Матриця ідентифікації національних економік за рівнем розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва з урахуванням кількісних характеристик і функціональних особливостей**

Критерії оцінки		Кількість інформаційно-консультативних інфраструктурних елементів	
Кількість фінансово-кредитних інфраструктурних елементів	Вище середнього	Вище середнього Економіки з високим рівнем розвитку інфраструктури	Нище середнього Економіки з консультативною спрямованістю інфраструктури
	Нище середнього	Економіки з фінансовою спрямованістю інфраструктури	Економіки з низьким рівнем розвитку інфраструктури

**Примітка.** Авторська розробка.

Для дослідження сучасної світової географії розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва використовуємо Матрицю ідентифікації національних економік за рівнем розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва з урахуванням кількісних і функціональних особливостей.

Порівнюємо кількість інфраструктурних елементів в досліджуваних країнах з середнім значенням: середня кількість фінансово-кредитних елементів становить 139,49 елементів, інформаційно-консультативних – 159,03 (табл. 18).

**Таблиця 18 – Групування національних економік за рівнем розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва**

<b>За кількістю фінансово-кредитних інфраструктурних елементів (основа – 139,49)</b>		<b>За кількістю інформаційно-консультативних інфраструктурних елементів (основа – 159,03)</b>	
Вище середнього	США	Вище середнього	Французька Республіка
	Україна		США
	Французька Республіка		Італійська Республіка
	Федеративна Республіка Німеччина		Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії
	Канада		Федеративна Республіка Німеччина
	Республіка Казахстан		Канада
	Італійська Республіка		Японія
	Російська Федерація		Республіка Казахстан
Нище середнього	Республіка Індія	Нище середнього	Україна
	Республіка Польща		Російська Федерація
	Австрійська Республіка		Австрійська Республіка
	Японія		Республіка Індія
	Туреччина		Республіка Білорусь
	7 країн Латинської Америки: Аргентинська Республіка, Республіка Колумбія, Республіка Коста Ріка, Республіка Ель Сальвадор, Мексиканські Сполучені Штати, Республіка Панама, Боліварська Республіка Венесуела		7 країн Латинської Америки: Аргентинська Республіка, Республіка Колумбія, Республіка Коста Ріка, Республіка Ель Сальвадор, Мексиканські Сполучені Штати, Республіка Панама, Боліварська Республіка Венесуела
	Угорщина		Угорщина
	Республіка Молдова		Туреччина
	Республіка Узбекистан		Республіка Узбекистан
	Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії		Республіка Македонія

За кількістю фінансово-кредитних інфраструктурних елементів (основа – 139,49)		За кількістю інформаційно-консультативних інфраструктурних елементів (основа – 159,03)	
Нище середнього	26 країн Латинської Америки	Нище середнього	26 країн Латинської Америки
	20 країн Південної Африки		Республіка Молдова
	Республіка Білорусь		20 країн Південної Африки
	Республіка Македонія		Малазія
	Малазія		Бангладеш
	Бангладеш		

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

Відповідно даним табл. 18 84 % проаналізованих національних економік відносяться до економік з низьким рівнем розвитку інфраструктури, найменша питома вага (4 %) притаманний для економік з консультативною направленістю. Результати дослідження світової географії розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва з урахуванням кількісних характеристик і функціональних особливостей представлені у вигляді картосхеми (дод. Б). Для реалізації державної підтримки малого підприємництва інфраструктура повинна бути розвинена не тільки кількісно, але й активно діяти.

З метою оцінки інтенсивності використання прямих та непрямих заходів підтримки малого підприємництва як якісного критерію розвитку інфраструктури розроблена і апробована шкала оцінки (0–2), де 0 – форма підтримки не використовується; 1 – незначне використання форми підтримки, 2 – широке використання форми підтримки, виходячи із рівня фінансування окремих форм і методів державної підтримки (табл. 19).

Дослідження світової практики використання прямих та непрямих заходів підтримки малого підприємництва дозволяє виявити подібні національні економіки і сформулювати три варіації.

**Таблиця 19 – Групування країн за рівнем використання організаційних заходів підтримки малого підприємництва**

Країна	Пряма		Непряма		Країна	Пряма		Непряма	
	фінансово-кредитна	фінансова	інформаційно-консультаційна	фінансова		інформаційно-консультаційна	фінансово-кредитна	фінансова	
1	2	3	4	5	6	7	8		
<i>Група «Широка диверсифікація»</i>									
Республіка Албанія	2	2	2	Швейцарська конфедерація	2	2	2		
Республіка Корея	1	2	2	Королівство Іспанія	2	2	2		
Угорщина	2	2	2	США	2	2	2		
Федеративна Республіка Німеччина	2	2	2	Японія	2	2	2		
Італійська Республіка	2	2	2	Аргентинська Республіка	2	2	2		
Канада	2	2	2	Республіка Ель Сальвадор	2	2	2		
Китайська Народна Республіка	2	2	2	Республіка Панама	1	2	2		
Республіка Польща	2	2	2	Республіка Парагвай	2	2	2		
Австрійська Республіка	2	2	2	Королівство Норвегія	2	2	2		
Королівство Данія	2	2	2	Латвійська Республіка	2	2	2		
Фінляндська Республіка	2	2	2	Республіка Вірменія	2	2	2		

Продовж. табл. 19

1	2	3	4	5	6	7	8
Чеська Республіка	2	2	2	Швецька Республіка	2	2	2
				Французька Республіка	2	2	2
<i>Група «Активна участь»</i>							
Королівство Бельгія	1	2	2	Словацька Республіка	2	2	0
Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії	2	1	2	Киргизька Республіка		1	2
Республіка Індія	1	2	2	Республіка Таджикистан	2	2	0
Чорногорія	2	1	0	Республіка Колумбія	2	2	0
Естонська Республіка	2	2	0	Республіка Гондурас	2	2	0
Республіка Китай	2	2	0	Республіка Перу	2	2	0
Республіка Азербайджан	0	2	2	Республіка Македонія	2	2	0
<i>Група «Пасивне регулювання»</i>							
Республіка Білорусія	2	1	1	Федеративна Республіка Бразилія	1	0	1
Беліз	1	1	0	Республіка Узбекистан	1	0	0
Республіка Словенія	1	0	0	Латинська Америка	1	0	0
Республіка Молдова	1	1	1	Республіка Боснія та Герцеговина	1	0	1
Республіка Казахстан	1	0	0	Республіка Абхазія	1	1	0
Республіка Болгарія	1	1	1	Країни Південної Африки	1	0	1
Російська Федерація	1	2	0	Україна			
Австралійський Союз	0	1	1		1	1	0

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

Найбільш часто зустрічається варіація (58,4 % всіх проаналізованих економік, в тому числі США, Канада, Японія, Федеративної Республіки Німеччини, Італійської Республіки, Королівства Данія, Фінляндської Республіки, Чеської Республіки), названа автором «Широкою диверсифікацією», для якої характерним є активне використання як прямих так і непрямих заходів підтримки і обидва види оцінені по максимуму – 2.

Друга варіація (20,8 % всієї сукупності) представлена економіками країн, де один із напрямків підтримки використовується обмежено, або зовсім не використовується і може бути оцінений як 1 або 0.

Національні економіки групи «Пасивне регулювання», питома вага якої складає 20,8 %, характеризуються неактивним використанням державних механізмів підтримки малого підприємництва.

Так, в 19 з 33 проаналізованих економік країн Латинської Америки абсолютно відсутні механізми непрямой форми підтримки.

Необхідно відзначити, що запропонована система оцінки результативності функціонування інфраструктури підтримки малого підприємництва носить суб'єктивний характер, а отримані результати необхідно підтвердити додатковими дослідженнями.

Оскільки результативність функціонування інфраструктури державної підтримки малого підприємництва та результативність самої підтримки за своєю суттю є автентичними поняттями, для оцінювання результативності державної підтримки малого підприємництва доцільно виділити основні показники.

У світовій практиці результативність оцінюють за такими показниками як: частка виробленого ВВП, частка створених робочих місць, частка надходжень до бюджетів усіх рівнів.

З позиції кількісної оцінки результативності державної підтримки малого підприємництва для аналізу автором були використані тільки два показники: частка робочих місць і частка ВВП, що продукуються в даному секторі (аналіз

показника – частка податкових надходжень неможливий, що обумовлено обмеженістю інформаційної бази).

В аналізованих національних економіках відсоток робочих місць, створених в секторі малого підприємництва, коливається в межах від 9,6 % в Республіці Узбекистані до 99,9 % в Республіці Ель-Сальвадорі, а частка ВВП, вироблена малими підприємствами, становить 10–73 %. Така неоднорідність сукупності визначає необхідність систематизації первинних даних і визначення однорідних груп.

Для вирішення поставленого завдання автором розроблена Матриця оцінки результативності підтримки малого підприємництва (табл. 20), використання якої дозволяє виділити чотири групи економік: з максимальним, високим, середнім і низьким рівнями результативності.

**Таблиця 20 – Матриця оцінки результативності підтримки малого підприємництва**

Критерії ідентифікації		% робочих місць, забезпечених малими підприємствами	
		> 61,361 % (середньгеометричне значення 124 аналізованих національних економік)	< 61,361 % (середньгеометричне значення 124 аналізованих економік)
% ВВП, що продукується малими підприємствами	> 33, 7459 % (середньгеометричне значення 124 аналізованих економік)	з максимальним рівнем результативності механізму	з високим рівнем результативності механізму
	< 33, 7459 % (середньгеометричне значення 124 аналізованих економік)	з середнім рівнем результативності механізму	з низьким рівнем результативності механізму

Примітка. Авторська розробка на основі дод. В.

Основним критерієм класифікації національних економік є частка робочих місць та обсяг ВВП, що припадають на сектор малого підприємництва, а базою групування є їх середньо-геометричне значення у 124 аналізованих національних економіках.

Загальні критерії класифікації підходів до формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва дозволяє визначити науково-методичний підхід до його дослідження, зміст якого, на відміну від інших, полягає в одночасному аналізі інфраструктури та показників результативності підтримки малого підприємництва (табл. 21).

**Таблиця 21 – Матриця ідентифікації механізму реалізації державної політики підтримки малого підприємництва**

Критерій	Показник		
	політика «протекціонізму»	політика «державного втручання»	політика «невтручання»
1	2	3	4
Пряма форма підтримки/Фінансово-кредитна (інтегрована оцінка)	2/2/2	(обов'язкова наявність одного нерозвиненого елемента) 0/1/2	0/1/0
Непряма форма підтримки/Фінансова (інтегрована оцінка)	2/2/2	0/1/2	0/1/0
Непряма форма підтримки/Інформаційно-консультативна (інтегрована оцінка)	2/2/2	0/1/2	0/1/0
Рівень розвитку інфраструктури державної підтримки малого підприємництва	Розвинуті всі елементи інфраструктури	Наявні спеціалізовані інституції	Нерозвинені
Кількість МП, % від загальної кількості	90–99 %	80–95 %	70–80 %

1	2	3	4
Результативність	Частка ВВП > 33,75 %, частка зайнятих > 61 %	Частка ВВП > 33,75 %, частка зайнятих < 61 % або частка ВВП < 33,75 %, частка зайнятих > 61 %	Частка ВВП < 33,75 %, частка зайнятих < 61 %
Розвиток законодавчої бази	Розвинута	В процесі розвитку	Нерозвинута

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

Результати аналізу дають можливість визначити основні тенденції розвитку державної підтримки малого підприємства, що характерні для проаналізованих економік. З урахуванням двох вихідних параметрів, а саме специфіки реалізації державної політики підтримки та рівня розвитку малого підприємства можна виділити чотири групи національних економік.

Національні економіки, які характеризуються високим рівнем результативності механізму фінансової підтримки малого підприємства, високим ступенем використання організаційних заходів та розвинутою інфраструктурою державної підтримки малого підприємства, на нашу думку, можна віднести до умовно виділеної групи «збалансованої державної політики щодо підтримки малого підприємства» (табл. 22). Група «високої результативності державної підтримки» характеризується активною роботою елементів інфраструктури, високою результативністю державної підтримки малого підприємства та інфраструктурою, що розвивається. В економіках створені діючі ринкові важелі та механізми стимулювання розвитку малого підприємства.

**Таблиця 22 – Групування економік за рівнем розвитку механізму фінансової підтримки малого підприємництва**

Група	Характеристика		Країни
	специфіка реалізації державної політики підтримки малого підприємництва	рівень розвитку інфраструктури	
Збалансованої державної політики щодо підтримки малого підприємництва	Політика «протекціонізму»/політика «державного втручання»	Високий рівень розвитку	Федеративна Республіка Німеччина, США, Канада, Італійська Республіка Японія, Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії, Французька Республіка
Високої результативності державної підтримки	Політика «протекціонізму»/політика «державного втручання»	Низький рівень розвитку	Республіка Польща, Республіка Індія, Австрійська Республіка, Угорщина, Республіка Македонія, Аргентинська Республіка, Республіка Ель-Сальвадор, Республіка Гондурас, Республіка Панама, Республіка Парагвай, Республіка Перу
Неефективної дії інфраструктури «Кволо» підтримки	Політика невтручання Політика невтручання	Високий рівень розвитку Низький рівень розвитку	Україна, Республіка Казахстан, Російська Федерація Республіка Узбекистан, Республіка Молдова, Республіка Білорусь, Беліс, Багатонаціональна держава Болівія, Федеративна Республіка Бразилія, Республіка Чилі, Республіка Колумбія, Республіка Коста-Ріка, Домініканська Республіка, Республіка Еквадор, Республіка Гватемала, Республіка Нікарагуа, Східна Республіка Уругвай, Болгарська Республіка Венесуела, країни Південної Африки

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 17, табл. 20, табл. 21.

Третю групу сформували економіки постсоціалістичних країн, а саме Російська Федерація, України та Республіки Казахстан. Характерною рисою для цієї групи є неефективна діяльність інфраструктури підтримки малого підприємництва.

Найбільш результативними є механізми державної підтримки малого підприємництва сформовані в Федеративній Республіці Німеччині, США, Канаді, Італійській Республіці, Японії, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північній Ірландії, Французькій Республіці. Для економік цих країн притаманними є широка диверсифікація інфраструктури підтримки малого підприємництва, пропорційно активно фінансуються і використовуються всі форми та напрями державної підтримки малого підприємництва, високий рівень розвитку малого підприємництва. Практика формування механізму фінансової підтримки перерахованих країн повинна бути використана при розробці практичних заходів вдосконалення вітчизняного механізму державної підтримки малого підприємництва.

### **Висновки до першого розділу**

Дослідження теоретичних засад і зарубіжного досвіду функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва дозволило зробити наступні висновки:

1. У результаті систематизації існуючих підходів до трактування категорії «мале підприємництво» як цільової аудиторії механізму фінансової підтримки виокремлено чотири основні підходи до ідентифікації малого підприємництва. У розрізі виділених автором підходів мале підприємництво трактується 1) як сектор економіки; 2) як вид економічних відносин; 3) як система економічних відносин; 4) як сектор економіки та вид підприємницької діяльності. Основними характерними рисами малого підприємництва в рамках дослідження орієнтирів механізму фінансової підтримки малого підприємництва є: ризикованість, адаптованість, ініціативність діяльності; нерозвиненість менеджменту та маркетингу; здатність накопичувати капітал та створювати нові робочі місця; низький рівень технологічної озброєності та диверсифікації продукції; обмеже-

ність ринків збуту та нестійка позиція на ринку; обмеженість ресурсів; правова незалежність, одноосібне право власності, «сімейний характер» капіталу; високий рівень трудової мотивації, неформальність відносин між роботодавцем та працівниками; оперативність менеджменту. В результаті дослідження 101 національної економіки автором доведено необхідність забезпечення стабільного якісного та кількісного зростання малого підприємництва як структуротворчим елементом національної економіки.

2. Одним із перших питань механізму фінансової підтримки малого підприємництва є визначення його адресності. Дослідження зарубіжного досвіду функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва визначено, що для характеристики малих підприємств в світі використовують понад 40 різних статистичних показників. З метою систематизації національних моделей ідентифікації малих підприємств (при дослідженні практики ідентифікації малих підприємств в 101 країні світу) автором запропоновано науково-методичний підхід до класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємств, у якому, на відміну від інших, за основні класифікаційні ознаки прийнято якісні критерії (особливості менеджменту, джерела фінансування, галузь функціонування) та галузеву диференціацію кількісних параметрів.

Апробація запропонованого методичного підходу до класифікації національних моделей ідентифікації малих підприємств на базі національної економіки України дозволило виявити спрощення національної моделі ідентифікації малих підприємств із «статистичної ідентифікації» до «поверхневої ідентифікації», яка зберігається і на сьогодні відповідно до Закону України № 523-VI від 18.09.2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності». Обмеженість кількісними критеріями не дозволяє повною мірою враховувати їх специфіку. Результати дослідження позитивного досвіду функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва в розвинених країнах світу (наприклад США, Японія) дозволили

обґрунтувати необхідність застосування «ретельної ідентифікації» з урахуванням кількісних (чисельність персоналу, валовий дохід) та якісних критеріїв (фінансування, частка ринку, рівень диверсифікації продукції).

3. У вітчизняній науковій літературі невирішеним залишається питання трактування категорії «механізм фінансової підтримки малого підприємництва». У процесі узагальнення теоретичних підходів встановлено, що державна підтримка як інструмент державного регулювання враховує інтереси суспільства та держави, а як інструмент стимулювання – інтереси суб'єктів господарювання, а механізм державної підтримки малого підприємництва є логічною системою взаємодіючих елементів, основною метою функціонування якої є, з одного боку, формування державними структурами економічних та організаційних умов встановлення і розвитку малого підприємництва, а, з іншого боку, створення стимулів для розвитку малого підприємництва, які запроваджуються у сферу малого підприємництва на пільгових умовах або безоплатно, що відповідає інтересам суспільства, держави й суб'єктів господарювання одночасно.

Формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва, що ґрунтується на засадах визначених в концепції державної підтримки малого підприємництва: принципах та завданнях, меті державної підтримки.

5. Шляхом систематизації існуючих у вітчизняній літературі досліджень організаційних та економічних засад державної підтримки малого підприємництва доведено, що основними елементами механізму державної підтримки малого підприємництва є організаційні заходи (нормативно-законодавчі, інформаційно-консультативні заходи, створення та функціонування інфраструктури) та економічні заходи (фінансово-кредитні заходи, оцінка ефективності та результативності). Для аналізу зарубіжного досвіду та вітчизняної практики функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва автором запропоновано науково-методичний підхід, що враховує особливості розвитку інфраструктури (практику формування

координуючого органу та диференціацію елементів інфраструктури) й рівень результативності. У результаті апробації авторського підходу на основі 101 національної економіки виокремлено чотири групи національних економік: «збалансованої державної політики щодо підтримки малого підприємництва» (Федеративна Республіка Німеччина, США, Канада, Італійська Республіка, Японія); «неефективної дії інфраструктури» (Україна, Республіка Казахстан, Російська Федерація); «високої результативності державної підтримки» (Республіка Індія, Республіка Панама); «кволої підтримки» (Республіка Узбекистан, Республіка Білорусь, країни Латинської Америки). Національну економіку України за основними класифікаційними параметрами віднесено до групи країн «Нееефективної дії інфраструктури» (для якої характерною є низька кореляція кількісних та якісних показників розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва та визначено групу національних економік – позитивного досвіду).

## **РОЗДІЛ 2. ІДЕНТИФІКАЦІЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

### **2.1. Специфіка механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні**

З метою визначення тенденцій та перспектив розвитку механізму державної підтримки малого підприємництва є необхідність дослідження його еволюції в Україні та інших країнах. У світовій практиці мале підприємництво являється об'єктом цілеспрямованої та системної державної підтримки, основи створення якої у більшості країн розпочалися у 50-их роках ХХ століття.

В Україні формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва почалося значно пізніше, що пояснюється відсутністю до 1987 року правових норм у сфері індивідуальної трудової діяльності.

При цьому диференціація підприємств за розміром історично існувала ще в дореволюційні часи. Доказом такої тези є результати досліджень архівних документів. Ґрунтуючись на даних «Отчёта приблизительного исчисления народного дохода по различным его источникам и по размерам в России» за 1906 рік, можна стверджувати, що аналіз розвитку підприємництва проводився у розрізі одноосібних та колективних підприємств, торгових домів та товариств.

Одноосібні підприємства відповідно до методики 1906 року при проведенні статистичних досліджень поділялися на чотири групи закладів, ідентифікаційною ознакою групування яких був розмір прибутку. Першу групу закладів, які на основі сучасних теоретичних засад диференціації підприємств за розміром, можна визначати як «мікропідприємства», складали заклади з прибутком до 2 тис. крб, другу групу (малі підприємства) – з прибутком від 2 до 10 тис. крб, третю групу – з прибутком від 10 до 50 тис. крб, до останньої групи увійшли заклади прибуток яких перевищував 50 тис. крб.

Дослідження колективних товариств, що підлягали публічному звітові торгових домів та акціонерних товариств проводилося у розрізі трьох груп: заклади з прибутком до 2 тис. крб, прибутком від 2 тис. крб до 10 тис. крб, та прибутком більше 10 тис. крб. У структурі акціонерних товариств, що підлягали публічному звітові найбільшу частку складали заклади першої групи – 54,29 %.

Після жовтня 1917 року на території сучасної України розпочався процес ліквідації приватної власності. Соціалістичне підприємництво, в тому числі і мале підприємництво, втратило свою незалежність та самостійність. Державна політика щодо розвитку підприємництва ґрунтувалася на принципі суцільної націоналізації та укрупнення підприємств, що робить неможливим дослідження стану розвитку малого підприємництва в цей період.

Після здобуття незалежності при трансформації національної економіки від командної до ринкової (ознакою якої є реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта та економічна значимість малого підприємництва) виникла потреба в наданні державної підтримки малому підприємництву, а отже, і у формуванні її механізму.

Зарубіжні дослідники в еволюції механізму підтримки малого підприємництва виділяють чотири етапи, зокрема: створення передумов для формування, становлення, адаптація до національних особливостей, конвергенція.

У вітчизняній науковій літературі не сформовано єдиного підходу до періодизації процесу формування механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні. Наприклад, З. С. Варналій<sup>1</sup>, М. Р. Гонська, Ю. Б. Миронов, Н. І. Фединець<sup>2</sup> виділяють початковий або підготовчий етап, який тривав з 1987 р. (прийняття Закону СРСР «Об индивидуальной трудовой

---

<sup>1</sup> Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія / З. С. Варналій – [3-тє вид.]. – Київ : Знання, КОО, 2005. – 302 с.

<sup>2</sup> Фединець Н. І. Соціологія ринку : навч. посіб. / Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – 226 с.

деятельности граждан в СССР») по 1990 р. П. Т. Колісніченко також виділяє перший етап формування механізму державної підтримки малого підприємництва, що характеризується одночасним «формуванням попередніх правових, організаційних та економічних засад розвитку малого бізнесу» і «виникненням та значним поширенням практично в усіх галузях діяльності малих підприємств»<sup>1</sup>. Наступний етап, що почався з прийняттям Закону України № 785-ХІІ «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року, є періодом визначення основних завдань держави щодо розвитку підприємницької діяльності (Доповідь Президента України від 4 квітня 1995 р.), створення спеціалізованих органів виконавчої влади у сфері малого підприємництва (Постанова Кабінету Міністрів УРСР № 12 від 24 травня 1991 р. «Про перелік міністерств та інших центральних органів управління УРСР» та Указ Президента України № 226/95 від 15 березня 1995 р. «Про реформування системи державної підтримки підприємства»).

П. Т. Колісніченко вважає, що період формування правових засад розвитку малого підприємництва в Україні закінчився значно раніше, в березні 1993 року з ухваленням Кабінетом Міністрів України Програми державної підтримки підприємництва в Україні. З 1996 р. почався період поступового формування механізму державної підтримки малого підприємництва. При цьому група авторів, наприклад, Л. В. Андрейків, М. Р. Гонська, Ю. Б. Миронов, Н. І. Фединець вважають за необхідне виділяти ще один період з 1996 р. по 1999 р. – період конституційного закріплення свободи підприємництва, законодавчого визначення засад та цілей державної підтримки малого підприємництва. Л. В. Андрейкін цей етап формування механізму державної підтримки малого підприємництва датує 1996–1997 рр. (табл. 23). Проаналізувавши підходи вітчизняних науковців до еволюції механізму державної підтримки малого підприємництва, можна

---

<sup>1</sup> Колісніченко П. Т. Аналіз основних етапів становлення сектору малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / П. Т. Колісніченко. – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/31\\_ONBG\\_2009/Economics/54323.doc.htm](http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54323.doc.htm). – Назва з екрана.

зробити висновок, що процеси його формування розглядалися ними лише з позиції розвитку законодавчої бази. У зарубіжній літературі до періодизації застосовується комплексний підхід, що враховує одночасно два показники: ступінь розвитку нормативно-законодавчої бази та ступінь розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва.

**Таблиця 23 – Підходи до визначення етапів формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні**

<b>Автор</b>	<b>Етап</b>	<b>Зміст</b>
Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська <sup>1</sup>	Початковий (підготовчий) етап (1987–1990 рр.)	Формування попередніх правових, організаційних та економічних засад, створення засад для початку розвитку малого та середнього бізнесу
	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування засад державної політики підтримки підприємництва, визначення першочергових завдань державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва
	Другий етап (1996–1999 рр.)	Конституційне закріплення свободи підприємництва (28 червня 1996 р.) та утворення Державного комітету України з питань розвитку підприємництва (липень 1997 р.)
	Третій етап (2000 р. – по тепер)	Розширення можливостей використання спрощеної системи оподаткування малих підприємств

<sup>1</sup> Фединець Н. І. Соціологія ринку : навч. посіб. / Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – 226 с.

Автор	Етап	Зміст
З. С. Варналій <sup>1</sup>	Початковий етап (1987–1990 рр.)	Початок формування попередніх правових, організаційних та економічних засад розвитку малого підприємництва
	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування державної політики підтримки малого підприємництва в Україні
	Другий етап (1996 р. – по тепер)	Формування стабільної нормативно-правової бази
Л. В. Андрейкін <sup>2</sup>	Перший етап (1991–1995 рр.)	Формування законодавчої бази
	Другий етап (1996–1997 рр.)	Визначення основних напрямів та форм економічного та адміністративного впливу держави на процес розвитку малого підприємництва
	Третій етап (початок 1998 р.)	Визнання на рівні держави необхідності зменшення втручання держави у підприємницьку діяльність, формування основних засад державної політики щодо розвитку
Г. М. Колісник, С. К. Ревчук <sup>3</sup>	Перший етап (1991–1995 рр.)	Визначення першочергових завдань державної політики, спрямованої на розвиток підприємництва

<sup>1</sup> Варналій З. С. *Мале підприємництво: основи теорії і практики*: монографія / З. С. Варналій – [3-тє вид.]. – Київ: Знання, КОО, 2005. – 302 с.

<sup>2</sup> Андрейкін Л. В. Інституційне забезпечення державної підтримки у сфері розвитку малого бізнесу в Україні / Л. В. Андрейкін // 36. наук. пр. Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – С. 19–25.

<sup>3</sup> Колісник Г. М. *Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні*: дис. канд. екон. наук: 08.00.03. / Г. М. Колісник – Львів, 2007. – 211 с.

Автор	Етап	Зміст
Г. М. Колісник, С. К. Ревчук	Другий етап (1996 р. – по тепер)	Формування концепції державної політики розвитку малого підприємництва. Формування інфраструктури державної підтримки малого підприємництва
П. Т. Колісніченко <sup>1</sup>	Перший етап (1987–1990 рр.)	Формування попередніх правових, економічних та організаційних умов розвитку малого підприємництва
	Другий етап (1991–1993 рр.)	Реальне формування державної політики підтримки малого підприємництва
	Третій етап (1994 р. – по тепер)	Створення сучасної ефективної системи державного регулювання розвитку малого бізнесу в Україні

Для ідентифікації сучасного етапу розвитку механізму фінансової підтримки малого підприємництва України за світовою періодизацією застосуємо двохфакторний аналіз: особливостей формування нормативно-правової бази та еволюції інфраструктури підтримки малого підприємництва.

Розглянувши хронологію формування законодавчої бази щодо підтримки малого підприємництва (дод. Д), автором пропонується виділяти три етапи її формування (табл. 24).

При періодизації процесу формування правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва, на нашу думку, доцільно визначати початковий етап (1987–1991 рр.), що характеризувався легалізацією підприємницької діяльності, визначенням у Законі СРСР № 1529-І «О підприємствах в

<sup>1</sup> Колісніченко П. Т. Аналіз основних етапів становлення сектору малого бізнесу в Україні [Електронний ресурс] / П. Т. Колісніченко. – Режим доступу: [http://www.rusnauka.com/31\\_ONBG\\_2009/Economics/54323.doc.htm](http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2009/Economics/54323.doc.htm). – Назва з екрана.

СССР» кількісних параметрів малих підприємств та визначенням необхідності державної підтримки малого підприємництва у Постанові Ради Міністрів СРСР № 790 «О мерах по созданию и развитию малых предприятий».

**Таблиця 24 – Етапи формування правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва в Україні**

Етап	Роки	Зміст
Початковий	1987–1991 рр.	Створення передумов для формування малого підприємництва (легалізація підприємницької діяльності, правове визнання малих підприємств та необхідності їх підтримки)
I	1991–2008 рр.	Формування правових, економічних засад підтримки малого підприємництва. Визначення основних завдання державної підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях
II	2009– до тепер	Адаптація державної політики щодо малого підприємництва до особливостей розвитку національної економіки

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 23. та дод. Д.

Перший етап формування нормативно-правової бази державної підтримки малого підприємництва почався 27 березня 1991 року з прийняття Закону України «Про підприємства в Україні». До 1996 року рядом стихійно прийнятих нормативно-правових актів було закріплено необхідність та сформовано правові й економічні засади державної підтримки малого підприємництва в Україні.

З 1996 року розпочався процес формування завдань та методів державної підтримки малого підприємництва на національному рівні, які були закріплені в наступних нормативно-правових актах: Постанові Кабінету Міністрів України № 404 «Про Концепцію державної політики розвитку малого підпри-

емництва», Постанові Кабінету Міністрів №86 «Про Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997–1998 рр.», Указі Президента № 456/98 «Про державну підтримку малого підприємництва», Законі України № 2063-III «Про державну підтримку малого підприємництва», Законі України № 2157-III «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні». В цей же період були прийняті регіональні програми розвитку малого підприємництва на 1997–1998 рр.

Процес формування правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва закінчився в 2009 році. В результаті економічної кризи 2009 року відбулося значне скорочення якісних показників розвитку малого підприємництва, що обумовило необхідність реформування механізму підтримки малого підприємництва. Адаптація правового забезпечення державної підтримки малого підприємництва до нових економічних умов та особливостей розвитку національної економіки почалася з ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України № 68 від 27 січня 2010 році «Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки».

Наступним кроком формування механізму державної фінансової підтримки стало прийняття нового Податкового Кодексу України в 2010 році та Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Процес формування інфраструктури підтримки розпочався в 1996 році після схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції державної політики розвитку малого підприємництва та затвердження Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997–1998 роки.

Згідно із Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» інфраструктурою підтримки малого підприємництва є підприємства, установи та організації, які провадять діяльність, спрямовану на розвиток суб'єктів малого підприємництва.

До елементів інфраструктури належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, технологічні парки (науково-технологічні

центри), фонди підтримки малого підприємництва, консультативні центри.

При дослідженні особливостей розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва прийнято аналізувати якісні та кількісні показники, проте в Україні якісні показники розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва відображаються у звітах Українського фонду розвитку підприємництва лише по групі державних фондів підтримки. Виходячи з обмеженості інформаційного поля, розвиток інфраструктури підтримки підприємництва дослідження виконано лише за кількісними параметрами без урахування якісних характеристик.

Як зазначається в національній доповіді «Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні» фактично формування інфраструктури підтримки малого підприємництва розпочалося в 1996 р. після схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції державної політики розвитку малого підприємництва з створення бізнес-центрів (32 одиниці), бізнес-інкубаторів (7 одиниць) та фондів підтримки підприємництва (28 одиниць) та затвердження Програми розвитку малого підприємництва в Україні на 1997–1998 роки.

Елементи інформаційно-консультативної інфраструктури почали формування в 1998 році. В 2013 році чисельність інформаційно-консультативних установ становила 4 238 одиниць, бізнес-центрів – 480 одиниць, бізнес-інкубаторів – 79 одиниць, технологічних парків – 50 одиниць, лізингових центрів – 538 одиниць, фондів підтримки підприємництва – 226 одиниць (табл. 25).

Аналіз кількісних параметрів розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва дозволив виділити три етапи розвитку (рис. 4).

Перший етап (1997–2003 рр.) характеризується хаотичним створенням первісної регіональної інфраструктури підтримки малого підприємництва. 2003 рік став початком стабільного розширення інфраструктури та тривав до 2008 року. З 2008 року почався перехід від екстенсивного до інтенсивного зростання чисельності елементів інфраструктури.

**Таблиця 25 – Розвиток елементів інфраструктури підтримки підприємництва в Україні, 1996–2013 рр.**

Елементи інфраструктури	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 <sup>1</sup>	2010 <sup>2</sup>	2011	2012	2013
Бізнес-центри	32	51	71	116	124	146	257	299	321	354	421	444	465	448	438	558	531	480
Бізнес-інкубатори	7	17	29	33	46	57	61	71	73	77	70	72	69	70	69	80	76	79
Технологічні парки	0	0	0	9	6	6	14	17	19	24	27	33	40	41	43	43	46	50
Лізингові центри	0	0	32	64	64	75	151	170	187	255	302	410	790	810	761	746	535	538
Фонди підтримки підприємництва	28	34	46	61	72	88	111	149	151	178	204	242	277	265	245	237	242	226
Інформаційно-консультативні установи	0	0	98	1 256	3 148	759	1 106	1 243	1 445	1 483	1 861	2 813	3 233	3 040	3 168	3 184	3 902	4 238

<sup>1</sup> Про стан виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за I півріччя 2010 року [Електронний ресурс] / Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkcr.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=158040&cat\\_id=33781](http://www.dkcr.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=158040&cat_id=33781). – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / А. О. Вікторович, Ю. М. Бажал та ін. – Київ, Держкомпідприємство, 2010. – С. 184.

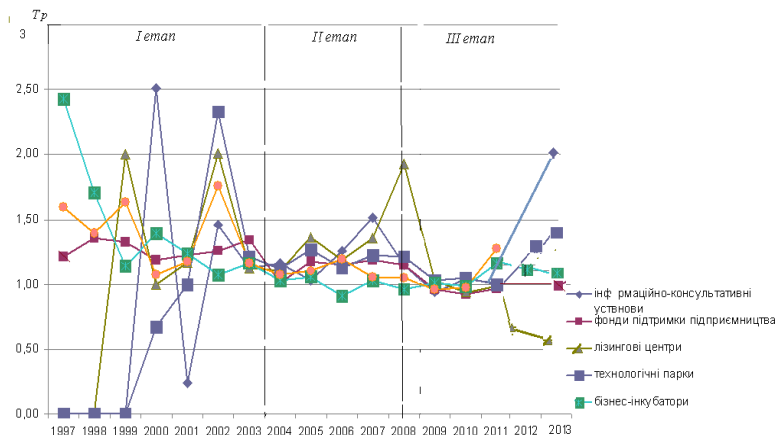


Рисунок 4 – Стадії формування інфраструктури підтримки малого підприємництва в Україні, 1997–2013 рр.

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 25.

На основі дослідження процесів формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва в межах двофакторного аналізу (еволюції правового забезпечення та оцінки динамічних змін чисельності інфраструктури державної підтримки) визначено методичний підхід до періодизації розвитку механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні на основі аналізу еволюції нормативно-законодавчої бази та інфраструктури підтримки, який, на відміну від інших, враховує результати дослідження світової практики генезису механізму фінансової підтримки малого підприємництва, що дозволяє ідентифікувати сучасний стан вітчизняного механізму. (табл. 26).

**Таблиця 26 – Етапи формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні**

Етап	Характеристика
Початковий (1987–1991 рр.)	Створення передумов для формування механізму фінансової підтримки малого підприємництва (легалізація підприємницької діяльності, правове визнання малих підприємств та необхідності їх підтримки)

Етап	Характеристика
I етап (1992–2003 рр.)	Формування нормативно-законодавчої бази (визначення основних завдань державної підтримки) та економічних засад підтримки малого підприємства. Формування інститутів державної підтримки малого підприємства. Формування механізму реалізації заходів економічних та інформаційно-консультативних заходів
II етап (2003– до тепер)	Адаптація механізму фінансової підтримки малого підприємства до національних особливостей (скорочення інфраструктури підтримки малого підприємства, вдосконалення механізму реалізації заходів підтримки, визначення орієнтації підтримки на екстенсивний розвиток малого підприємства)

**Примітка.** Авторська розробка на основі дод. В, табл. 25, рис. 4.

Сучасний етап еволюції механізму фінансової підтримки малого підприємства в Україні характеризується поглибленням регуляторної реформи, спрямованої на підвищення рівня ефективності державної підтримки. На сучасному етапі еволюції механізму державної політики малого підприємства характерним є процеси формування конкретних механізмів та важелів системи регулювання діяльності малих підприємств, що знайшли своє відображення в Податковому Кодексі України від 2 грудня 2010 року та Закон України № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємства в Україні» від 22 березня 2012 року.

Отже, вітчизняний механізм фінансової підтримки малого підприємства за основними показниками розвитку малого підприємства та нормативно-законодавчої бази (кількість законодавчих актів, що регламентують підтримку малого підприємства) знаходиться на етапі «адаптації механізму», тоді як в більшості країн світу (наприклад, США, Канада, Японія) з 1990 року розпочався перехід до «нової світової моделі підтримки малого підприємства» (рис. 5). Функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємства в Україні на сучасному етапі розвитку ґрунтується на основі положень, що визначені в Господарському Кодексі, Законі

України № 4618-VI від 22.03.2012 р. «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», Законі України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва», ряді регіональних програм сприяння розвитку малого підприємництва та програм соціального та економічного розвитку.

Основними принципами державної підтримки малого підприємництва в Україні є:

- ефективність підтримки малого і середнього підприємства;

- доступність отримання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємства;

- забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємства, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємства, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері;

- створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого і середнього підприємства, що відповідають вимогам, передбаченим загальнодержавними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого і середнього підприємства, до участі у виконанні таких програм та для отримання державної підтримки;

- ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для виконання зазначених програм;

- відкритість і прозорість проведення процедур надання державної підтримки;

- доступність об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємства для всіх суб'єктів малого і середнього підприємства.

Основними завданнями державної підтримки малого підприємства в Україні згідно чинного законодавства є:

- створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємства;

- забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємства з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;

- стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємства;

– сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;

– забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

	Створення передумов для формування державної підтримки малого підприємства	Становлення	Адаптація	«Нова світова модель державної підтримки малого підприємства»
Період у світовій практиці	1890–1950 рр.	1951–1970 рр.	1970–1990 рр.	1990 р. – по теперішній час
Період у вітчизняній практиці	1987–1991 рр.	1992–2003 рр.	2003 р. – по теперішній час	

Рисунок 5 – Етапи еволюції механізму державної фінансової підтримки малого підприємництва

**Примітка.** Авторська розробка.

Основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні згідно Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» є:

– удосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування;

– запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві;

– залучення суб'єктів малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм,

здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб;

- забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо;

- сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва;

- гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;

- сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур;

- організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва;

- впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг).

Серед заходів механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні виділяють: часткову компенсацію лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями, компенсацію видатків на розвиток кооперації, позики на придбання і впровадження нових технологій, фінансову підтримку впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій, цільове бюджетне фінансування, пільгове кредитування, мікрокредитування, створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, проведення семінарів та тренінгів, інформаційно-телекомунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету, поширення друкованої та електронної літератури, вдосконалення нормативної бази з метою створення сприятливих еко-

номічних умов функціонування малого та середнього підприємництва, пільгове кредитування, податкові пільги, оцінка результативності заходів.

Відповідно до Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до основних органів, які є суб'єктами механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні відносяться Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада АРК та Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та інші інститути підтримки підприємництва.

Основними повноваженнями спеціально уповноваженого органу в сфері розвитку малого і середнього підприємництва є:

1) внесення пропозицій щодо формування та реалізація державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

2) підготовка пропозицій щодо визначення пріоритетів і видів підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва;

3) розроблення проектів державних програм розвитку малого і середнього підприємництва, забезпечення їх виконання з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та здійснення моніторингу виконання;

4) внесення пропозицій щодо визначення основних фінансових, економічних, соціальних та інших показників розвитку малого і середнього підприємництва;

5) утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів з питань розвитку малого і середнього підприємництва;

6) формування єдиної інформаційної системи для забезпечення реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

7) сприяння діяльності громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва;

8) забезпечення пропагування і популяризації підприємницької діяльності;

9) забезпечення представництва в міжнародних організаціях, налагодження співпраці з органами влади іноземних держав щодо розвитку малого і середнього підприємництва;

10) підготовка і публікація щороку в засобах масової інформації звітів про стан розвитку малого і середнього підприємництва в Україні та його державну підтримку, проведення оцінки фінансових, економічних, соціальних та інших показників розвитку малого і середнього підприємництва та рівня ефективності державної підтримки;

11) методологічне забезпечення діяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та сприяння розробленню і здійсненню ними заходів щодо розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого підприємництва;

12) сприяння формуванню інфраструктури підтримки малого підприємництва.

До повноважень інших центральних органів виконавчої влади у сфері розвитку малого і середнього підприємництва належать:

– участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва;

– участь у розробленні проектів державних програм розвитку малого і середнього підприємництва, забезпечення їх виконання з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та здійснення моніторингу виконання;

– забезпечення рівних можливостей суб'єктів підприємництва для доступу до участі у виконанні загальнодержавних, регіональних та галузевих програм.

Виконавчою інституцією державної підтримки малого підприємництва є Український фонд підтримки підприємництва, який впроваджує заходи щодо реалізації Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні, реалізує регіональну політику сприяння розвитку малого підприємництва, запроваджує ефективні кредитно-гарантійні механізми фінансування суб'єктів малого підприємництва.

Основними інститутами, що безпосередньо реалізують заходи державної підтримки малого підприємництва є фонди підтримки малого підприємництва, серед головних функцій яких:

- здійснення фінансового забезпечення на регіональному рівні реалізації державної політики підтримки малого підприємництва, в тому числі: реалізація та фінансова підтримка програм і проектів розвитку малого підприємництва та соціально-економічного розвитку регіону;

- участь на відповідному рівні у розробці та реалізації державних, регіональних, місцевих програм розвитку малого підприємництва та інвестиційних міжнародних програм, інноваційних проектів, спрямованих на розвиток малого підприємництва у регіоні;

- розробка та здійснення комплексу заходів організаційного, фінансового, економічного і правового характеру з метою підвищення ділової активності населення регіону;

- створення сприятливих умов для залучення до підприємницької діяльності соціально незахищених верств населення: безробітних, звільнених у запас військовослужбовців, молоді, жінок, інвалідів та ін., створення нових робочих місць;

- налагодження та розвиток міжнародних контактів та співробітництва, участь у спільних проектах і програмах з іноземними і міжнародними організаціями з метою поширення в регіоні відповідного досвіду та інформації;

- формування розвинутої інфраструктури для забезпечення умов розвитку підприємницького потенціалу та ефективної підприємницької діяльності у регіоні.

Дослідження нормативно-законодавчого забезпечення сучасного вітчизняного механізму державної підтримки малого підприємництва дозволило автору установити його специфіку, що полягає у дворівневій його реалізації (на національному рівні відбувається формування концептуальних основ, визначення пріоритетів та основних інструментів державної підтримки малого підприємництва, на регіональному – практична реалізація інформаційно-консультативних і фінансово-кредитних заходів) (рис. 6).

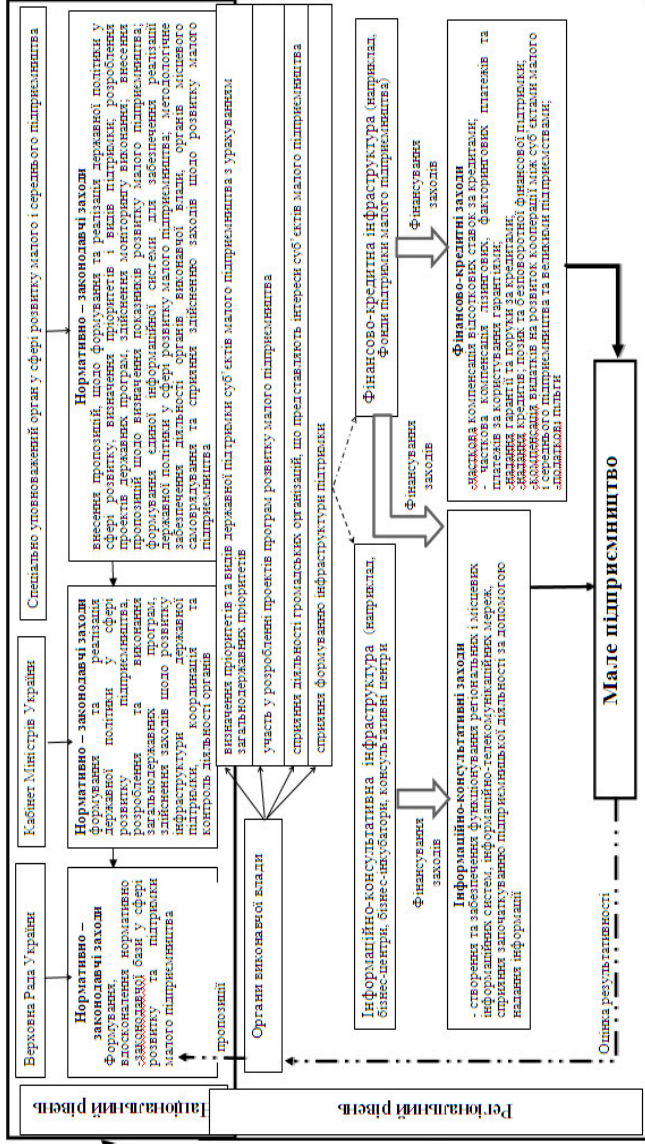


Рисунок 6 – Механізм фінансової підтримки малого підприємництва в Україні

Примітка. Авторська розробка.

Виконання основних завдань регіональними фондами підтримки підприємництва як інститутами реалізації політики державної підтримки малого підприємництва, забезпечується шляхом формування їх ефективної структури управління. Основним керуючим органом являється Наглядова рада (представники засновників: Український фонд підтримки підприємництва та Обласна державна адміністрація). Ревізійна комісія являється основним контролюючим органом.

Аналіз проектів на суму менше 50 тис. грн розглядають на засіданні інвестиційної ради. Працівники регіонального фонду підтримки підприємництва в особі економіста з фінансової роботи та юрисконсульта здійснюють аналіз бізнес-проектів на відповідність фінансовим показникам та вимогам чинного законодавства. Проекти на суму більше 50 тис. грн спочатку розглядаються на засіданні інвестиційної, а потім Наглядової рад (рис. 7).

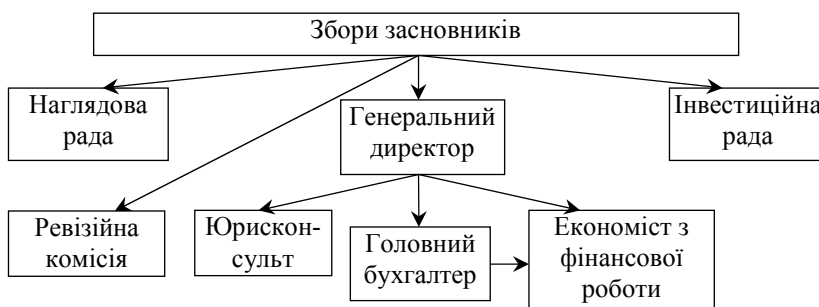


Рисунок 7 – Структура управління регіонального фонду підтримки підприємництва (на прикладі Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області)

**Примітка.** Авторська розробка на основі дод. Ж.

Як видно з рис. 7 та дод. Ж, що ілюструє структуру Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області, чинна структура фонду є недосконалою, оскільки в ній не враховано необхідність розробки маркетингової політики та прогнозування розвитку малого підприємництва, а отже,

потребує пошуку шляхів вдосконалення. Крім того специфікою механізму державної фінансової підтримки малого підприємництва є висока частка недіючих інститутів державної підтримки підприємництва.

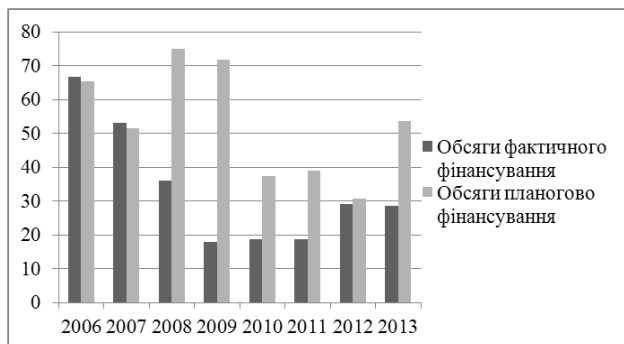
Відповідно рис. 6 результативність механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні прямо залежать від фактичного фінансування організаційних та економічних заходів державної підтримки. Фінансове забезпечення виконання відповідних програм підтримки підприємництва провадиться за рахунок Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, позабюджетних коштів.

Аналіз статистичних та аналітичних матеріалів свідчить про існування в Україні проблеми фактичного фінансування заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва. З 2001 року по тепер фактичне фінансування заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні складало від 0 % до 18 % планового показника. Особливої уваги заслуговує показник 2009 року, коли фактично було виділено лише близько 25 % передбачених у бюджеті коштів (рис. 8).

Аналіз звітів Українського фонду підтримки підприємництва та Узагальнених звітів про виконання заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва на 2004–2011 рр. підтверджує виявлену закономірність – розбалансованість планових та фактичних обсягів фінансування заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва. Динаміка обсягів фінансування регіональних програм підтримки малого підприємництва через Український Фонд підтримки підприємництва за період з 2004 р. по 2011 р. характеризується неоднорідністю та розбалансованістю.

Так, у 2011 році з бюджетів різних рівнів (включаючи поворотні бюджетні кошти бюджетів минулих років) на виконання заходів програм підтримки малого підприємництва фактично на рахунки Українського Фонду підтримки підприємництва надійшло 9,3 млн грн, що складає близько 32,3 % від запланованих коштів.

ваного відповідними програмами обсягу бюджетних коштів, передбачених на реалізацію програмних заходів, виконавцями яких є Фонд.



Риунок 8 – Обсяги фінансування реалізації заходів державної підтримки з місцевих бюджетів, 2006–2013 рр.

**Примітка.** Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

Лише в 2003 році обсяги фінансування заходів державної підтримки малого підприємництва, що регламентовані Національ-

<sup>1</sup> Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2010 рік [Електронний ресурс] / Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: [http://ufpp.gov.ua/results\\_activity.php](http://ufpp.gov.ua/results_activity.php). – назва з екрана.

Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2005 рік. – Київ : Свобода, 2006. – 40 с.

Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / А. О. Вікторович, Ю. М. Бажал та ін. – Київ : Держкомпідприємство, 2010. – С. 127.

Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

Юрко Т. С. Проблеми фінансового забезпечення заходів державної підтримки малого підприємництва / Юрко Т. С. // Економіка та управління: проблеми науки та практики: Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 вересня 2012 р. – Львів : ЛЕФ, 2012. – С. 32–35.

ною програмою сприяння розвитку малого підприємництва досягли значення – 80 % планового показника.

На реалізацію регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва в 2013 році місцевими органами виконавчої влади передбачалося спрямувати кошти у загальній сумі 165,7 млн грн. Відповідними рішеннями обласних рад, міст Києва та Севастополя та ради АРК у 2013 році обсяги коштів направлених на реалізацію заходів зазначених програм у сумі 53,6 млн грн, що склало 32,3 % від запланованого обсягу.

При визначенні можливостей збільшення обсягів фінансування заходів підтримки малого підприємництва дослідження проводиться в двох напрямках:

1. Дослідження структури фінансування заходів підтримки з метою оцінки можливостей нарощування обсягів фінансово-кредитних заходів підтримки підприємництва;

2. Аналіз національних особливостей організаційного механізму реалізації фінансової державної підтримки через інститути підтримки підприємництва.

Аналіз структури фінансування реалізації заходів механізму державної підтримки малого підприємництва дозволяє стверджувати, що найбільша питома вага фінансових ресурсів, є заходами фінансово-кредитної підтримки. При цьому питома вага зазначених елементів за аналізований період скорочується, що свідчить про скорочення у найближчому періоді обсягів поворотних бюджетних коштів (табл. 27).

Як видно із табл. 27, існує стійка тенденція до скорочення частки і обсягів фінансування заходів фінансово-кредитної підтримки, що пояснюється тим що пільги та преференції застосовуються у пріоритетних сферах, які ґрунтуються на економічній доцільності та ускладненням процедури надання безвідсоткової позики. Організаційний механізм надання фінансової державної підтримки малим підприємствам через Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області є цьому підтвердженням.

**Таблиця 27 – Структура фінансування реалізації заходів державної підтримки малого підприємництва в Україні, 2010–2013 рр.**

Рік	Компенсація % за банківськими кредитами		Фінансування бізнес-проектів на поворотній основі, пільгове кредитування		Навчально-методична робота		Виставкові заходи		Формування інфраструктури, поповнення статутного та оборотного фондів		Інші заходи	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
2010 <sup>1</sup>	1 431,9	7,1	16 870,5	83,7	599,7	3,0	433,5	2,1	248,3	1,2	570,7	2,8
2011 <sup>2</sup>	2 008,1	16,9	7 564,7	63,5	509,2	4,3	819,5	6,9	779,4	6,5	422,2	3,5
2012 <sup>3</sup>	4 143,7	28,0	4 597,7	31,0	836,2	5,6	2 013,4	13,6	2 452,9	16,6	770,8	5,2
2013 <sup>4</sup>	191,2	0,8	6 172,4	28,5	701,8	3,2	2693	12,4	1 440,3	6,6	10 491,6	43,4

**Примітка.** Авторська розробка.

<sup>1</sup> Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПШ, за 2005 рік. – Київ : Свобода, 2006. – 40 с.

<sup>2</sup> Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПШ, за 2010 рік [Електронний ресурс] / Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: [http://ufpp.gov.ua/results\\_activity.php](http://ufpp.gov.ua/results_activity.php). – Назва з екрана.

<sup>3</sup> Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / А. О. Вікторович, Ю. М. Бажал та ін. – Київ, Держкомпідприємство, 2010. – С. 127.

<sup>4</sup> Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dktrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dktrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

Рядом законодавчо-нормативних актів України пріоритетним напрямком державної політики надання фінансової допомоги малому підприємництву визначено мікрокредитування як основного виду заходів фінансово-кредитного блоку механізму державної підтримки (в 2012 році на виконання державної програми «Мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва» з державного бюджету виділено 10 300 тис. грн).

Процес отримання допомоги у вигляді мікрокредитів та безвідсоткової допомоги проходить у 12 етапів:

1. Суб'єкти малого підприємництва подають до регіонального фонду підтримки підприємництва бізнес-план та пакет документів відповідно до переліку.

2. Бізнес-плани суб'єктів малого підприємництва підлягають аналізу економічної обґрунтованості й доцільності та перевірки відповідності їх пріоритетним напрямам «Комплексної програми розвитку малого підприємництва на 2011–2012 роки»

3. Бізнес-плани повертаються до фонду підтримки підприємництва разом з висновками відповідних управлінь.

4а. Виконується оцінка кредитоспроможності набувача підтримки

4б. Сформований пакет документів надається до розгляду Інвестиційній раді, яка приймає рішення про доцільність надання фінансової підтримки.

5. Фонд заключає договір «Про надання державної фінансової підтримки» з СМП та надсилає платіжне доручення обслуговуючому банку.

6. Банк перераховує кошти (фінансову підтримку) на розрахунковий рахунок суб'єкта малого підприємництва.

7. Фонд підтримки підприємництва заключає договір «Про надання державної фінансової підтримки» й разом з планом використання бюджетних коштів, юридичними й фінансовими зобов'язаннями, протоколом Інвестиційної ради Фонду, витягом з Комплексної програми розвитку малого підприємництва за відповідний період й договором про обслуговування коштів відповідного району (якщо залучаються кошти районного бюджету) надсилає його до Казначейства.

8. З відміткою Казначейства вищезазначені документи передаються до головного розпорядника коштів (кошти обласного бюджету) та/або до відповідної райдержадміністрації (кошти районного бюджету).

9. Головний розпорядник коштів та/або відповідна райдержадміністрація через відповідне відділення казначейства перераховують кошти фінансової підтримки на казначейський розрахунковий рахунок Фонду.

10. Казначейство повідомляє Фонд про надходження коштів на розрахунковий рахунок, Фонд в свою чергу направляє до Казначейства платіжне доручення про перерахування коштів на розрахунковий рахунок суб'єкта малого підприємництва.

11. Казначейство перераховує кошти на розрахунковий рахунок суб'єкта малого підприємництва.

12. Суб'єкти малого підприємництва повертають кошти фінансової підтримки, які акумулюються на розрахунковому рахунку Фонду й знову видаються у вигляді державної фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва (рис. 9).

В Україні продовжується унормування правових, економічних та організаційних засад спрощеної системи оподаткування. Останні зміни до податкового законодавства подані в Законі України № 71-VIII від 28.12.2014 р. «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо податкової реформи» (табл. 28, дод. К).

Позитивний вплив змін до Податкового Кодексу України ілюструє динаміка надходжень платежів до бюджетів усіх рівнів, що є визначальним фактором функціонування економіки країни. Так, в 2013–2014 рр. найбільший темп приросту серед джерел надходжень місцевих бюджетів демонструє єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва. Сума надходжень єдиного податку у 2013 році становила 6,6 млрд грн (що у 1,4 рази більше за обсяги надходжень 2012 року), а за 9 місяців 2014 року – 5,3 млрд грн (що на 11,2 % більше обсягів надходжень за аналогічний період 2013 року). При цьому

надходження єдиного податку склали за 9 місяців 2014 року 70,7 % усіх доходів бюджету розвитку.

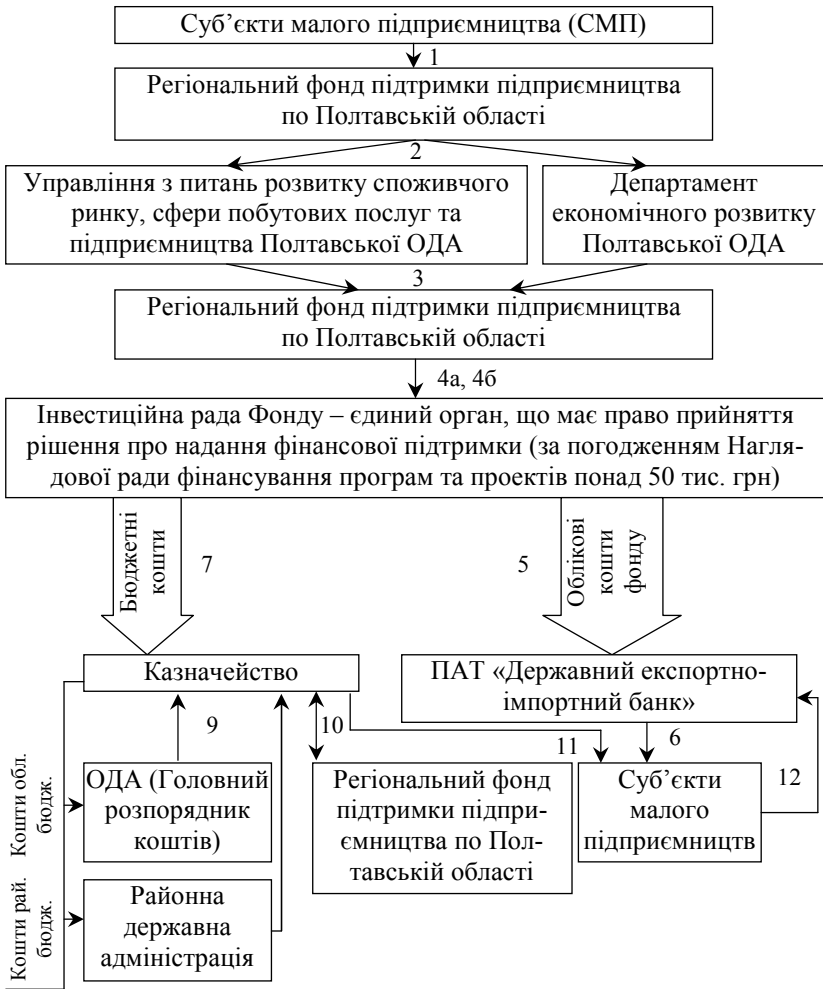


Рисунок 9 – Організаційний механізм реалізації фінансової державної підтримки через Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області

**Примітка.** Авторська розробка на основі дод. Ж.

**Таблиця 28 – Характеристика платників єдиного податку<sup>1</sup>**

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
I	Фізичні особи-підприємці	Роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або господарська діяльність з надання побутових послуг населенню	Не використовують працю найманих осіб, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 300 тис. грн	У межах до 10 % розміру мінімальної заробітної плати
II	Фізичні особи-підприємці	Господарська діяльність з надання послуг, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	Кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не – 1 500 тис. грн	У межах до 20 % розміру мінімальної заробітної плати
III	Фізичні особи-підприємці, юридичні особи	Будь-який, крім визначених п. 5 ст. 291 Податкового Кодексу України	Кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу – 1 500 тис. грн	2 % доходу – у разі сплати ПДВ; 4 % доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку
IV	Фізичні особи-підприємці, юридичні особи	Частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 %	–	Для ріллі, сіножатей, пасовищ – 0,45 %, для гірських зон та поліських територій, багаторічних насаджень – 0,27 %, для водного фонду – 1,35 %

**Примітка.** Авторська розробка.

<sup>1</sup> Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності [Електронний ресурс] : Закон України №4014-VI від 04 листопада 2011 року.; станом на 19 квітня 2012 року / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3014-17>. – Назва з екрана.

За даними Державної фіскальної служби України зростання надходжень єдиного податку пояснюється зростанням суб'єктів малого підприємництва, що використовують спрощену систему оподаткування (табл. 29).

**Таблиця 29 – Надходження єдиного податку в Україні, 2008–2014 рр.<sup>1</sup>**

Показник	Рік						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 (9 місяців)
Надходження єдиного податку (млн грн), у тому числі:	1 854,4	1 766,3	1 895,4	1 987,9	4 816,7	6 640,5	5 334,7
від юридичних осіб (млн грн)	791,6	662,6	732,5	874,7	1 204,8	1 743,3	1 442,0
від фізичних осіб (млн грн)	1 062,8	1 103,7	1 162,9	1 113,2	3 610,9	4 897,2	3 892,7
Абсолютне відхилення надходжень єдиного податку (млн грн)	–	–88,1	129,1	92,5	2 828,8	1 824,9	537,0*
Відносне відхилення надходжень єдиного податку (%)	–	95,2	107,3	104,9	242,3	137,9	111,2*
Частка єдиного податку в доходах місцевих бюджетів (%)	2,5	2,5	2,4	2,3	4,8	6,3	7,2

<sup>1</sup> Аналітичний звіт про проведення громадського моніторингу «Податкова реформа – зворотній зв'язок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.investing.org.ua/analit\\_zvit](http://www.investing.org.ua/analit_zvit). – Назва з екрана.

\* Розрахунок здійснювався з урахуванням показників аналогічного періоду 2013 рр.

Отже, можна зробити висновок, що реформування спрощеної системи суттєво вплинуло на кількісні показники розвитку малого підприємництва і стало фактором зростання національної економіки за рахунок наповнення бюджету.

Дослідження вітчизняного механізму державної підтримки малого підприємництва дозволило виявити характерні особливості сучасного стану його розвитку, серед яких:

- дворівнева реалізація: на національному рівні – формування концептуальних засад державної підтримки малого підприємництва, на регіональному – реалізація заходів підтримки;

- низька кореляція планових та фактичних показників фінансування заходів державної підтримки малого підприємництва;

- непропорційна реалізація фінансово-кредитних та інформаційно-консультативних заходів при скороченні фінансування всіх видів фінансово-кредитної (прямої, непрямой) підтримки підприємництва та переорієнтацію на інформаційно-консультативну;

- висока частка не діючих інститутів державної підтримки малого підприємництва.

## **2.2. Особливості реалізації державної підтримки малого підприємництва**

Враховуючи специфіку механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні особливої актуальності набуває дослідження особливостей реалізації заходів підтримки у розрізі регіонів.

Для сучасного етапу розвитку державної підтримки малого підприємництва в Україні характерними є регіональні диспропорції фінансування програм підтримки малого підприємництва з обласних бюджетів. В 2013 році найбільші обсяги фінансування на виконання регіональних та місцевих програм розвитку м. Київ – 30,0 млн грн, АР Крим – 4,45 млн грн, Одеській обл. – 3,85 млн грн, Чернігівській обл. – 2,45 млн грн, Сумській обл. – 2,3 млн грн, Кіровоградській та Івано-Франківській обл. – по 1,5 млн грн.

Найменші обсяги фінансування регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва було затверджено у Дніпропетровській області – 84,4 тис. грн, м. Севастополь – 115,0 тис. грн, Херсонській області – 150,0 тис. грн та Рівненській області – 160,0 тис. грн.

У деяких областях на реалізацію передбачених заходів фінансування регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва протягом 2013 року кошти із обласних бюджетів, не передбачались, як наприклад в Київській, Луганській, Полтавській, Тернопільській областях (табл. 30).

Розглянемо структуру джерел фактичного фінансування заходів підтримки у розрізі окремих регіонів. У вітчизняній практиці фактичне фінансування реалізації заходів підтримки малого підприємництва здійснюється за рахунок поворотних бюджетних коштів, коштів Українського фонду підтримки підприємництва, обласних, місцевих та районних бюджетів.

Дані річних звітів регіональних фондів підтримки підприємництва та Українського фонду підтримки підприємництва свідчать, що 60 % коштів, направлених на підтримку малого підприємництва, являються поворотними бюджетними коштами. Фінансування за рахунок поворотних коштів є ефективним лише за умови стовідсоткового повернення коштів, наданих суб'єктам малого підприємництва у вигляді пільгових кредитів.

Однак, за результатами аналізу Звіту Українського фонду підтримки підприємництва в 2005 році фахівці регіональних фондів підтримки підприємництва взяли участь у 16 судових справах з приводу стягнень з боржників заборгованості<sup>1</sup>, сума безнадійної заборгованості становила 3 340 046,96 грн; в 2010 році працівниками лише Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області було направлено 4 судових позови з метою стягнення заборгованості на загальну суму 289 600 грн та пені на суму 32 334 грн<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2005 рік. – Київ : Свобода, 2006. – 40 с.

<sup>2</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2009–2010 роках. – Полтава: Динамік, 2011. – 23 с.

**Таблиця 30 – Джерела фінансування заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва, 2012–2013 рр.**

Область /Регіон	Джерела фінансування																
	2012 <sup>1</sup>							2013 <sup>2</sup>									
	Цьлове спряму- вання за ст. 0411	«Підтримка ма- лого та серед- нього підпри- ємництва»	За іншими обласного бюджету	Тис. грн	%	3 бюджетів районів і міст	Інші джерела	Цьлове спряму- вання за ст. 0411	Тис. грн	%	«Підтримка ма- лого та серед- нього підпри- ємництва»	За іншими статтями обласного бюджету	Тис. грн	%	3 бюджетів районів і міст	Інші джерела	Тис. грн
АРК	211,0	83,7	0,0	117,2	16,3	0,0	0,0	52,9	47,9	0,0	568,7	0,0	568,7	52,1	8 241,6	93,8	
Вінницька	230,5	3,0	68,4	131,9	1,7	4 133,0	94,4	195,5	2,2	176,2	2,0	176,0	2,0	5 229,0	93,0		
Волинська	271,6	6,0	0,0	97,4	2,2	37 750,0	91,8	28,1	0,5	0,0	367,0	6,5	425,9	35,6			
Донецька	1562,6	3,8	0,0	1 679,1	4,1	6 003,6	92,1	770,0	64,4	0,0	0,0	0,0	0,0	6 105,2	100,0		
Дніпропет- ровська	–	0,0	0,0	0,0	0,0	1 723,7	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3 121,2	87,6		

<sup>1</sup> Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publsh/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publsh/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dktr.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

Продовж. табл. 30

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Житомирська	368,0	16,9	0,0	0,0	88,2	4,0	2 414,0	79,1	0,0	0,0	442,0	12,4	0,0	0,0	2 627,7	92,4
Закарпатська	94,8	3,2	0,0	0,0	469,2	15,8	39 319,8	81,1	0,0	0,0	3,5	0,1	213,2	7,5	11 421,8	96,2
Запорізька	283,1	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	18 982,7	99,3	344,0	2,9	0,0	0,0	112,8	0,9	21 128,3	93,6
Івано-Франківська	1370,9	6,6	0,0	0,0	273,8	1,3	5 410,4	92,0	1025,1	4,5	140,6	0,6	281,5	1,2	8597,5	100,0
Київська	220,0	3,7	0,0	0,0	367,0	6,1	7 741,3	90,2	0,0	0,0	—	0,0	0,0	0,0	13237,9	88,9
Кіровоградська	100,0	1,2	650,2	7,6	118,5	1,4	37 762,4	89,9	120,0	0,8	1030,6	6,9	503,5	3,4	9 881,4	43,7
Луганська	—	0,0	1 817,3	4,5	912,7	2,3	35 348,7	93,3	9 424,5	41,7	0,0	0,0	3 284	14,5	0,0	0,0
Львівська	330,0	0,9	0,0	0,0	37,5	0,1	0,0	99,0	130,0	100,0	0,0	0,0	—	0,0	0	0,0
Миколаївська	178,2	52,1	117,6	34,4	46,1	13,5	3 861,7	0,0	0,0	0,0	351,9	100,0	0	0,0	3 010,8	50,2
Одеська	1 880,3	31,1	0,0	0,0	311,6	5,1	30,8	63,8	2 555,8	42,6	0,0	0,0	429,5	7,2	5 724,4	88,0
Полтавська	111,1	43,2	0,0	0,0	115,5	44,9	3 699,2	12,0	646,4	9,9	7,5	0,1	125,0	1,9	8 644,2	97,3
Рівненська	227,6	5,8	0,0	0,0	26,3	0,7	2 416,1	93,6	149,1	1,7	0,0	0,0	89,1	1,0	5 324,0	91,4
Сумська	232,9	8,5	0,0	0,0	84,5	3,1	16 257,4	88,4	250,5	4,3	250,0	4,3	0,0	0,0	3 962,1	92,2
Тернопільська	—	0,0	0,0	0,0	124,0	0,8	0,0	99,2	0,0	0,0	0,0	0,0	337,3	7,8	0,0	0,0
Харківська	380,9	68,8	172,4	31,2	0,0	0,0	0,0	0,0	361,2	47,3	402,7	52,7	0,0	0,0	150,7	49,6
Херсонська	150,0	38,8	0,0	0,0	236,4	61,2	25 061,2	0,0	50,0	16,4	0,0	0,0	103,4	34,0	2 219,4	84,2
Хмельницька	360,0	1,4	107,6	0,4	0,0	0,0	1 000,0	98,2	330,0	12,5	86,2	3,3	0,0	0,0	12 028,4	95,7
Черкаська	—	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100	540,0	4,3	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0,0
Чернігівська	743,1	96,7	0,0	0,0	25,0	17,5	968,3	0,0	1 084,4	80,1	0,0	0,0	270,0	19,9	2 240,5	89,9
Чернівецька	185,4	13,3	0,0	0,0	244,4	1,7	4 133,0	94,4	151,6	6,1	0,0	0,0	101,0	4,1	0,0	0,0

Примітка. Авторська розробка.

Із вищезазначеного можна зробити висновок про наявність в Україні ряду проблеми з фінансуванням заходів підтримки на регіональному рівні, серед яких недостатнє забезпечення фінансовими ресурсами, високий рівень заборгованості по пільговим кредитам, наданим суб'єктам малого підприємництва інститутами підтримки, низька ефективність капіталовкладень.

Структура фактичного фінансування заходів регіональних програм розвитку малого підприємництва в 2012–2013 рр. дозволяє визначити, що найбільша питома вага джерел фінансування в більшості областей належить коштам з інших джерел, тобто, пошук шляхів вирішення проблем малого підприємництва здійснюється підприємствами та місцевими органами влади.

Для виявлення регіональних особливостей реалізації фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва здійснено ранжування та групування регіонів, для чого автором запропоновану Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва методику обчислення рейтингу регіонів за розвитком малого підприємництва модифіковано за рахунок показників, що характеризують фінансово-кредитну підтримку малого підприємництва у розрізі регіонів (сумою наданої фінансової підтримки, кількістю створених суб'єктів малого підприємництва, кількістю створених робочих місць, % збільшення надходжень до бюджету, % збільшення обсягів виробництва). Інформаційною базою дослідження є аналітичні звіти 24 регіональних фондів підтримки підприємництва. З метою усунення стандартизованих значень здійснюється визначення відхилення показника кожного регіону від середнього значення цього показника по Україні (2.1).

$$\Delta ij_t = X_{ij} - X_{ij\text{ сеп}}, \quad (2.1)$$

де  $\Delta ij_t$  – відхилення показника від середнього значення,

$X_{ij}$  –  $i$ -й показник  $j$ -го регіону,

$X_{ij\text{ сеп}}$  – середнє значення  $i$ -го показника.

Далі визначається бал регіону (2.2)

$$B_{ij} = (\Delta_{ij} - \min \Delta_{ij}) / (\max \Delta_{ij} - \min \Delta_{ij}), \quad (2.2)$$

де  $B_{ij}$  – бал регіону;

$\min$  ( $\max$ )  $\Delta_{ij}$  – мінімальне (максимальне) значення відхилення.

Розрахуємо показник інтегрального балу регіону, який обчислюється як сума балів по групам показників (дод. Л).

З метою проведення комплексного аналізу особливостей реалізації фінансово-кредитних заходів державної підтримки, що є складовою частиною економічних заходів у регіональному розрізі, доцільно розглянути динаміку зміни балу, що стало підґрунтям групування регіонів за рівнем результативності (табл. 31).

**Таблиця 31 – Групування регіонів України за динамікою інтегрального балу результативних показників реалізації економічних заходів державної підтримки малого підприємства, 2012–2013**

Регіон	Ранг регіону		
	2012	2013	динаміка
<i>Лідери</i>			
Регіональний фонд підтримки підприємництва по Донецькій області	1	1	константа
Івано-Франківський обласний фонд підтримки підприємництва	4	3	+
Херсонський обласний фонд підтримки підприємництва	16–24	17	+
Регіональний фонд підтримки підприємництва в Одеській області	16–24	13	+
Регіональний фонд підтримки підприємництва в Миколаївській області	16–24	12	+
Черкаський обласний фонд підтримки підприємництва	8	2	+
Фонд підтримки підприємництва АРК	14	8	+

Регіон	Ранг регіону		
	2012	2013	динаміка
Волинський обласний фонд підтримки підприємництва	7	5	+
Регіональний фонд підтримки підприємництва в Запорізькій області	16–24	4	+
<i>Регресивні</i>			
Луганський обласний фонд підтримки підприємництва	3	9	–
Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області	2	6	–
Чернігівський обласний фонд підтримки підприємництва	5	7	–
Чернівецький обласний фонд підтримки підприємництва	11	14	–
Хмельницький обласний фонд підтримки підприємництва	6	10	–
Придніпровський регіональний фонд підтримки підприємництва	15	19–24	–
<i>Аутсайдеру</i>			
Київський міський фонд підтримки підприємництва	16–24	19–24	константа
Закарпатський обласний фонд підтримки підприємництва	16–24	19–24	константа
Львівський обласний фонд підтримки підприємництва	16–24	19–24	константа
Вінницький обласний фонд підтримки підприємництва	16–24	19–24	константа

**Примітка.** Авторська розробка на основі дод. Л.

Аналіз результативності фінансово-кредитних заходів державної підтримки, виконаний за допомогою розрахунку інтегрального балу регіону та групування регіонів, дозволив здійснити комплексну оцінку державної підтримки малого підприємництва. Виявлено, що дев'ять регіонів за динамікою інтегрованого рангу можна віднести до «аутсайдерів» (Вінницька,

Львівська, Закарпатська, Тернопільська, Житомирська, Харківська, Рівненська, Сумська, Київська області), шість – до «регресивних» (Кіровоградська, Луганська, Хмельницька, Чернігівська, Чернівецька, Дніпропетровська області), дев'ять – до «лідерів» (Івано-Франківська, Херсонська, Одеська, Миколаївська, Черкаська, Волинська, Запорізька, Донецька області та АРК). Це свідчить про відсутність системного підходу на державному та регіональному рівні до реалізації заходів підтримки.

Основною метою надання фінансової державної підтримки та збільшення обсягів її надання є зростання якісних і кількісних показників розвитку малого підприємництва.

Основними показниками результативності реалізації економічних (фінансових) заходів державної підтримки малого підприємства у вітчизняній практиці на регіональному рівні є:

- збільшення надходжень від діяльності суб'єктів підприємства до бюджетів всіх рівнів;
- створення додаткових робочих місць, підвищення рівня зайнятості населення;
- збільшення питомої ваги реалізованої продукції малого підприємства у загальному обсязі реалізованої продукції;
- збільшення кількості малих підприємств.

Розглянемо на прикладі Полтавського Регіонального фонду підтримки підприємництва показники результативності фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємства РФПП по Полтавській області за період 2005–2013 рр. (однак, в табл. 32 відображені дані до 2011 року, оскільки в 2011–2013 роках результативність використання бюджетних коштів не досліджується).

За аналізований період Регіональним фондом підтримки підприємства профінансовано бізнес-проектів на загальну суму 192 941 грн. Як результат, в 2005–2006 рр. суб'єкти малого підприємства, профінансовані фондом, внесли до бюджету 261 177 грн, в 2009–2010 рр. – 5 398 638 грн, тобто, спостерігається стійка тенденція щодо зростання обсягів податкових

відрахувань підприємствами-набувачами підтримки. Збільшуються також обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) профінансованими малими підприємствами. За аналізований період малі підприємства, профінансовані фондом, виробили продукції на суму 67 724 392 грн, та створили 276 робочих місць (рис. 10).

**Таблиця 32 – Показники результативності фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області, 2005–2011 рр.**

Роки	Профінансовано (грн)	Створено робочих місць (шт.)	Збережено робочих місць (шт.)	Обсяги реалізації продукції (грн)	Перераховано коштів до бюджету (грн)
2005–2006 <sup>1</sup>	225 761	114	166	4 166 482	261 177
2007–2008 <sup>2</sup>	655 210	50	66	569 310	1 275 000
2009–2010 <sup>3</sup>	127 270	100	101	62 937 400	5 398 638
2011 <sup>4</sup>	921 000	23	44	1 491 305	159 928,1
Всього <sup>5</sup>	1 929 241	287	377	69 164 497	7 094 743

<sup>1</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2005–2006 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 28 с.

<sup>2</sup> Звіт про фінансову діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області на виконання заходів Комплексної програми розвитку малого підприємництва у Полтавській області у 2007–2008 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 31 с.

<sup>3</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2009–2010 роках. – Полтава : Динамік, 2011. – 23 с.

<sup>4</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2011 році. – Полтава : Динамік, 2012. – 18 с.

<sup>5</sup> Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

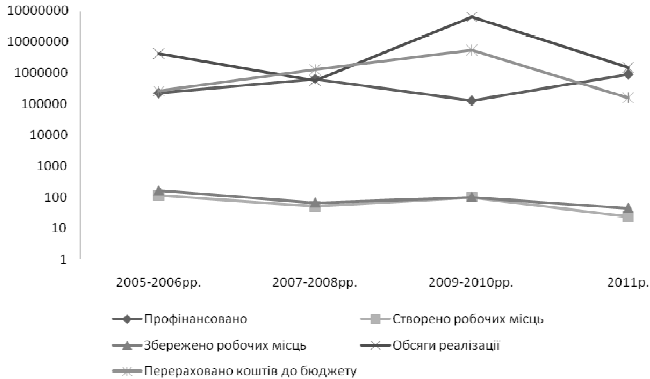


Рисунок 10 – Динаміка показників результативності фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва РФПП по Полтавській області, 2005–2011 рр.

**Примітка.** Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

З метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку між зміною величини показників сум наданої фінансової підтримки та змінами обсягів виробництва продукції (надання послуг) доцільно проведено аналітичне групування. За основу для аналітичного групування взято 54 підприємства, які отримували фінансову підтримку у 2005 – 2013 роках та згруповано їх за сумою фінансової підтримки (табл. 33)/

<sup>1</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2005–2006 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 28 с.

Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2009–2010 роках. – Полтава : Динамік, 2011. – 23 с.

Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області у 2011 році. – Полтава : Динамік, 2012. – 18 с.

Звіт про фінансову діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області на виконання заходів Комплексної програми розвитку малого підприємництва у Полтавській області у 2007–2008 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 31 с.

Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

**Таблиця 33 – Сума наданої фінансової підтримки Регіональним фондом підтримки підприємництва по Полтавській області та обсяги виробництва (надання послуг) набувачів підтримки у розрізі підприємств, 2005–2010 рр.**

Кількість суб'єктів підприємницької діяльності (шт.)	Рік надання фінансової підтримки	Сума наданої фінансової підтримки (тис. грн)	Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) (тис. грн)		Абсолютне відхилення обсягів виробництва ( $\Delta$ )	$\Delta^2$
			на початок періоду (до отримання фінансової підтримки)	на кінець періоду (після повернення фінансової підтримки)		
1	2	3	4	5	6	7
1	2005	1,00	1,40	1,54	0,14	0,02
2	2005	1,25	10,00	11,00	1,00	1,00
3	2005	2,00	15,10	16,61	1,51	2,28
4	2005	4,00	18,00	29,00	11,00	121,00
5	2005	4,70	15,00	20,00	5,00	25,00
6	2005	4,70	20,50	60,00	39,50	1 560,25
7	2005	5,00	19,00	37,00	18,00	324,00
8	2005	6,00	3,60	3,60	0,00	0,00
9	2006	6,00	0,30	0,30	0,00	0,00
10	2008	7,00	12,15	45,00	32,85	1 079,12
11	2005	8,00	15,00	15,00	0,00	0,00
12	2005	8,00	20,60	22,66	2,06	4,24
13	2005	10,00	20,00	35,00	15,00	225,00
14	2005	10,00	56,23	112,87	56,64	3 208,09
15	2005	10,00	20,00	25,00	5,00	25,00
16	2005	10,00	499,00	500,00	1,00	1,00
17	2006	10,00	56,23	112,87	56,64	3 208,09
18	2006	10,00	20,00	35,00	15,00	225,00
19	2006	10,00	20,00	25,00	5,00	25,00
20	2006	10,00	0,35	3,12	2,77	7,67
21	2006	10,00	6,00	18,00	12,00	144,00
22	2007	10,00	7,00	6,00	-1,00	1,00
23	2009	10,00	1,00	3,50	2,50	6,25
24	2006	11,00	3,40	4,80	1,40	1,96
25	2005	13,00	1,00	13,00	12,00	144,00
26	2006	13,00	1,00	15,00	14,00	196,00
27	2005	15,00	30,00	50,00	20,00	400,00

1	2	3	4	5	6	7
28	2005	15,00	530,00	590,00	60,00	3 600,00
30	2009	15,00	85,00	120,00	35,00	1 225,00
31	2007	16,00	0,00	4,44	4,44	19,71
32	2007	16,00	20,00	31,70	11,70	136,89
33	2006	20,00	10,81	55,81	45,00	2 025,00
34	2005	24,00	300,00	450,00	150,00	22 500,00
35	2009	24,00	35,70	38,65	2,95	8,70
36	2005	25,00	400,00	440,00	40,00	1 600,00
37	2005	25,00	1 370,00	1 507,00	137,00	18 769,00
38	2009	25,00	4,20	4,80	0,60	0,36
39	2005	30,00	26,90	93,10	66,20	4 382,44
40	2006	30,00	92,30	177,40	85,10	7 242,01
41	2008	35,00	3,50	18,75	15,25	232,56
42	2005	35,70	137,00	150,70	13,70	187,69
43	2006	40,00	15,40	16,10	0,70	0,49
44	2006	43,00	30,00	100,00	70,00	4 900,00
45	2006	45,00	20,00	28,10	8,10	65,61
46	2006	50,00	260,00	440,00	180,00	32 400,00
47	2008	50,00	14,16	48,75	34,59	1 196,47
48	2009	50,00	0,00	32,50	32,50	1 056,25
49	2009	50,00	220,00	260,00	40,00	1 600,00
50	2009	50,00	0,00	109,91	109,91	12 080,21
51	2009	50,00	1,80	97,56	95,76	9 169,98
52	2009	50,00	20,00	40,00	20,00	400,00
53	2009	50,00	30,00	51,20	21,20	449,44
54	2010	50,00	99,31	421,78	322,47	103 986,90
Всього	–	1 148,35	4 628,04	6 592,32	1 964,28	241 265,30

Примітка. Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області в 2005–2006 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 28 с.

Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області в 2009–2010 роках. – Полтава : Динамік, 2011. – 23 с.

Звіт про діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області в 2011 році. – Полтава : Динамік, 2012. – 18 с.

Звіт про фінансову діяльність Регіонального фонду підтримки підприємництва в Полтавській області на виконання заходів Комплексної програми розвитку малого підприємництва у Полтавській області у 2007–2008 роках. – Полтава : Динамік, 2009. – 31 с.

Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

Для здійснення аналітичного групування суб'єкти підприємницької діяльності поділені на 4 групи за сумою отриманої фінансової підтримки. Для визначення межі кожної з груп розраховуємо інтервал (G) (2.3), на який змінюватиметься максимальне та мінімальне значення меж кожної з 4-х груп.

$$G = \frac{Z_{max} - Z_{min}}{n}, \quad (2.3)$$

де  $Z$  – сума фінансової підтримки;  
 $n$  – кількість груп.

Проведені за формулою 2.3 розрахунки дозволили визначити інтервал групи – 12,25 тис. грн та сформувати чотири групи набувачів підтримки за сумою фінансування в Полтавській області (табл. 34).

**Таблиця 34 – Групи набувачів підтримки за обсягами фінансування Регіональним фондом підтримки підприємництва по Полтавській області**

Група	Межі групи
1	1 000 тис. грн – 13,25 тис. грн
2	13,25 тис. грн – 25,50 тис. грн
3	25,50 тис. грн – 37,75 тис. грн
4	37,75 тис. грн – 50,00 тис. грн

**Примітка.** Авторська розробка.

З метою виявлення характеру взаємозв'язку обсягів наданої фінансової підтримки, наданої суб'єктам підприємницької діяльності (СПД), та обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг), а саме загального приросту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) за відповідний період та приросту обсягу виробництва за відповідний період в розрахунку на одного СПД побудуємо аналітичну таблицю.

Зауважимо, найбільш чисельною групою набувачів фінансової підтримки є перша група (1,00 тис. грн – 13,25 тис. грн), в рамках якої надано 3 905,41 тис. грн бюджетних коштів, найменш чисельною є третя група набувачів (25,50 тис. грн –

3 775 тис. грн), що налічує лише 4 суб'єкта підприємницької діяльності, третя (13,25 тис. грн – 25,50 тис. грн) та четверта (37,75 тис. грн – 50,00 тис. грн) рівноважні за чисельністю (табл. 35).

**Таблиця 35 – Аналітичне групування набувачів підтримки за обсягами фінансування Регіональним фондом підтримки малого підприємництва по Полтавській області**

Групування СПД за сумою фінансової підтримки, (тис. грн)	Число СПД, одиниць (шт.)	Загальна сума фінансової підтримки, (тис. грн)	Загальний приріст обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) за відповідний період (тис. грн)	Сума фін. підтримки в розрахунку на одного СПД (тис. грн)	Приріст обсягу виробництва за відповідний період в розрахунку на одного СПД (тис. грн)
1,00–13,25	26	204,65	3 905,41	7,87	10,21
13,25–25,50	12	235,00	539,79	19,58	44,98
25,50–37,75	4	130,70	180,25	32,68	45,06
37,75–50,00	12	578,00	935,23	48,17	77,94
Всього	54	1 148,35	1 964,28	21,27	36,38

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 33.

В результаті проведеного аналітичного групування, що здійснювалося з метою виявлення причинно-наслідкового зв'язку між зміною величини показників наданої фінансової підтримки та зміною обсягів реалізації продукції (надання послуг), встановлено, що сума фінансової підтримки прямо впливає на обсяги реалізації (надання послуг) за відповідний період в розрахунку на 1-го суб'єкта підприємницької діяльності, тобто при збільшенні суми фінансової підтримки на 1 СПД збільшується й приріст обсягу виробництва (надання послуг) на 1 СПД (рис. 11).

З метою здійснення детального аналізу ступеня впливу обсягів фінансової підтримки на зміни обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) доцільно розглянути наведені показники у відносних значеннях. Таким чином, 48,15 % підприємств за аналізований період отримали підтримку в межах 1 000–13 250 грн, при цьому приріст виробництва за аналізований період становить у відсотковому співвідношенні 15,73 %.

При збільшенні питомої ваги фінансової підтримки збільшується й частка приросту обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), при цьому найбільший вплив на приріст обсягів реалізації має обсяг фінансової підтримки, що характерний для другої групи (13,25 тис. грн – 25,50 тис. грн), а найменший – сума фінансової підтримки, що коливається в межах третьої групи (25,50 тис. грн – 37,75 тис. грн).

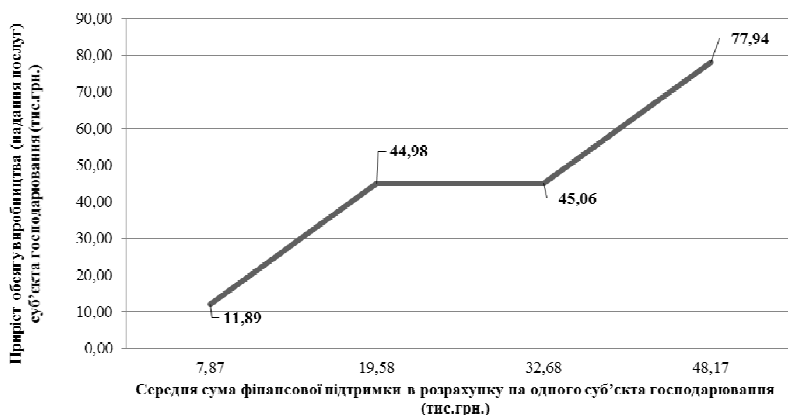


Рисунок 11 – Відношення приросту обсягу виробництва (надання послуг) до суми наданої фінансової підтримки, (тис. грн)

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 35.

Паралельно спостерігається позитивна тенденція й у четвертій групі (37,75 тис. грн – 50,00 тис. грн), у якій при збільшенні суми фінансової підтримки й збільшується приріст обсягу

реалізованої продукції (робіт, послуг). Таким чином, можна зробити висновок, що оптимальною, з точки зору результативності надання фінансової підтримки, є обсяг фінансової підтримки в межах другої групи (табл. 36).

**Таблиця 36 – Аналітичне групування СПД за відносними показниками суми фінансової підтримки та приросту обсягів виробництва (надання послуг)**

Групування СПД за сумою фінансової підтримки, тис. грн	Частка СПД, які отримали фінансову підтримку (%)	Частка фінансових ресурсів у загальному обсязі (%)	Приріст обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) за відповідний період (%)
1,00–13,25	48,15	17,82	15,73
13,25–25,50	22,22	20,46	27,48
25,50–37,75	7,41	11,38	9,18
37,75–50,00	22,22	50,33	47,61
Всього	100	100	100

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 34, табл. 35.

Для встановлення ступеню впливу суми фінансової підтримки на приріст обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) проведемо дисперсійний аналіз та визначимо коефіцієнт детермінації ( $\eta^2$ ), що показує ступінь участі факторної ознаки у формуванні загальної змінюваності результативної ознаки (2.4).

$$\eta^2 = \frac{\delta^2}{\sigma^2}, \quad (2.4)$$

де  $\delta^2$  – міжгрупова дисперсія, або дисперсія групових середніх вимірює варіацію результативної ознаки за рахунок факторної ознаки, покладеної в основу групування;

$\sigma^2$  – загальна дисперсія, або середній квадрат відхилень окремих значень ознак ( $x$ ) від їх середньої величини.

Загальна дисперсія в розрізі проведеного аналізу розраховується за формулою (2.5).

$$\sigma^2 = \overline{y^2} - (\overline{y})^2, \quad (2.5)$$

де  $y$  – значення приросту обсягу виробництва (надання послуг) по окремим підприємствам.

Міжгрупова дисперсія, або дисперсія групових середніх в розрізі проведеного аналізу розраховується за формулою (2.6).

$$\delta^2 = \frac{\sum (\overline{y_i} - \overline{y})^2 f}{\sum f}, \quad (2.6)$$

де  $\overline{y_i}$  – середня по групі;

$\overline{y}$  – загальна середня;

$f$  – кількість підприємств.

Використовуючи формули 2.5 і 2.6 автором розраховано обсяги загальної та міжгрупової дисперсій, та визначено коефіцієнт детермінації (2.4). Для аналітичного групування суб'єктів підприємницької діяльності за відносними показниками суми фінансової підтримки та приросту обсягів виробництва (надання послуг) загальна дисперсія становить 3 144,69, міжгрупова дисперсія – 694,67, а коефіцієнт детермінації – 22,1 %.

За результатами аналітичного групування суб'єктів підприємницької діяльності за сумою наданої протягом 2005–2013 років фінансової підтримки проведено дисперсійний аналіз (однак з 2012 року результативність використання бюджетних коштів в Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області не досліджено), в результаті якого встановлено, що 22,1 % приросту обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) зумовлено впливом фінансової підтримки – 77,9 % отримано за рахунок усіх інших факторів.

Відсоток приросту обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг), отриманий як результат фінансової підтримки є досить

високим, враховуючи період за який зроблено аналіз та ймовірність впливу на господарську діяльність ряду макроекономічних факторів фінансової безпеки суб'єкта господарювання, таких як: економічне становище в країні (криза 2008 року), рівень інфляції, співвідношення попиту і пропозиції на галузевому ринку, державне регулювання економіки, конкуренція, збільшення вартості сировини, політична ситуація, людський фактор та ін., за період від отримання фінансової підтримки до подання звіту.

Відповідно до п. 7.2. розділу 7 «Положення про порядок проведення конкурсного відбору інвестиційних проектів, програмних заходів для надання фінансової підтримки на їх реалізацію» Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області позичальники зобов'язуються надавати звіти щодо економічної ефективності реалізації бізнес-проекту до Фонду не пізніше ніж за один місяць після закінчення дії цих договорів, більшість яких укладається терміном на два роки. Збільшення періоду подання звітів, в свою чергу, збільшує можливість як негативного так і позитивного впливу макроекономічних факторів фінансової безпеки суб'єкта господарювання на зміну приросту обсягу виробництва.

Отже, якщо встановити за звітний період один рік, а звіт до Регіонального фонду надавати протягом одного року після отримання фінансової підтримки, і, таким чином вплив зовнішніх факторів приблизити до мінімального, то отримуємо, наближений до реального, відсоток приросту обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) зумовлений впливом наданої фінансової підтримки, що становить за 2005 рік 35,6 %, за 2009 рік – 36,3 % (рис. 12), хоча показник середньої (на 1-го суб'єкта підприємницької діяльності) та загальної суми наданої підтримки був значно меншим за показники наступних періодів.

Отже, зменшуючи період від дати отримання суб'єктом господарювання фінансової підтримки до дати надання звіту економічної результативності використання останньої, збільшується вплив фінансової підтримки на приріст обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг), що в свою чергу впливає на зміну обсягів створених, збережених робочих місць та на зміну обсягу перерахованих коштів до бюджету.

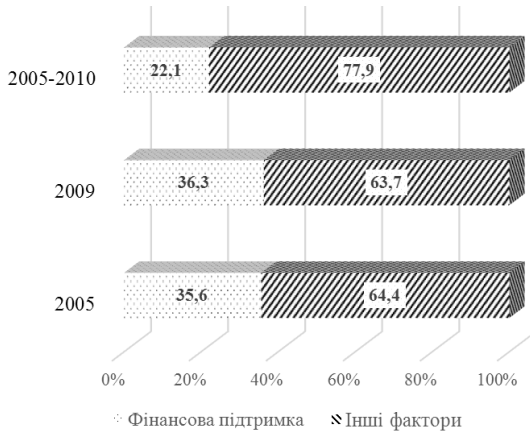


Рисунок 12 – Структура впливу держаної фінансової підтримки та інших факторів на приріст обсягу виробництва (надання послуг)

**Примітка.** Авторська розробка.

Проведене дослідження дозволило сформулювати наступні висновки:

- фінансово-кредитна підтримка впливає на зміну кількості працюючих, обсягів виробництва, відрахувань до бюджету;
- аналіз напрямів динамічних змін інтегрованого балу результативності свідчить про регресивний його характер;
- результати дисперсійного аналізу свідчать, що вплив фінансово-кредитних заходів на зміну обсягів виробництва, як одного з визначених методикою Українського фонду підтримки підприємництва показника, є високим (на рівні 22,1–36,3 %).

### **2.3. Оцінка результативності вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва**

Для оцінки результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва у світовій теорії та практиці виділяються три групи показників:

– кількісні – відображають абсолютні та відносні показники розвитку малих підприємств та їх участь у економічному розвитку національної економіки;

– структурні – відображають структуру малих підприємств у розрізі видів економічної діяльності, форм власності, обсягів інвестицій, на рівні регіонів країни;

– інтегровані – показники, які розраховуються з метою дослідження стану розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

У вітчизняній практиці для аналізу результативних значень функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва використовуються кількісні та структурні показники.

Поряд з абсолютними показниками розвитку малого підприємництва в економічній теорії прийнято розраховувати відносні показники, серед яких найбільш вагомими є питома вага малих підприємств, частка зайнятих працівників та питома вага малих підприємств, які отримали прибуток. З метою виявлення регіональних особливостей розвитку малих підприємств в Україні аналіз відносних показників розвитку слід проводити у регіональному розрізі. Для України характерною є значна регіональна диференціація за рівнем розвитку малого підприємництва, про що свідчать відносні показники розвитку малого підприємництва. Більше третини малих підприємств зосереджена в Автономній Республіці Крим, Київській, Донецькій, Дніпропетровській, Харківській та Львівській областях, де працюють 35 % найманих малими підприємствами працівників.

Питома вага малих підприємств в загальній кількості суб'єктів підприємницької діяльності в регіонах України коливається в межах 95–89 %. Так, в Івано-Франківській області 95 % всіх підприємств становлять малі, з яких 68,8 % є прибутковими, тоді як в Чернігівській області питома вага малих підприємств становила в 2010 році 89,6 %, з яких 58 % отримали прибуток.

В українському законодавстві планові результативні показники від надання державної підтримки чітко не визначені, а очікувана результативність функціонування механізму визна-

чається як «стійка тенденція збільшення кількості малих підприємств, зменшення рівня тіньового обороту у сфері малого підприємництва, збільшення внеску малого підприємництва в економіку України, зміцнення економічної бази регіонів, позитивний вплив на вирішення проблем безробіття, насичення вітчизняного ринку товарами та послугами».

Найбільш достовірні результати оцінки результативності можна отримати, використовуючи методику українського науковця З. С. Варналія. згідно якої для детального дослідження ступеня розвитку малого підприємництва у регіональному розрізі як результативного показника автор пропонує розраховувати інтегровані показники розвитку малих підприємств: коефіцієнт діючих підприємств, коефіцієнт зайнятості на малих підприємствах, коефіцієнт заробітної плати працівників малих підприємств в області, коефіцієнт продуктивності праці малих підприємств та коефіцієнт рівня рентабельності малих підприємств (табл. 37).

**Таблиця 37 – Інтегровані показники розвитку малого підприємництва<sup>1</sup>**

Показник	Розрахунок
Коефіцієнт зайнятості на малих підприємствах	$K_{зМПп} = \frac{Z_i}{Z_3},$ <p>де <math>Z_i</math> – питома вага населення, яке працює на малих підприємствах, у кількості населення, зайнятого в усіх сферах економічної діяльності в області;  <math>Z_3</math> – питома вага населення, яке працює на малих підприємствах, у кількості населення, зайнятого в усіх сферах економічної діяльності в Україні</p>
Коефіцієнт діючих малих підприємств	$K_{ДМПп} = \frac{П_i}{П_3},$

<sup>1</sup> Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики: монографія / З. С. Варналій. – [3-тє вид.]. – Київ: Знання, КОО, 2005. – С. 65–67.

Показник	Розрахунок
Коефіцієнт діючих малих підприємств	де $\Pi_i$ – кількість діючих малих підприємств на 10 000 осіб населення області; $\Pi_3$ – кількість діючих малих підприємств на 10 000 осіб населення по Україні
Коефіцієнт заробітної плати працівників малих підприємств в області	$K_{зп} = \frac{3\Pi_i}{3\Pi_3},$ де $3\Pi_i$ – середньомісячна заробітна плата працівників малих підприємств в області; $3\Pi_3$ – середньомісячна заробітна плата працівників малих підприємств в Україні

Всі перераховані показники дозволяють в основному оцінити економічну діяльність малого підприємництва не враховуючи при цьому соціальних аспектів розвитку регіону, взаємовідносин з місцевими органами влади та фінансовими структурами, що забезпечують доступ до державної підтримки.

На наш погляд, найбільш точним при комплексному дослідженні результативності самого механізму фінансової підтримки малого підприємництва є адитивний метод, механізм використання якого виведений в 1997 році Адміністрацією малого бізнесу. Практика використання адитивного методу оцінки результативності державної підтримки малого підприємництва в постсоціалістичних країнах, зокрема Департаментом підтримки і розвитку малого підприємництва міста Москва, свідчить про необхідність оцінювати результативність заходів механізму фінансової підтримки малого підприємництва і одночасно давати прогнози щодо його розвитку.

Проаналізувавши можливі варіанти побудови прогнозів розвитку економічних явищ, автором визначено два.

Адитивний метод характеризує наступна формула:

$$Y = X_i = X_1 + X_2 + X_3 + X_4 + X_5 + X_6 + X_7, \quad (2.7)$$

де  $Y$  – відносний показник результативності;

$X_1$  – зміна кількості зареєстрованих малих підприємств;

$X_2$  – зміна середньооблікової чисельності зайнятих на малих підприємствах;

$X_3$  – стан інвестиційної активності діяльності малих підприємств;

$X_4$  – кількість створення нових робочих місць;

$X_5$  – створення умов для зростання капіталізації малого підприємництва і забезпечення суб'єктів малого підприємництва нежитловими приміщеннями;

$X_6$  – зміна показників доступності державної підтримки малого підприємництва;

$X_7$  – чисельність підприємців залучених до процесу їх професійної підготовки та перепідготовки.

Адаптуємо формулу (2.7) до особливостей національної статистичної звітності. По причині спрощеності статистичної звітності доступними для аналізу є лише показники  $X_1$ ,  $X_2$ ,  $X_6$  та  $X_7$ . Таким чином формула для розрахунку відносного показника результативності заходів механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні буде мати наступний вигляд (2.8).

$$Y = X_1 + X_2 + X_6 + X_7. \quad (2.8)$$

Важливим при аналізі результативності заходів підтримки є показник доступності державної підтримки малого підприємництва, яку у світовій практиці розраховують за формулою (2.9).

$$D = \frac{P}{N_1}, \quad (2.9)$$

де  $D$  – доступність державної підтримки

$P$  – кількість суб'єктів малого підприємництва, що скористалися підтримкою;

$N_1$  – кількість малих підприємств, що подали заявку на підтримку.

Значення цього показника знаходиться в межах  $0 < D \leq 1$  й інтерпретуються наступним чином:

$D = 0,01-0,4$  – підтримка не доступна;

$D = 0,5-0,8$  – середня доступність підтримки;

$D = 0,9-1,0$  – підтримка доступна.

Як бачимо, показник результативності заходів державної підтримки малого підприємництва являє собою алгебраїчну суму декількох чинників. Будучи взаємопов'язаними, фактори-показники, на підставі яких виробляються їх розрахунки й угруповання, дають більш-менш об'єктивну картину поточного економічного стану малого та середнього бізнесу при наявності державної підтримки. Розглянемо результативність механізму підтримки малого підприємництва в Україні, застосовуючи адаптивний метод.

Оскільки реалізація заходів державної підтримки здійснюється на регіональному рівні дослідження результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва необхідно здійснювати на національному і регіональному рівнях.

Почнемо з першого фактору ( $X_1$ ) – вважаємо, що в результаті державної підтримки повинно збільшуватися число зареєстрованих малих підприємств (при цьому зауважимо, що офіційна статистика не дозволяє враховувати тіньову економічну діяльність). Динаміка кількісних показників розвитку малого підприємництва має не систематичний характер: до 2007 року – позитивне зростання, з 2008 року – скорочення<sup>1</sup>.

При дослідженні динаміки чисельності малого підприємництва окрему увагу слід зосередити на 2009 році. Ріст абсолютних показників розвитку малого підприємництва в 2009 році носить суто механічний характер і пояснюється розширенням кількісних характеристик віднесення підприємств до малих форм господарювання (відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.08 р. № 523-VI).

Після внесення змін «Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чи-

---

<sup>1</sup> Діяльність малих підприємств, 2005 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2006. – 255 с.

Діяльність малих підприємств, 2006 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2007. – 264 с.

Регіональні аспекти розвитку малого підприємництва / В. П. Мікловда, В. І. Варчаба, М. М. Пітюлич, О. Я. Сідун. – Ужгород : Карпати, 2005. – 120 с.

Статистичний щорічник України за 2006 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Консультант, 2007. – 551 с.

Статистичний щорічник України за 2007 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Консультант, 2008. – 571 с.

сельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень», тоді як раніше малим підприємством вважалися підприємства, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період не перевищувала б п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу – суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом НБУ. Таким чином зростання показників розвитку малого підприємництва в 2009 році носить механічний характер (рис. 13).

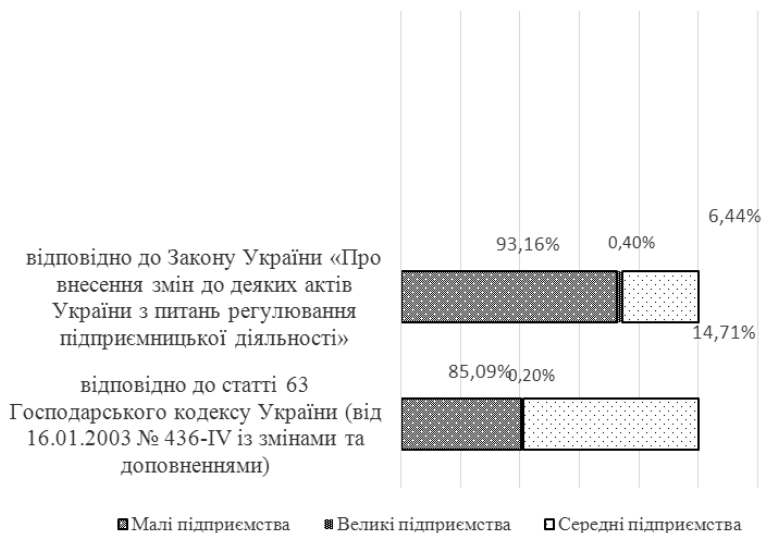


Рисунок 13 – Структура підприємств в Україні в 2009 році

Примітка. Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Основні показники розвитку суб'єктів малого підприємництва за регіонами за 2009 р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: [www.ukrstst.gov.ua](http://www.ukrstst.gov.ua). – Назва з екрана.

Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні : національна доповідь / А. О. Вікторович, Ю. М. Бажал та ін. – Київ : Держкомпідприємництво, 2010. – С. 51.

Статистичний щорічник України за 2009 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Держкомстат України, 2010. – 566 с.

Згідно з даними моніторингу, за період з 2010 по 2013 рр. в Україні щорічне скорочення середньооблікової чисельності зайнятих на малих підприємствах становить 2,7%. На 1 січня 2014 року 2010,7 тис. осіб працювали в секторі малого підприємництва (табл. 38).

**Таблиця 38 – Зайнятість населення у секторі малого підприємництва в Україні, 2010-2013 рр.**

Рік	Загальна кількість зайнятого населення, тис. осіб	Абсолютне відхилення у порівнянні з попереднім роком, тис. осіб (X2)	Відносне відхилення попереднім роком, %
2010	2 164,6	–	–
2011	2 091,5	–73,1	96,6
2012	2 051,3	–40,2	98,1
2013	2 010,7	–40,6	98,0

Примітка. Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

Щодо доступності підтримки, то в Україні за аналізований період названий показник коливався в межах – 0,2–0,32, що за світовими стандартами інтерпретується як недоступність державної підтримки (табл. 39).

Ще одним фактором оцінки результативності державної підтримки малого підприємництва є розширення можливостей доступу його суб'єктів до інформаційних баз даних про професійну діяльність X7. Важливим фактором розвитку малого

<sup>1</sup> Кількість малих підприємств за видами економічної діяльності у 2011 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: [www.ukrstst.gov.ua](http://www.ukrstst.gov.ua). – Назва з екрана.

Статистичний щорічник України за 2009 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Держкомстат України, 2010. – 566 с.

Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Август Трейд, 2011. – 559 с.

Діяльність малих підприємств, 2007 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2008. – 210 с.

Діяльність малих підприємств, 2008 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2009. – 181 с.

Діяльність малих підприємств, 2009 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2010. – 184 с.

Діяльність малих підприємств, 2012 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2011. – 203 с.

Діяльність суб'єктів господарювання за 2011 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2010. – 453 с.

підприємництва є розвиток системи навчання та перепідготовки кадрів для ринкової економіки, включаючи керівників і працівників суб'єктів малого підприємництва, а також організацій інфраструктури підтримки малого бізнесу Х7.

**Таблиця 39 – Доступність державної підтримки малого підприємництва в Україні, 2010–2013 рр.**

Рік	Рівень доступності державної підтримки	Абсолютне відхилення у порівнянні з попереднім роком, (Х6)	Відносне відхилення у порівнянні з попереднім роком, %
2010	0,3	–	–
2011	0,2	–0,1	–34,0
2012 <sup>1</sup>	0,2	0,0	0,0
2013 <sup>2</sup>	0,3	0,1	150

В даними Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва в Україні за період 2010–2013 рр. підготовку та перепідготовку кадрів суб'єктів малого підприємництва пройшли 49 214 осіб (рис. 14).

Середнє значення результативного показника за 2011–2013 роки склало 632,1, що в 6 разів менше аналогічного показника в США. Низькі значення результативного показника пояснюються регресивними тенденціями в західних областях, серед яких Волинська, Житомирська, Рівненська, Херсонська. Як свідчать розрахунки автора, подані в табл. 40. Саме для західних регіонів притаманні найнижчі значення результативного показника заходів державної підтримки малого підприємництва, а найвищі – для промислово розвинених регіонів (Київська, Запорізька, Дніпропетровська області).

<sup>1</sup> Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

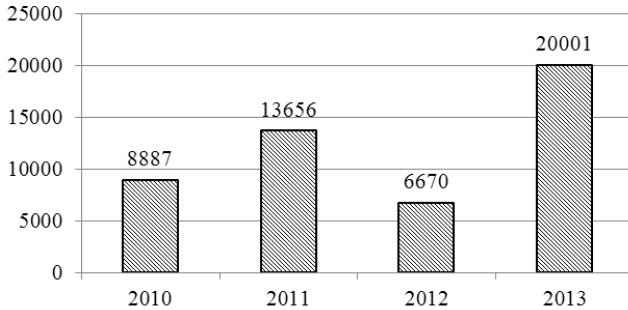


Рисунок 14 – Динаміка кількості осіб, що пройшли підготовку та перепідготовку кадрів малого підприємництва, 2010<sup>1</sup>–2013<sup>2</sup> рр.

На основі даних табл. 40 можна зробити висновок про те, що в цілому по Україні в 2013 році спостерігалась позитивна тенденція збільшення кількості малих підприємств, проте регіональні темпи росту є суперечливими, а в деяких областях і меншими за 100 %. Позитивні тенденції у розвитку малих підприємств прослідковуються на території Автономної Республіки Крим, Вінницької, Волинської, Житомирської, Кіровоградської, Чернівецької областей. Хоча в досліджуваному періоді характерною ознакою є суперечливість показників динаміки та відсутність чіткої тенденції до їх зростання. Це свідчить про несистематичність державної підтримки малого підприємництва та відсутність стійкої результативності. Позитивною динамікою характеризується також показник Х7 (чисельність підприємців залучених до процесу їх професійної підготовки та перепідготовки). В усіх регіонах України, крім Хмельницької і Чернігівської областей, абсолютний приріст має позитивні значення.

<sup>1</sup> Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

**Таблиця 40 – Показники результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва у регіональному розрізі, 2011–2013 рр.**

Регіон	Показник																			
	Зміна кількості зареєстрованих малих підприємств (X1)				Зміна середньої облікової чисельності зайнятих на малих підприємствах (X2)				Зміна рівня доступності державної підтримки малого підприємництва (X6)				Зміна чисельності підприємств залучених до процесу їх професійної підготовки (X7)				Відносний показник результативності (Y)			
	2011	2012	2013		2011	2012	2013		2011	2012	2013		2011	2012	2013		2011	2012	2013	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16					
Вінницька	105,0	692,0	623,0	-3,3	2,7	-0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	380,0	101,7	694,7	1 002,6					
Волинська	-300,0	289,0	372,0	-3,4	0,0	-0,3	-1,0	0,6	0,4	-50,0	-54,0	-47,0	-354,4	235,6	325,1					
Донецька	-469,0	518,0	960,0	4,6	-9,8	-5,9	-0,6	-0,1	-0,1	937,00	-4 467,0	819,0	472,0	-3 958,9	1 773,0					
Дніпропетровська	22 295,0	-1 431,0	1 350,0	-8,9	9,6	-11,2	0,0	-0,5	0,5	-60,0	45,0	358,0	22 226,1	-1 376,9	1 697,3					
Житомирська	-89,0	52,0	441,0	-4,7	-1,1	-1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	123,0	85,0	-93,7	173,9	524,8					
Закарпатська	-207,0	76,0	419,0	-5,6	-1,4	-1,3	0,0	0,0	0,0	-600,0	298,0	1 430,0	-812,6	372,6	1 847,7					
Запорізька	371,0	-607,0	566,0	-1,7	0,3	-4,5	-1,0	0,1	0,3	240,0	0,0	74,0	608,3	-606,6	635,8					
Івано-Франківська	-4,0	42,0	316,0	-1,9	-1,2	-1,1	-0,2	-0,2	0,0	362,0	-40,0	740,0	355,9	0,6	1 054,9					
Київська	1 239,0	985,0	1 231,0	2,9	5,5	-1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5 303,0	1 241,9	990,5	6 532,2					
Кіровоградська	-134,0	381,0	393,0	0,1	2,7	-1,2	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0	1 219,0	-133,9	383,7	1 611,0					
Луганська	139,0	-315,0	719,0	-3,6	-4,0	-0,2	0,8	0,0	0,0	0,0	0,0	103,0	136,2	-319,0	821,8					
Львівська	-3 616,0	673,0	1 481,0	-6,2	-9,4	-5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	764,0	-3 622,2	663,6	2 239,4					
Миколаївська	-2 715,0	1 743,0	598,0	-8,1	3,4	-0,8	0,0	0,0	0,0	298,0	152,0	-135,0	-2 425,1	1 898,4	462,2					
Одеська	-1 372,0	1 185,0	1 398,0	-3,7	-4,4	0,5	-0,1	0,0	0,1	324,0	1 195,0	-1,0	-1 051,8	2 375,6	1 397,6					
Полтавська	78,0	165,0	411,0	-2,4	0,7	-2,1	0,3	0,0	-0,3	-130,0	120,0	548,0	-54,2	285,7	956,7					

Продовж. табл. 40

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Рівненська	-186,0	61,0	263,0	-5,1	-1,8	21,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,0	-191,1	59,2	300,6
Сумська	62,0	19,0	401,0	-2,9	-2,4	-1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	190,0	45,0	59,1	206,6	444,2
Тернопільська	251,0	-164,0	412,0	-3,6	-1,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	179,0	247,4	-165,1	590,9
Харківська	-62,0	-748,0	1 190,0	0,0	-2,6	-1,9	0,0	0,0	0,0	0,0	54,0	795,0	-62,0	-696,6	1 983,1
Херсонська	-449,0	954,0	504,0	-3,3	1,2	-0,6	1,0	-0,5	0,5	-180,0	1 020,0	-625,0	-631,3	1 974,7	-121,1
Хмельницька	-62,0	198,0	352,0	-1,9	-3,5	-1,1	0,9	-0,8	0,5	-102,0	-236,0	990,0	-165,0	-42,3	1 341,4
Черкаська	-164,0	75,0	781,0	-2,1	-2,1	-0,2	0,0	0,0	0,0	476,0	-43,0	-522,0	309,9	29,9	258,8
Чернігівська	3 431,0	-4 724,0	175,0	-2,3	-0,7	-2,1	0,1	-0,2	-0,1	49,0	-249,0	-500,0	3 477,8	-4 973,9	-327,2
Чернівецька	354,0	389,0	380,0	-1,7	-1,2	-1,5	0,2	-0,7	0,5	180,0	390,0	523,0	532,5	777,1	902,0
АРК	-1 573,0	844,0	2 323,0	-4,0	-7,6	-2,2	0,9	-1,0	0,0	4 200,0	-4 200,0	0,0	2 623,8	-3 364,4	2 320,8

Примітка. Авторська розробка на основі дод. М.

Це свідчить про зростання ролі держави у підготовці кваліфікованих кадрів сектору та підтримки інституційної ролі малого підприємництва (формування конкурентного середовища, яке складається із стійких економічних суб'єктів). Середньооблікова чисельність працюючих на підприємствах малого підприємництва за аналізований період у 15 регіонах України (серед яких, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Одеська, Харківська, Тернопільська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська, Черкаська, Чернівецька області та АРК) щороку скорочується, ще в 8 регіонах зростання спостерігається у одному з трьох аналізованих періодів.

Ситуація, що склалася свідчить, про зниження зайнятості населення у сфері малого підприємництва і, відповідно, погіршення соціальної ефективності розвитку підприємств цього сектора. Виявлені тенденції, а саме стійке зростання кількості суб'єктів малого підприємництва (X1) та скорочення чисельності працюючих у даному секторі свідчить про направленість функціонування механізму фінансової підтримки на екстенсивний розвиток малого підприємництва та підтверджує гіпотезу автора про обмеженість вітчизняної методики оцінки результативності заходів державної підтримки.

Важливим показником державної підтримки малого підприємництва є можливість отримання підтримки суб'єктом малого підприємництва. Більше 50 % регіонів України у продовж аналізованого періоду характеризуються нульовим абсолютним зростанням доступності державної підтримки малого підприємництва, а самі значення названого показника у цих регіонах свідчать про її недоступність. Така тенденція при зростаючій чисельності інфраструктури підтримки свідчить про високу частку недіючих елементів інфраструктури в регіонах.

Оскільки, показники X1, X2, X6, X7 є відносними і кожен з них може мати ситуативну динаміку, лише їх систематизація і комплексний аналіз дадуть можливість оцінити результативність державної підтримки. Виходячи з цього пропонується адитивний метод доповнити трендовим методом, який дозволяє

в розгорнутому вигляді продемонструвати можливі варіанти розвитку певного економічного явища.

Параметри трендового рівняння визначаємо методом найменших квадратів. Згідно з умовою мінімізації суми квадратів відхилень фактичних рівнів ряду  $y_t$  від теоретичних  $Y_t$  параметри визначаємо розв'язуванням системи нормальних рівнянь. Для лінійної функції вона приймає такий вигляд:

$$\begin{cases} na + b \sum t = \sum y \\ a \sum t + b \sum t^2 = \sum yt \end{cases} \quad (2.10)$$

Система рівнянь (2.10) спрощуємо шляхом перенесення початку відліку часу ( $t = 0$ ) в середину динамічного ряду. Тоді значенню  $t$ , надаємо значення з інтервалом  $-1, 0, 1$ . В обох випадках  $\sum t = 0$ , а система рівнянь набирає вигляду системи рівнянь (2.11).

$$\begin{cases} na = \sum y \\ b \sum t^2 = \sum yt \end{cases} \quad (2.11)$$

Порядок обчислення параметрів лінійної функції динамічного ряду відносного показника результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва в Україні представлені у вигляді табл. 41.

**Таблиця 41 – Динаміка середнього по Україні значення відносного показника результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва, 2010–2013 рр.**

Рік	$Y_t$	$\Delta Y_t$	Значення часу, $t$	$Y_t t$	$Y_t = 948,2 + 161,7t$
2011	806,9	–	–1	–806,9	786,5
2012	–40,7	–848,6	0	0	948,2
2013	1 130,2	1 170,9	1	1 130,2	1 109,9
Разом	1 896,4	–	0	323,3	2 844,6

**Примітка.** Авторська розробка.

Ланцюгові абсолютні прирости динамічного ряду практично стабільні, тому тенденцію можна описати лінійною функцією. Оскільки довжина ряду  $n = 3$ , то  $\sum t^2 = 3(3^2 - 1) : 12 = 2$ . Параметри трендового рівняння становлять:

$$a = \sum \frac{y_t}{n} = \frac{1896,4}{2} = 948,2; \quad (2.12)$$

$$b = \frac{\sum y_t t}{\sum t^2} = \frac{323,3}{2} = 161,7. \quad (2.13)$$

В останній графі таблиці для кожного року наведено теоретичні рівні  $Y_t$ , тобто очікувані рівні відносного показника результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва в  $t$ -му році, зумовлені дією основних чинників розвитку.

Проведений трендовий аналіз дозволяє визначити загальну тенденцію до зростання середнього по Україні відносного показника результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва в середньому на 161,7 відносних одиниць. Відповідно до норм Адміністрації малого бізнесу цей показник відповідає «прогресивно-уповільненому розвитку державної підтримки малого підприємництва».

Для виокремлення тенденції за межами ряду динаміки проведемо екстраполяцією тренду. Припустимо, що умови, в яких формувалась тенденція розвитку механізму фінансової підтримки малого підприємництва, найближчим часом не зміняться, визначимо прогноз на п'ять років (такий період формування Національної програми розвитку малого і середнього підприємництва в Україні).

Базою прогнозування є теоретичний рівень 2013 р., період упередження  $v = 5$ . В результаті екстраполяції визначено, що відносний показник результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва в найближчі п'ять років зростатиме (при достовірності 0,95) (табл. 42).

**Таблиця 42 – Результати екстраполяції тренду динаміки середнього по Україні значення відносного показника результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва, 2014–2018 рр.**

Рік	$Y_{t+v}$	$s_p$	$t$	$Y_t \pm Spt$
2014	1 271,6	1 144,07	2,01	$-885,5 \leq Y_{t+v} \leq 3 105,1$
2015	1 433,3	1 227,206	1,94	$-648,1 \leq Y_{t+v} \leq 2 695,5$
2016	1 595,0	1 339,487	1,89	$-475,8 \leq Y_{t+v} \leq 2 569,6$
2017	1 756,7	1 469,332	1,86	$-349,9 \leq Y_{t+v} \leq$
2018	1 918,4	1 609,997	1,81	$-229,1 \leq Y_{t+v} \leq 2 449,1$

**Примітка.** Авторська розробка.

Метод екстраполяції дає точковий прогноз. На практиці, як правило, визначають довірчі межі прогнозного рівня  $Y_{t+v} \pm ts_p$ , де  $s_p$  – стандартна похибка прогнозу,  $t$ -квантиль розподілу Стюдента.

Дані табл. 42 свідчать, що при збереженні тенденцій розвитку державної підтримки малого підприємництва, відносний показник результативності буде зростати і до 2018 року досягне значення 1 918,4 (показник Японії, в 2013 році).

Апробація методичного підходу до оцінювання результативності державної підтримки малого підприємництва, що полягає у використанні відносного показника результативності на національному та регіональному рівнях (при врахуванні структурно-динамічних зрушень) дозволяє сформулювати наступні висновки:

- за регламентованими в національному законодавстві показниками розвитку малого підприємництва національна економіка досягнула максимальної кількості суб'єктів малого підприємства на чисельність населення;

- визначено необхідність доповнення статистичної звітності показниками, що дозволять оцінити результативність за напрямками (інноваційна активність, рівень капіталізації, кількість створених робочих місць);

– методичний підхід до оцінювання результативності державної підтримки малого підприємництва, що, на відміну від інших, полягає у використанні відносного показника результативності на національному та регіональному рівнях (при врахуванні структурно-динамічних зрушень), що дозволило встановити зв'язок між плановими та фактичними значеннями показників результативності.

### **Висновки до другого розділу**

Аналіз тенденцій розвитку, особливостей функціонування і результативності вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва на національному й регіональному рівнях дозволив сформулювати наступні висновки:

1. На основі дослідження чинників формування та функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва за допомогою двофакторного аналізу (еволюції правового забезпечення й оцінки динамічних змін чисельності інфраструктури державної підтримки) визначено сучасний етап його розвитку – етап «адаптації» (більшість країн світу з 1990 року розпочали перехід до етапу «конвергенція» або «нової світової моделі державної підтримки малого підприємництва»).

2. Основною специфікою механізму фінансової підтримки малого підприємництва є дворівнева його реалізації (на національному рівні відбувається формування концептуальних основ, визначення пріоритетів та основних інструментів державної підтримки малого підприємництва, на регіональному – практична реалізація інформаційно-консультативних і фінансово-кредитних заходів).

3. Поєднуючи результати ідентифікації національної економіки України за рівнем розвитку механізму фінансової підтримки (група «неефективної дії інфраструктури») та аналізу особливостей реалізації державної підтримки малого підприємництва визначено високу питому вагу недіючих інститутів.

4. У результаті дослідження структури фінансування реалізації заходів державної підтримки малого підприємництва виявлено, що найбільше фінансових ресурсів направлено на реалі-

зацію фінансово-кредитних заходів державної підтримки малого підприємництва. Однією із проблем фінансово-кредитної підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні на сучасному етапі розвитку є зменшення обсягів «кредитних портфелів», що спричинено динамічним зростанням обсягів простроченої кредиторської заборгованості.

5. Основними результативними показниками механізму фінансової підтримки малого підприємництва, відповідно до Національної та регіональних програм розвитку малого підприємництва, є кількісні та структурні показники розвитку малого підприємництва, аналіз яких дозволив виявити високу кореляцію між плановими й фактичними показниками результативності (виконання планових показників на рівні 80–90 %). Обґрунтований методичний підхід оцінювання результативності механізму фінансової підтримки малого підприємництва України за відносним показником результативності дозволили автору виокремити наступні тенденції:

- заходи державної підтримки направлені на екстенсивний розвиток малого підприємництва (збільшення чисельності малого підприємництва);

- Україні притаманний «прогресивно-уповільнений характер розвитку державної підтримки малого підприємництва»;

- середнє значення результативного показника у 2011–2013 рр. становило 632,1, що в 6 разів менше аналогічного показника в США.

6. При застосуванні методичного підходу оцінювання результативності державної підтримки малого підприємництва за інтегрованим балом результативності виявлено диференціацію регіонів: більше 16 % діючих фондів відносяться до групи аутсайдерів, 60 % – до групи регресивних.

## **РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПРИ ВДОСКОНАЛЕННІ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ**

### **3.1. Впровадження принципів «нової світової моделі державної підтримки малого підприємництва»**

Дослідження особливостей еволюції вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва доводять, що вітчизняна система державної підтримки знаходиться на етапі «адаптації», тоді як в більшості країн світу, з 1990 року розпочався перехід до «нової світової моделі підтримки малого підприємництва», тобто, малі підприємства в розвинених країнах світу знаходяться на такому етапі розвитку, характерними особливостями якого є високий рівень розвитку суб'єктів цього сектору економіки та забезпечення їх участі в інноваційній та інвестиційній діяльності, широка диверсифікація інфраструктури та використання усіх форм державної підтримки. В Україні розвиток малого підприємництва не тільки не досягнув нового рівня розвитку, але й далекий у якісному вимірі від показників, при яких сектор малих підприємств стає важелем забезпечення економічної безпеки та розвитку. Виходячи з цього, перед державою стоїть завдання системного реформування державної підтримки малого підприємництва та трансформації організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва на національному та регіональному рівнях з метою забезпечення зростання в економічній та соціальній сферах. Одним із основних питань, яке потребує уточнення при визначенні концептуальних засад вдосконалення організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва в Україні, є формування та законодавче закріплення мети державної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. В українському законодавстві ні в попередньому, ні в нині діючому Законі України «Про розвиток та державну

підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» мета політики державної підтримки підприємництва залишається не визначеною.

На основі визначених особливостей вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва та світового досвіду формування концепції державної підтримки малого підприємництва автором пропонується наступне визначення – «метою державної підтримки малого підприємництва є створення правових, економічних, соціальних і організаційних засад забезпечення інтенсивного розвитку малого підприємництва». Трансформація вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємництва та переорієнтація його на інтенсивний розвиток малого підприємництва потребують внесення доповнень щодо принципів державної підтримки малого підприємництва в Україні, серед яких:

1. Ефективність та стратегічна орієнтація. Передбачає формування програм розвитку малого підприємництва на основі вибору пріоритетних цілей та заходів їх реалізації з урахуванням необхідності забезпечення довгострокового зростання сектору малого підприємництва та економічної ефективності заходів для суб'єктів системи стосунків «влада-бізнес-суспільство»;

2. Пріоритетність. Означає необхідність підпорядкування заходів державної підтримки малого підприємництва загальнонаціональним інтересам (заходи підтримки повинні надаватися підприємствам пріоритетних галузей економіки);

3. Посилення ролі держави. Полягає в зростанні регулюючої та контрольної функції держави з метою забезпечення розширеного відтворення економічного та ресурсного потенціалу регіону та держави. При цьому зауважимо, що світовий досвід наглядно доводить неефективність лібералізму та необхідність укріплення ролі держави у процесі формування стабільного розвитку підприємництва.

4. Динамічність та послідовність. Передбачає поетапне та систематичне прискорення темпів реалізації заходів державної підтримки з метою забезпечення реалізації завдань стратегії економічного та соціального розвитку.

5. Мотиваційна орієнтація. Означає, що ціллю державної підтримки підприємництва є сприяння рівня зацікавленості інвестора у вкладанні коштів у сферу малого підприємництва, і в першу чергу в підприємства, що займаються інноваційною діяльністю.

Мета державної політики, що була сформована автором у відповідності до визначених особливостей розвитку малого підприємництва, дозволяє виділити конкретні завдання державної підтримки в Україні. Серед основних завдань, крім викладених в Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого підприємництва в Україні», особливо важливим є забезпечення функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва на національному рівні на основі раціонального поєднання наступних підходів:

- виділення бюджетних дотацій для фінансування венчурних проєктів, фінансування суб'єктів малого підприємництва з метою забезпечення економічної безпеки;
- розробка та реалізація механізму пільгового банківського кредитування суб'єктів малого підприємництва;
- вдосконалення системи податкових пільг для суб'єктів малого підприємництва;
- забезпечення реалізації організаційних заходів фінансово-кредитної підтримки;
- забезпечення ефективного використання бюджетних коштів.

З метою підвищення ефективності підтримки малого підприємства, яка надається у вигляді позики та мікrokредитів, доцільно було б скористатися досвідом впровадження США. Основне місце серед програм кредитування в США займає програма мікrokредитування «504», в межах якої надаються довгострокові кредити на умовах фіксованої процентної ставки з метою придбання нерухомого майна та технологій. Дія названої програми направлена на надання підтримки для розширення та модернізації існуючих підприємств. Фінансування здійснюється за рахунок коштів Адміністрації малого бізнесу та комерційних банків. Адміністрація малого бізнесу надає у вигляді безвід-

соткової позики 40 % загального бюджету проекту, фінансуючи підприємства через Корпорацію сертифікованого розвитку (державна неприбуткова організація). Корпорація сертифікованого розвитку за умовами програми «504» також здійснює посередницькі послуги при пошуку банку, який надав би кредит на суму, що становить ще 50 % вартості проекту за звичайною ставкою по кредиту, останні 10 % – підприємства надають у вигляді гарантування кредиту.

Поряд із програмою «504» діє програма «7а», основною метою якої є надання безвідсоткової позики підприємствам пріоритетних галузей економіки.

В Україні, відповідно до положень «Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» та Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» мікрокредитування в 2013 році стає пріоритетним напрямком підтримки малого підприємництва. Співпраця фондів підтримки підприємництва та комерційних банків при мікрокредитуванні суб'єктів малого підприємництва забезпечила б отримання ряду переваг для національної економіки:

- раціонально вирішити проблему невідповідності планових та фактичних показників фінансування заходів державної підтримки малого підприємництва, що виникає внаслідок обмеженості бюджетних коштів;

- дозволяє надати підтримку більшій кількості суб'єктів малого підприємництва за рахунок скорочення витрат на один бізнес-проект;

- дозволяє розподіляти ризик неповернення позики між банками та фондами підтримки підприємництва;

- є передумовою для збільшення дохідної частини бюджету за рахунок зростання податкових надходжень від банківських установ та суб'єктів малого підприємництва.

Основна мета надання фінансової підтримки у вигляді мікрокредиту, або безвідсоткової допомоги одночасно полягає в тому, що загалом суб'єкт малого підприємства отримує кредит на пільгових умовах встановлених законодавством, при цьому

інститути державної підтримки ефективніше використовують бюджетні кошти (диверсифікація джерел фінансування мікрокредитів дає можливість кредитувати більшу кількість малих підприємств). В Україні, відповідно до положення «Про надання мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва шляхом проведення конкурсу бізнес-планів» бюджетні кошти суб'єктам малого підприємництва на конкурсних засадах й на поворотній основі надаються під відсоток за користування бюджетними коштами (на рівні 1,5 облікової ставки Національного банку (тобто 21,00 % станом на 31.01.2014 р.). При формуванні загальної схеми видачі мікрокредиту суб'єктам малого підприємництва важливо розрахувати питому вагу кредиту та фінансової підтримки. В комерційних банках, що функціонують на фінансовому ринку України, ставка по відсоткам коливається в межах 19,0–25,0 %. З метою забезпечення максимальної ефективності для національної економіки слід розглядати банки, серед акціонерів яких є держава (табл. 43).

**Таблиця 43 – Ставки по кредитам в банках України, 2014 р.**

№ п/п	Банк	% ставка
1	АТ «Ощадбанк» <sup>1</sup>	23,0
2	ПАТ «Укресімбанк» <sup>2</sup>	21,5
3	ПАТ АБ «Укргазбанк» <sup>3</sup>	22,0
Середнє <sup>4</sup>		22,2

Визначимо формулу, за якою розраховуватиметься сума коштів, що надаватиметься суб'єктам малого підприємництва у вигляді кредиту (3.5).

<sup>1</sup> Кредитування [Електронний ресурс] / Ощадбанк. – Режим доступу: <http://www.oshadnybank.com/ua/corporate/credit/>. – Назва з екрана.

<sup>2</sup> Кредити малого бізнесу [Електронний ресурс] / Укресімбанк. – Режим доступу: [https://www.eximb.com/ukr/sme/loans/turnover/?f=sme\\_turnover#terms](https://www.eximb.com/ukr/sme/loans/turnover/?f=sme_turnover#terms). – Назва з екрана.

<sup>3</sup> Малому та середньому бізнесу [Електронний ресурс] / Укргазбанк. – Режим доступу: <http://www.ukrgasbank.com/ukr/sme/credit/>. – Назва з екрана.

<sup>4</sup> Юрко Т. С. Государственное микрокредитование предпринимательства в постсоветских странах / Т. С. Юрко // Экономика и предпринимательство. – Москва : Буки Веди. – 2013. – № 12. – Ч. 4. – С. 697–704.

$$ДК = \frac{I \cdot 0,21}{0,222}, \quad (3.5)$$

де I – заявлена сума підтримки;

ДК – сума, яка буде надана кредитом.

Перевіряємо запропоновану формулу шляхом підстановки (табл. 44).

**Таблиця 44 – Апробація формули розрахунку суми кредиту, 2014 р.**

Показник	Сума			
	Сума мікрокредиту (грн)	100 000,0	30 000,0	235 000,0
Відсоток для підприємця (%)	21,0			
Банківський відсоток (%)	22,2			
Переплата для підприємця (грн)	21 000,0	6 300,0	49 350,0	107 100,00
Сума від банку (грн)	94 594,6	28 378,4	222 297,3	482 432,4
Сума від Фонду (грн)	5 405,4	1 621,6	12 702,7	27 567,6
Частка банківської суми (%)	94,6			
Частка суми від Фонду (%)	5,4			
Плата банку (грн)	21 000,0	6 300,0	49 350,0	107 100,0
Плата фонду(грн)	0			

**Примітка.** Авторська розробка.

Апробація отриманої формули свідчить, що в сучасних умовах ставки по мікрокредитам для суб'єктів малого підприємництва в банках лише на 2,2 в. п. більше пільгової ставки. За рахунок бюджетів інститутів підтримки фінансуватиметься лише 5,4 % суми мікрокредиту (за рахунок банку – 94,6 %). За таких умов значно зменшується навантаження на бюджет). Зауважимо, що в умовах кризи ефект від диференціації джерел фінансування мікрокредитів зменшується, що пояснюється стрімким зростанням облікової ставки НБУ. Залучення банківського сектору до процесу мікрокредитування малого підприємництва в Україні дозволить зменшити відсоток так званих «кишенькових

фондів». Банківська установа приймаючи участь у фінансуванні бізнес-проектів суб'єкта малого підприємництва одночасно стане членом Інвестиційної ради. Головною ціллю діяльності окремих банків є одержання прибутку. Таким чином при виборі проектів банк оцінюватиме якість бізнес-ідеї. Шляхом запровадження диференціації джерел фінансування мікрокредитів можна вирішити ряд проблем функціонування механізму фінансової підтримки малого підприємництва, зокрема: зменшити обсяги простроченої кредиторської заборгованості; скоротити частку кишенькових фондів підтримки підприємництва; збільшити кількість профінансованих бізнес-проектів.

У розрізі дослідження необхідності запровадження механізму гарантування кредитів як дієвого заходу фінансової підтримки доцільним є зауважити, що різноманітні гарантійні схеми функціонують вже багато років в більшості країн світу. Серед ефективних можна згадати Європейську асоціацію суспільств взаємного гарантування, дія якої охоплює 18 європейських країн. Виходячи з наведених вище даних, та враховуючи обсяги фінансування утримання елементів інфраструктури підтримки підприємництва, доцільним є приєднання існуючих місцевих фондів підтримки підприємництва до діючих в обласних центрах регіональних фондів підтримки підприємництва, що дозволить збільшити кредитні портфелі останніх.

Реалізація заходів державної підтримки згідно ст. 5 Закону України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», ґрунтується на засадах регіональних програм розвитку малого підприємництва. Відповідно до методичних рекомендацій щодо формування та реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва окреслення головних завдань та формування переліку програмних заходів, визначення термінів їх виконання здійснюється з урахуванням регіональних особливостей розвитку та підтримки малого підприємництва, рекомендованих в першому розділі регіональної програми. Аналіз діючих 24-х регіональних програм розвитку малого підприємництва свідчить про застосування унітарного підходу до формування принципів політики державної підтримки малого підприємництва, оскільки трактування основних позицій регіональних програм автоматично перено-

сяться з методичних рекомендацій щодо формування та реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні, без урахування регіональних особливостей.

**Таблиця 45 – Основні недоліки програм розвитку малого підприємництва в Україні**

<b>Основні недоліки</b>	<b>Наслідки</b>
Нечіткість визначення кінцевих цілей та результатів окремого заходу підтримки	Ускладнюється оцінка ефективності та результативності заходів підтримки
Відсутність переконливих аргументів щодо формування пріоритетів і обґрунтованості вибору напрямів підтримки	Нерівномірність розташування та розвитку малого підприємництва у регіонах України, що обумовлено загальною економічною ситуацією в регіоні. Невизначеність галузевих пріоритетів
Недосконалість інформаційно-аналітичного і статистичного забезпечення реалізації програм	Недосконалість контролю за використанням коштів, виділених малим підприємствам, внаслідок чого частина ресурсів втрачається за нецільовим призначенням
Націленість більшості заходів програм не на об'єкт підтримки, а на відтворення самої системи та інфраструктури	Зростання недіючих або неефективних елементів інфраструктури підтримки
Відсутність дієвих механізмів залучення позабюджетного фінансування	Висока кореляція між плановими та фактичними обсягами фінансування заходів підтримки й, як наслідок, показників результативності
Необґрунтованість планових показників очікуваних кінцевих результатів заходів підтримки	Не дотримання основних принципів формування програм визначених методичними рекомендаціями щодо формування і реалізації програм розвитку малого підприємництва, зокрема результативність

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу 24 діючих регіональних програм сприяння розвитку малого підприємництва.

Виникає необхідність вдосконалення методики розробки регіональних програм розвитку малого підприємництва.

Дослідження особливостей реалізації державної підтримки малого підприємництва дозволило автору виявити основні недоліки програмно-цільового методу у вирішенні ключових питань. У світовій практиці прийнято розробляти цільові програми формуючи групи подібних за характеристиками регіонів. З метою врахування регіональних особливостей і одночасно спрощення процедури розробки та затвердження регіональних програм, що забезпечить вирішення проблеми несвоечасного їх затвердження, доцільним є групування регіонів за основними показниками розвитку малого підприємництва та показниками, які характеризують результативність державної підтримки малого підприємництва, та обґрунтування практичних рекомендацій формування ефективних механізмів для кожної групи регіонів. Виникає необхідність визначення якісно однорідних за рівнем розвитку та підтримки малого підприємництва груп регіонів України. Поставленої мети можна досягнути шляхом застосування кластерного аналізу регіонів України, який являє собою набір різних алгоритмів класифікації багатовимірних спостережень. Перелік показників для проведення кластерного аналізу повинен бути виваженим й обґрунтованим (табл. 45).

Для оцінки державної підтримки малого підприємництва пропонується використовувати 13 показників, які для зручності можна поділити на дві групи. До першої групи відносяться основні показники стану розвитку малого підприємництва, до другої групи – показники результативності діяльності державних органів, щодо стимулювання розвитку сфери малого бізнесу.

Всі кластерні алгоритми потребують оцінки відстаней між кластерами та об'єктами. Оскільки різні виміри використовують різні типи шкал, їх необхідно стандартизувати, так щоб кожна змінна мала середнє значення від 0 до 1. Стандартизація проводиться методом z-перетворення з використанням програми StatSoftStatistica 6.0. Матриця даних наведена в табл. 46, дод. X.

Модуль кластерного аналізу охоплює три методи: кластеризація методом  $k$  – середніх, ієрархічну кластеризацію, двохходову кластеризацію. З метою отримання достовірних результатів кластеризацію слід проводити не менш ніж двома методами, що пояснюється відмінностями алгоритмів підрахунків різних методів кластеризації. Існує високий ризик отримання протилежних результатів, що свідчить про те, що жодна з класифікацій не є достовірною. При співпадінні результатів кластеризації за різними методами можна констатувати наявність стійких зв'язків між об'єктами різних груп. З метою отримання достовірних даних автором проведено кластеризацію з використанням методу  $k$  – середніх та ієрархічного методу або методу деревовидної кластеризації. Метод деревовидної кластеризації послідовно зв'язує між собою об'єкти за допомогою визначення відмінностей та відстаней між ними. Першим питанням при проведенні ієрархічної кластеризації є питання вибору правила об'єднання або зв'язку між двома об'єктами. Використовують наступні методи об'єднання кластерів: одинарне об'єднання – в цьому методі відстань між двома кластерами визначається відстанями між двома найбільш близькими об'єктами в різних кластерах; повне об'єднання; незважений попарний груповий центроїд – в цьому методі відстань між двома кластерами визначається як відстань між їх центрами важкості; зважений попарний груповий центроїд – метод ідентичний до попереднього, за виключенням того, що для обчислення використовують ваговий коефіцієнт; метод Варда – в методі використовують дисперсійний аналіз для оцінки відстаней між кластерами. Цей метод мінімізує суму квадратів. З метою отримання достовірних даних автором проведено кластеризацію з використанням методу  $k$  – середніх та ієрархічного методу або методу деревовидної кластеризації. Метод деревовидної кластеризації послідовно зв'язує між собою об'єкти за допомогою визначення відмінностей та відстаней між ними. Першим питанням при проведенні ієрархічної кластеризації є питання вибору правила об'єднання або зв'язку між двома об'єктами. Використовують наступні методи об'єднання кластерів:

– одинарне об'єднання (метод найближчого сусіда) – в цьому методі відстань між двома кластерами визначається відстанями між двома найбільш близькими об'єктами в різних кластерах;

– повне об'єднання (метод найбільш віддалених сусідів);

– незважений попарний груповий центроїд – в цьому методі відстань між двома кластерами визначається як відстань між їх центрами важкості;

– зважений попарний груповий центроїд (медіана) – цей метод ідентичний до попереднього, за виключенням того, що для обчислення використовують ваговий коефіцієнт;

– метод Варда – в методі використовують дисперсійний аналіз для оцінки відстаней між кластерами. Цей метод мінімізує суму квадратів для будь-яких двох кластерів, які можуть бути сформовані на кожному кроці.

Для визначення груп регіонів деревовидна кластеризація проводилася з використанням усіх перелічених методів поєднання кластерів та всіх можливих методів визначення відстаней. При кластеризації автор не використовував метод визначення проценту незгоди, оскільки сукупність даних не є категоричною.

Зауважимо, що результати ієрархічної кластеризації з використанням усіх перелічених методів поєднання кластерів та всіх можливих методів визначення відстаней є ідентичними, що дає можливість визначити стійкі об'єднання регіонів. Для перевірки отриманих результатів доцільно провести кластеризацію з використанням методу *k*-середніх. Для отримання достовірних результатів кластеризація проводилася шляхом поступового збільшення кількості кластерів від 2 до 10.

До першого кластеру в процесі кластеризації увійшли регіони, для яких характерними є високі показники розвитку малого підприємництва: кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. наявного населення, інтегровані показники та % підприємств, що отримали прибуток та низькі показники фінансового забезпечення заходів державної підтримки підприємства.

**Таблиця 46 – Матриця вихідних даних кластеризації регіонів за показниками результативності реалізації заходів державної підтримки малого підприємництва**

Регіон (область)	Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. чол. наявного населення (одиниць)		Питома вага малих підприємств у загальній кількості (%)		Коефіцієнт зайнятості на малих підприємствах		Коефіцієнт днючих малих підприємств		Коефіцієнт зарплатної плати працівників малих підприємств		Частка малих підприємств, що отримали прибуток (%)		Кількість малих підприємств на 10 тис. наявного населення (одиниць)		Чисельність зайнятих на малих підприємствах (%) до загальної кількості		Фінансове забезпечення регіональної програми розвитку малого підприємства (тис. грн)		Фінансове забезпечення регіональної програми розвитку малих підприємств (тис. грн)		Сума наданої регіональними фондами підтримки підприємства фінансової підтримки (тис. грн)		Кількість створених в результаті реалізації фінансової підтримки робочих місць (одиниць)		Кількість створених в результаті реалізації фінансової підтримки суб'єктів малого підприємництва (одиниць)	
	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14												
<b>I</b>	<b>3</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>													
АРК	372	93,6	1,34	0,97	1,27	56	61	33,4	155,385	7,77	145,385	6	0													
Вінницька	432	90,1	0,78	0,56	1,17	57,7	35	30,7	0	0	0	0	0													
Волинська	400	91,5	0,53	0,62	1,14	56,3	39	30,1	882,7	1,47	249,4	7	0													
Дніпропетровська	420	91,7	2,19	0,89	0,73	56,6	56	19,2	1 124,6	9,25	43	0	0													
Донецька	398	92,0	2,35	0,75	0,64	62,1	47	16,9	43,0	1,12	415,9	71,5	0													
Житомирська	410	90,5	0,72	0,62	1,30	54,0	39	34,2	0	0	0	0	0													
Закарпатська	416	92,5	0,56	0,54	1,38	64,8	34	36,2	34,79	0	0	0	0													
Запорізька	465	92,9	1,17	0,94	0,91	69,1	59	34,0	1543,55	1,19	0	0	0													
Івано-Франківська	445	95,1	0,61	0,78	1,54	68,8	49	40,5	0	4,69	1 500,00	49	0													
Київська	547	91,1	1,33	1,03	0,99	59,9	65	26,1	1 124,6	0	0	0	0													
Кіровоградська	400	90,4	0,50	0,60	1,22	62,5	38	32,1	0	0	0	0	0													

Продовж. табл. 46

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Луганська	409	91,5	1,04	0,59	0,70	60,4	37	18,3	11 642,21	74,87	11 642,205	69	0
Львівська	400	94,5	1,86	1,11	1,16	61,7	70	30,4	0	0	0	0	0
Миколаївська	583	93,6	0,73	0,92	1,25	61,0	58	32,8	0	0	0	0	0
Одеська	562	93,3	1,82	1,10	1,19	56,3	69	31,3	0	0	0	0	0
Полтавська	456	90,7	0,83	0,73	0,89	58,6	46	23,5	1 104,0	220,8	1078,0	44	20
Рівненська	390	91,9	0,58	0,59	1,39	54,7	37	36,5	0	0	0	0	0
Сумська	406	90,6	0,62	0,57	1,13	55,3	36	29,7	0	0	0	0	0
Тернопільська	358	92,1	0,50	0,54	1,44	61,0	34	38,0	0	0	0	0	0
Харківська	523	94,1	1,98	1,21	1,08	57,2	76	28,3	0	0	0	0	0
Херсонська	497	92,0	0,58	0,67	1,37	56,9	42	26,1	28,08	2,63	0	0	0
Хмельницька	515	91,5	0,69	0,59	1,37	59,7	37	36,1	510	6	510,0	34	2
Черкаська	445	90,6	0,70	0,68	1,12	60,6	43	29,5	1 858,0	371,6	1 858,0	24	0
Чернівецька	562	95,0	0,40	0,75	1,56	66,2	47	41,0	598,0	38,53	216,0	12	0
Чернігівська	418	89,6	0,60	0,59	1,23	56,0	37	32,3	216,0	57,67	510,5	19	0

Примітка. Авторська розробка на основі<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] // Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

Другий кластер сформували регіони, які характеризуються нижчими, в порівнянні з середніми показниками по першому кластеру, кількісними показниками розвитку малого підприємництва та значними середніми показниками фінансування та результативності заходів державної підтримки підприємництва.

На другому етапі від першого кластеру відділились три області: Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Чернівецька, для яких характерні високі показники фінансово-кредитної підтримки. Склад другого кластеру – сталий.

При подальшій кластеризації, на шостому етапі, отриманий на другому етапі перший кластер, поділяється на наступні: 1. Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Київська; 2. Луганська, Полтавська, Черкаська; 3. Івано-Франківська, Чернігівська (+ Донецька, що на попередніх етапах потрапив до другого кластеру); 4. Хмельницька, Чернівецька (+ АРК, що на попередніх етапах потрапив до другого кластеру).

У другому кластері, при подальшій кластеризації, стабільними залишаються зв'язки між Житомирською, Закарпатською, Кіровоградською, Львівською, Рівненською, Сумською та Тернопільською; Миколаївською, Одеською, Харківською, Херсонською областями. Результати кластеризації, отримані за допомогою використання різних методів, абсолютно ідентичні, що свідчить про наявність зв'язків між регіонами.

На основі проведеного аналізу можна виділити наступні групи: 1 група – Полтавська область, Луганська область, Черкаська область; 2 група – Волинська область, Дніпропетровська область, Запорізька область, Київська область; 3 група – Донецька область, Чернігівська область, Івано-Франківська область; 4 група – Автономна Республіка Крим, Хмельницька область, Чернівецька область; 5 група – Житомирська область, Закарпатська область, Кіровоградська область, Львівська область, Рівненська область, Сумська область, Тернопільська область, Вінницька область, Харківська область, Херсонська область, Миколаївська область, Одеська область (табл. 47).

**Таблиця 47 – Інтерпретація результатів кластеризації**

<b>Кластер</b>	<b>Регіони (область)</b>	<b>Характерні особливості</b>
1	Полтавська, Луганська, Черкаська	Низькі кількісні та інтегровані показники розвитку підприємництва, високі показники результативності фінансово-кредитної підтримки
2	Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Київська	Низькі показники фінансового забезпечення заходів регіональних програм, низькі показниками розвитку малого підприємництва, фінансування та результативності заходів фінансово-кредитної підтримки
3	Донецька, Чернігівська, Івано- Франківська	Високі показники розвитку малого підприємництва та фінансового забезпечення заходів державної підтримки малого підприємництва, низький рівень результативності фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва
4	Автономна Республіка Крим, Хмельницька, Чернівецька	Високі показники розвитку малого підприємництва та фінансового забезпечення заходів державної підтримки малого підприємництва, порівняно низький рівень результативності фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва
5	Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Вінницька, Харківська, Херсонська, Миколаївська, Одеська	Відсутнє фінансування заходів підтримки підприємництва та нульові показники фінансово-кредитної підтримки

**Примітка.** Авторська розробка.

Перша група об'єднує регіони, які характеризуються найнижчими серед усієї сукупності, кількісними та відносними показниками розвитку малого підприємництва, зокрема часткою підприємств, що отримують прибуток, кількістю підприємств на 10 тис. чоловік у поєднанні з високими показниками результативності фінансово-кредитної підтримки.

У розрізі отриманих результатів метою програми підтримки підприємництва для регіонів, що формують першу групу, є спрямування дій органів державної виконавчої влади та організацій підтримки підприємництва на формування і впровадження ефективної державно-громадської системи обслуговування, підтримки і захисту діючих підприємницьких структур та створення сприятливого бізнес-середовища, для активізації підприємницької діяльності.

Основну увагу при формуванні переліку заходів варто приділити інформаційно-консультативному блоку. Відповідно до діючого Закону України, інформаційно-консультативний блок включає створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, інформаційно-телекомунікаційних мереж, сприяння започаткуванню підприємницької діяльності за допомогою Інтернету, надання інформації: про стан виконання державних, регіональних і місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва та рівень результативності державної підтримки; про стан розвитку малого і середнього підприємництва; про діючі об'єкти інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва; іншої інформації (економічної, правової, статистичної, виробничо-технологічної, з питань маркетингу), необхідної для забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва, сприяння утворенню об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, які надають консультаційні послуги суб'єктам малого і середнього підприємництва, та забезпечення їх діяльності, спрощення доступу до інформації у режимі реального часу.

Відповідно до діючого законодавства пріоритетними заходами державної підтримки малого підприємництва для першого кластера мають бути:

- створення елементів інфраструктури: консультативних центрів, бізнес-шкіл, бізнес-центрів, комплекс послуг яких охоплював би широкий спектр інформаційно-консультативних послуг (проведення бізнес-тренінгів, практичних семінарів, практична допомога в організації ведення бізнесу, підвищення кваліфікації працівників, популяризація підприємницької діяльності);

- створення та забезпечення функціонування державних, регіональних і місцевих інформаційних систем, забезпечення ефективної роботи рад підприємців та громадських рад при обласних державних адміністраціях з метою забезпечення тісної взаємодії між владою та підприємцями;

- створення консультативних систем для обслуговування суб'єктів підприємницької діяльності в режимі онлайн;

- створення та забезпечення роботи офіційних веб-сторінок фондів підтримки малого підприємництва з метою забезпечення доступу до інформації щодо заходів державної підтримки та результативності їх реалізації в регіоні.

Виходячи з визначених заходів та мети, основними очікуваними результатами реалізації регіональних програм є: зростання кількісних показників розвитку малого підприємництва, зростання питомої ваги малих підприємств, що отримують прибуток, забезпечення продуктивної зайнятості населення регіону.

Другу групу сформували регіони, що характеризуються найвищим показником фінансового забезпечення заходів регіональних програм, при цьому низькими показниками розвитку малого підприємництва та фінансування заходів підтримки підприємства.

Метою регіональних програм розвитку малого підприємництва, з урахуванням визначених особливостей, є спрямування дій органів державної виконавчої влади, об'єднань і спілок під-

приємців, а також установ ринкової інфраструктури на формування механізму раціонального використання бюджетних коштів, що виділяються на реалізацію заходів державної підтримки малого підприємництва.

У програмах розвитку малого підприємництва регіонів, що сформували другу групу, для реалізації визначеної мети доцільним є пропорційне використання як заходів інформаційно-консультативного, так і фінансово-кредитного блоків механізму державної підтримки малого підприємництва, серед яких найвагомішими є: пільгове кредитування суб'єктів малого підприємництва за рахунок коштів регіональних фондів підтримки підприємництва; створення діючих механізмів мікрокредитування, розробка методичного забезпечення оцінки їх ефективності; створення додаткових державних інструментів діагностики ефективності використання бюджетних коштів фондами підтримки підприємництва; створення оперативної інформаційно-аналітичної системи спостереження за динамікою показників розвитку та безпеки підприємництва в регіоні; забезпечення ефективної роботи системи стосунків «влада-бізнес»; створення консультативних та аналітичних центрів при обласних та державних адміністраціях; формування системи стосунків «влада-освітні заклади-бізнес», з метою створення ефективної системи підготовки кадрів.

Серед результатів запропонованих заходів можна виділити:

- динамічне зростання показників результативності фінансово-кредитної підтримки;
- максимальне задоволення інтересів суб'єктів підприємницької діяльності юридичних і фізичних осіб з інтересами владних структур відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- досягнення зростання показників розвитку малого підприємництва.

Донецька, Івано-Франківська, Чернігівська області, які утворили третю групу, характеризуються високою активністю державних інститутів фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва при середніх показниках розвитку малого підпри-

емництва та порівняно незначних середніх по кластеру обсягах фінансування заходів підтримки малого підприємництва.

Основною метою регіональних програм розвитку малого підприємництва є спрямування дій влади на регіональному рівні на розв'язання актуальних проблем, що стримують розвиток ефективної державної системи підтримки й захисту підприємництва.

Серед основних завдань влади в наведених вище регіонах є пошук альтернативних джерел фінансування заходів підтримки малого підприємництва в регіоні та розширення доступу суб'єктів малого підприємництва до фінансово-кредитних ресурсів. Реалізація визначених завдань може здійснюватися в трьох напрямках: створення систем залучення інвестицій, просування інвестиційних проектів, патронаж інвесторів на території області; організація та координація участі суб'єктів малого підприємництва у фандрайзинговій діяльності; спрощення процедури доступу малих підприємств до кредитних послуг банків.

Серед очікуваних результатів реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва можна виділити: створення передумов виходу малого підприємництва на новий рівень розвитку (інтернаціоналізація діяльності) та створення передумов для інноваційного розвитку регіону.

Четверта група регіонів (Автономна Республіка Крим, Хмельницька область, Чернівецька область) характеризується відносно високими показниками розвитку малого підприємництва та фінансового забезпечення заходів державної підтримки малого підприємництва при порівняно низькій результативності фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва.

Метою регіональних програм розвитку малого підприємництва для регіонів досліджуваної групи є спрямування дій влади, громадських організацій, інститутів підтримки підприємництва на забезпечення ефективності заходів підтримки малого підприємництва та максимально ефективного розподілу коштів.

Для забезпечення реалізації визначеної мети слід максимально диверсифікувати заходи підтримки малого підприємства. При визначенні соціально-економічного ефекту заходів підтримки пріоритетним є розробка методики моніторингу кожного окремого виду фінансово-кредитної підтримки.

У перерахованих регіонах є створення єдиного реєстру елементів інфраструктури з метою забезпечення позитивного іміджу державної підтримки малого підприємства. Необхідним є також організація моніторингу реалізації механізму розгляду бізнес-проектів фондами підтримки малого підприємства та розробка заходів щодо усунення основних його недоліків.

У рамках реалізації фінансово-кредитної підтримки малого підприємства повинні бути сформовані альтернативні шляхи фінансування бізнес-проектів.

Остання група, до якої увійшли 12 областей (Житомирська, Закарпатська, Кіровоградська, Львівська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Вінницька, Одеська, Харківська, Херсонська, Миколаївська області) є найбільш чисельною. Характерною особливістю розвитку перерахованих регіонів є нульові показники фінансування заходів підтримки підприємства та обсягів фінансово-кредитної підтримки.

Метою програм в такому випадку є спрямування діяльності влади на формування та забезпечення ефективного функціонування механізм фінансово-кредитної підтримки малого підприємства.

До програм розвитку малого підприємства Львівської, Одеської та Вінницької областей, відповідно до нормативно-законодавчих актів України, необхідно регіональні фонди підтримки підприємства включити до переліку виконавців відповідних програм. В Рівненській, Сумській та Кіровоградській області серед заходів державної підтримки доцільно закріпити в розділі III пункті 1. регіональних програм необхідність створення регіональних фондів підтримки підприємства. В регіональних програмах Харківської, Тернопільської та Житомир-

ської областей до заходів необхідно включити моніторинг діяльності фондів підтримки підприємництва та розробку програм вдосконалення їх роботи. Використовуючи перераховані вище напрями залучення додаткових джерел фінансування, розробити план популяризації фінансово-кредитної підтримки. Координацію та контроль за виконанням інститутами фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва покласти на головного розробника програми. Серед очікуваних результатів, найважливішими є розвиток пріоритетних галузей економіки області та забезпечення економічної безпеки регіону.

Згідно Методичних рекомендацій щодо формування і реалізації регіональних та місцевих програм розвитку малого і середнього підприємництва реалізація заходів державної підтримки повинна мати соціальну результативність. Очікувані (прогнозні) показники результативності реалізації заходів Програми включають: кількість суб'єктів малого підприємництва, чисельність зайнятих на малих підприємствах та надходження до бюджетів від суб'єктів малого підприємництва, при цьому не визначено конкретного методу їх планування.

На практиці прогнозні показники результативності реалізації заходів підтримки визначаються трендовим методом, який показує динамічність розвитку сектора в цілому. Як наслідок, для вітчизняного організаційно-економічного механізму державної підтримки малого підприємництва у 2011–2012 рр. притаманний високий рівень кореляції планових та фактичних показників результативності заходів підтримки: кількості малих підприємств та кількості зайнятих на малих підприємствах (табл. 48).

Для реалізації основного методологічного принципу прогнозування очікуваних показників результативності реалізації заходів Програми – результативності використання бюджетних коштів, автором пропонується застосовувати економіко-математичне моделювання. У моделі всі взаємозв'язки змінних можуть бути оцінені кількісно, що дозволяє отримати більш якісний і надійний прогноз.

**Таблиця 48 – Виконання планових показників реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва, 2011–2012 рр.**

Назва регіональної (міської) програми	Кількість малих підприємств, одиниць			Середньорічна чисельність зайнятих на малих підприємствах		
	план	факт.	% факт/план	план.	факт.	% факт/план
Програма розвитку малого підприємства у Київській області	14 400,0	16 394,0	113,8	96,8	100,2	103,5
Регіональна програма розвитку малого підприємства у Львівській області	19 439,0	16 368,0	84,2	135,0	109,2	80,8
Програма підтримки малого підприємства в Одеській області	*	23 641,0	*	*	120,5	*
Регіональна цільова програма «Розвиток та підтримка малого підприємства в Луганській області»	12 110,0	9 978,0	82,4	72,1	63,9	88,6
Регіональна програма розвитку малого підприємства у Вінницькій області	8 000,0	8 147,0	101,8	56,0	57,8	103,2

\* «-» – дані відсутні.

Продовж. табл. 48

1	2	3	4	5	6	7
Регіональна програма підтримки малого підприємництва у Волинській області	*	4 816,0	*	36,8	33,4	90,8
Регіональна програма підтримки малого підприємництва в Донецькій області	*	25 691,0	*	166,5	148,0	88,9
Програма розвитку малого підприємництва в Дніпропетровській області	23 943,0	25 691,0	107,3	154,7	160,9	104,0
Програму розвитку малого підприємництва в Закарпатській області	*	5 322,0	*	39,0	38,2	97,9
Комплексна програма розвитку малого підприємництва в Запорізькій області	18 600,0	13 553,0	72,9	*	81,1	*
Комплексна програма розвитку малого підприємництва у Полтавській області	9 600,0	9 108,0	94,9	60,3	56,8	64,2
Регіональна програма підтримки малого підприємництва Хмельницької області	6 925,0	6 167,0	89,1	51,5	42,9	83,3
Регіональна програма розвитку малого підприємництва в Херсонській області	*	7 298,0	*	41,9	40,9	97,6

Продовж. табл. 48

1	2	3	4	5	6	7
Регіональна програма підтримки малого підприємництва в Черкаській області	7 500,0	6 646,0	88,6	50,0	45,3	90,6
Програма розвитку малого підприємництва Чернігівської області	5 850,0	3 792,0	64,8	41,8	25,1	60,0
Регіональна програма розвитку малого підприємництва у Чернівецькій області	5 150,0	5 455,0	105,9	27,7	38,6	139,4
Регіональна програма підтримки малого підприємництва в Івано-Франківській області	*	7 352,0	–	41,2	38,2	92,7

Примітка. Авторська розробка на основі аналізу 24 діючих регіональних програм сприяння розвитку малого підприємництва.

Моделі прогнозування очікуваних показників результативності реалізації заходів програм підтримки малого підприємництва (кількість малих підприємств, чисельність зайнятих в секторі малого підприємництва, обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва) пропонується розглянути на рівні національної економіки та району. Динамічні виробничі функції на національному рівні побудуємо на основі даних, що характеризують основні показники діяльності малих підприємств України за 2011–2013 рр. (табл. 49).

Фактор часу введений в модель прогнозування очікуваних показників результативності реалізації заходів програм підтримки малого підприємництва (для усунення автокореляції, тобто залежності поточних рівнів показників розвитку сектору малого підприємства від значень попередніх періодів. Інформаційною базою для розрахунку моделей послужили дані, що описують функціонування малого підприємництва за 2011–2013 рр. У моделі залежності  $Y_3$  (обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва) від зміни обсягів фінансування заходів підтримки ( $X$ ) автором було використано статистичні дані по 17 регіонах України, що пояснюється відсутністю інформації щодо обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва (що відображені табл. 49 подані дані  $X_1$  (обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємництва за 17 регіонами).

Використовуючи вихідні дані, подані в табл. 49 за допомогою MS Office Excel – 2007 автором розроблено моделі залежності очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні (кількості малих підприємств ( $Y_1$ ), чисельності зайнятих в секторі малого підприємництва  $Y_2$ ), обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва ( $Y_3$ ) від зміни обсягів фінансування заходів підтримки ( $X$ ) (табл. 50).

**Таблиця 49 – Основні показники результативності державної підтримки малого підприємництва України, 2011–2013 рр.**

Рік	Обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємства, тис. грн (X)	Обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємства/дані по 17 регіонах, тис. грн (X <sub>1</sub> )	Кількість малих підприємств, од. (Y <sub>1</sub> )	Чисельність зайнятих в секторі малого підприємства, тис. чол. (Y <sub>2</sub> )	Обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємства, тис. грн (Y <sub>3</sub> )	Фактор часу
2011 <sup>1</sup>	12 003,76	7 667,00	267 305,0	1 664,8	13 477,3	1
2012 <sup>2</sup>	13 024,7	8 683,00	268 657,0	1 636,6	14 769,5	2
2013 <sup>3</sup>	21 570,3	15 758,00	286 716,0	1 609,6	20 885,0	3

<sup>1</sup> Діяльність малих підприємств, 2012 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2011. – 203 с.

<sup>2</sup> Діяльність малих підприємств, 2012 : стат. зб. / [за ред. І. М. Жук]. – Київ : Держкомстат України, 2013. – 184 с.

<sup>3</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

**Таблиця 50 – Моделювання очікуваних показників результативності реалізації заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні**

Очікуваний показник результативності	Модель	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	Коефіцієнт Фішера	Середній показник еластичності	Відносна помилка
Кількість малих підприємств ( $Y_1$ )	$Y_1 = 2,061x + 242\,198,89$ , де $Y_1$ – кількість малих підприємств; $x$ – обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємництва	0,999	0,9988	819,41	0,120	0,0986
Чисельність зайнятих в секторі малого підприємництва ( $Y_2$ )	$Y_2 = -0,00474x + 1\,711,02$ , де $Y_2$ – чисельність зайнятих в секторі малого підприємництва; $x$ – обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємництва	-0,906	0,82	4,59	-0,045	0,49
Обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва ( $Y_3$ )	$Y_3 = 0,9x + 6\,779,08$ , де $Y_3$ – обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва; $x$ – обсяги фінансування заходів підтримки малого підприємництва	0,999	0,997	425,04	0,59	0,94

Примітка. Авторська розробка.

Для використання придатними є дві з трьох побудованих моделей: для  $Y_1$  та  $Y_3$ . Названі моделі статистично точно описують аналізовані показники оскільки помилка апроксимації менше 7 %. Таким чином дані рівняння можна використовувати як регресії. Моделі статистично достовірні, оскільки розрахункові значення критерію Фішера більші його табличного значення (табл. 51).

Зміна обсягів надходжень до всіх рівнів від діяльності малого підприємництва в Україні на 99,77 % обумовлено зміною обсягів фінансування заходів державної підтримки малого підприємництва. Іншими словами – точність підбору рівняння регресії – висока. Решта 0,23 % змін величини показника  $y_3$  пояснюються чинниками, які не враховані в моделі (а також помилками специфікації). В 99,88 % випадках зміна  $x$  призводить до зміни  $y_1$  (точність підбору рівняння регресії – висока). Значення коефіцієнта кореляції по шкалі Чедока в обох випадках підтверджує наявність прямої та тісної взаємозалежності. Про відсутність автокореляції в залишках свідчить перевірка на основі критерію Дарбіна-Уотсона. Отже, пропонувані моделі можна застосовувати для прогнозування значення  $Y_1$  та  $Y_3$  в межах визначеного діапазону ( $Y_{min}$ ,  $Y_{max}$  (що визначені за формулами 3.10, 3.11), при прогнозуванні  $Y_3$  – обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва (індивідуальні довірчі інтервали  $Y_3$  подані в табл. 52). При визначенні  $y_3$  стандартна помилка оцінки дорівнює 271,12 ( $S$ ) (3.7; 3.8, 3.9).

**Таблиця 51 – Значення критерія Фішера при моделюванні очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні**

Модель	F (табл.)	F (факт)	Співвідношення
$y_1 = 2,06x + 242\,198,89$	161,0	819,41	F (факт) > F (табл.)
$y_3 = 0,9x + 6\,779,08$	161,0	425,04	F (факт) > F (табл.)

Примітка. Авторська розробка.

$$S^2 = \frac{\sum (y_i - y_x)^2}{n - m - 1}. \quad (3.7)$$

$$S^2 = \frac{73\,508,6}{1} = 73\,508,603. \quad (3.8)$$

$$S = \sqrt{S^2} = \sqrt{73\,508,603} = 271,12. \quad (3.9)$$

Використовуємо отримане значення  $Y_3$  – обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва при зміні  $x$  (обсягів фінансування заходів підтримки малого підприємництва) необхідно розрахувати стандартну помилку оцінки для врахування оптимальних меж значення  $y_3$  (табл. 52).

$$Y_{min} = y - \varepsilon_i. \quad (3.10)$$

$$Y_{max} = y + \varepsilon_i. \quad (3.11)$$

**Таблиця 52 – Індивідуальні довірчі інтервали для  $Y_3$  при заданому значенні  $x$**

$x_i$	$Y = 6\,779,08 + 0,9x_i$	$\varepsilon_i$	$Y_{min} = Y - \varepsilon_i$	$Y_{max} = Y + \varepsilon_i$
7 667 (обсяги фінансування заходів підтримки в 2011 році для 17 регіонів)	13 654,68	4 317,19	9 337,49	17 971,87
8 683 (обсяги фінансування заходів підтримки в 2012 році для 17 регіонів)	14 565,81	4 131,49	10 434,32	18 697,3

**Примітка.** Авторська розробка за даними табл. 49.

Для моделі прогнозування кількості малих підприємств ( $Y_1 = 2,06x + 242\,198,89$ ) стандартна помилка оцінки – 535,11. З імовірністю 95 % можна гарантувати, що значення  $y_1$  при обмежено великому числі спостережень не вийде за межі знайдених інтервалів (табл. 53).

**Таблиця 53 – Індивідуальні довірчі інтервали для  $Y_1$  при заданому значенні  $x$**

$x_i$	$Y = 242\,198,89 + 2,06x_i$	$\varepsilon_i$	$Y_{min} = y - \varepsilon_i$	$Y_{max} = Y + \varepsilon_i$
12 004 (обсяги фінансування заходів підтримки в 2011 році)	266 949,64	8 489,3	258 460,35	275 438,94
13 025 (обсяги фінансування заходів підтримки в 2012 році)	269 054,82	8 179,56	260 875,25	277 234,38

**Примітка.** Авторська розробка за даними табл. 49.

Результати складеного прогнозу можуть бути основою для розробки та реалізації Національної програми розвитку малого підприємництва в Україні.

При моделюванні чисельності зайнятих в секторі малого підприємництва як очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів Національної програми очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні можна зробити наступні висновки: коефіцієнт кореляції свідчить про наявність тісного взаємооберненого зв'язку між факторною та результативною ознакою; оскільки  $F_{\text{факт.}}$  (критерій Фішера)  $<$   $F_{\text{табл.}}$  (критерій Фішера), то коефіцієнт детермінації статистично не значний (Знайдена оцінка рівняння регресії статистично не надійна). Прогнозування очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів регіональних та місцевих програм проведено аналогічно на базі Любешівського району Волинської області, результати використані при розробці Програми підтримки малого підприємництва у Любешівському районі 2015–2016 рр. В якості інформаційної бази для розрахунку моделей прогнозування кількості малих підприємств ( $Y_1$ ), чисельності зайнятих в секторі малого підприємництва ( $Y_2$ ), обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва ( $Y_3$ ) по Любешівському районі Волинської області за 2011–

2013 рр. (табл. 54). На основі представлених у табл. 3.14 даних розроблено моделі залежності кожного окремого очікуваного (прогнозного) показника результативності реалізації заходів від обсягів фінансування заходів підтримки малого підприємництва (табл. 55).

**Таблиця 54 – Показники реалізації заходів державної підтримки малого підприємництва у Любешівському районі Волинської області, 2011–2013 рр.**

Показник	Рік		
	2011	2012	2013
Кількість малих підприємств, од.	53	52	59
Чисельність працюючих у секторі малого підприємництва, чол.	491	495	491
Надходження до бюджетів усіх рівнів від діяльності малого підприємництва, тис. грн	2 100	1 900	2 655,1
Фінансування заходів державної підтримки малого підприємництва, тис. грн	6	2,5	20

**Примітка.** Авторська розробка на основі оперативних даних Любешівської районної державної адміністрації.

Не придатною для використання як і на національному рівні є модель для прогнозування чисельності зайнятих в секторі малого підприємництва ( $Y_2$ ) (оскільки взаємозв'язок між показниками є незначним і оберненим). Названі моделі статистично точно описують аналізовані показники оскільки помилка апроксимації менше 7%. Таким чином дане рівняння можна використовувати як регресію. Моделі статистично достовірні, оскільки розрахункові значення критерію Фішера більші його табличного значення. Значення коефіцієнта кореляції по шкалі Чедока в обох випадках свідчить про наявність прямої та тісної взаємозалежності. При перевірці автокореляції в залишках на основі критерію Дарбіна-Уотсона визначаємо відсутність автокореляції в залишках. Запропоновані моделі були використані Любешівською районною державною адміністрацією при формуванні Програми підтримки малого підприємництва в Любешівському районі на 2015–2016 рр.

**Таблиця 55 – Моделювання очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів місцевої програми сприяння розвитку малого підприємництва в Любешівському районі Волинської області**

Очікуваний показник результативності	Модель	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	Коефіцієнт Фішера	Середній показник еластичності	Відносна помилка
Кількість малих підприємств	$Y_1 = 0,41x + 50,79$ , де $Y_1$ – кількість малих підприємств; $x$ – обсяги фінансування заходів підприємки малого підприємництва	0,998	0,9967	300	0,071	0,3
Чисельність зайнятих в секторі малого підприємства	$Y_2 = -0,16x + 493,88$ , де $Y_2$ – чисельність зайнятих в секторі малого підприємництва; $x$ – обсяги фінансування заходів підприємки малого підприємництва	0,655	0,43	0,75	-0,00315	0,26
Обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємства	$Y_3 = 42,14x + 1817,98$ , де $Y_3$ – обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємства; $x$ – обсяги фінансування заходів підприємки малого підприємництва	0,998	0,9953	213,12	0,18	0,95

**Примітка.** Авторська розробка.

Запропоновані автором науково-методичні підходи прогнозування очікуваних (прогнозних) показників результативності реалізації заходів регіональних, місцевих та Національної програм сприяння розвитку малого підприємництва, що визначені нормами діючого законодавства (кількості малих підприємств та обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва) дають можливість визначити достовірні дані для моніторингу реалізації заходів державної підтримки малого підприємництва. Впровадження авторського методичного підходу до прогнозування планових показників результативності дозволить відстежувати результативність використання бюджетних коштів направлених на реалізацію заходів державної підтримки малого підприємництва.

### **3.2. Оцінка кредитоспроможності набувача фінансової підтримки малого підприємництва як елемент трансформації вітчизняного механізму фінансової підтримки**

Інститути фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, в першу чергу, фінансують суб'єкти господарювання на зворотній основі у вигляді пільгового кредитування та позик. Заходи фінансово-кредитної підтримки фінансуються в такому випадку за рахунок поворотних бюджетних коштів та коштів бюджетів усіх рівнів. Однією з основних організаційних проблем реалізації фінансово-кредитних заходів підтримки суб'єктів малого підприємництва в Україні, на сучасному етапі розвитку, є зменшення обсягів «кредитних портфелів», що спричинено динамічним зростанням обсягів простроченої кредиторської заборгованості.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання оцінки кредитоспроможності набувачів фінансової підтримки як основного організаційного елементу функціонування механізму підтримки малого підприємництва на регіональному рівні, а саме необхідність створення ефективної методики оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців, що знаходяться на спрощеній системі оподаткування.

З метою досягнення максимальної достовірності отриманих результатів при оцінці кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців, які є платниками єдиного податку, доцільно застосовувати методика, що ґрунтується на дослідженні кількісних та якісних характеристик позичальника. При цьому, розробка методичного підходу до оцінки фінансово-майнового стану набувачів державної підтримки проводитиметься в такій послідовності:

1) визначення фінансових показників, для обчислення яких є доступна інформація (враховуючи обмеженість достовірної інформації щодо фінансово-майнового стану позичальника);

2) формування алгоритму оцінки кредитоспроможності на основі розрахунку кількісних показників;

3) на основі емпіричних досліджень визначення основних якісних показників, які доцільно враховувати при оцінці кредитоспроможності фізичної особи-підприємця – платника єдиного податку;

4) розробка шкали оцінки якісних показників позичальника;

5) формування матриці оцінки кредитоспроможності фізичних осіб – підприємців, що враховує одночасно клас позичальника за якісними та кількісними параметрами;

6) апробація запропонованої методики.

Державні органи влади та фінансово-кредитні організації використовують близько 100 методик оцінки кредитоспроможності суб'єктів малого підприємництва. Найбільш поширеними серед них є рейтингові (бальні) системи оцінки, моделі прогнозування банкрутств, «правило п'яти Сі», PARTS, CAMPARI, PARSER, система 4FC. Перелічені методики дають змогу визначити кредитоспроможність юридичних осіб, зокрема юридичних осіб – суб'єктів малого підприємництва. Однак жодна з існуючих в теорії та практики методик оцінки кредитоспроможності фізичних осіб не придатна для прогнозування можливості виникнення простроченої заборгованості при кредитуванні фізичних осіб-підприємців – платників єдиного податку, оскільки існуюча бухгалтерська і податкова звітність підприємців, що перейшли на спрощену систему оподаткування (декларація), не містять необхідної інформації для проведення відповідних розрахунків. Крім того при оцінці кредитоспроможності набувача

фінансової підтримки необхідно враховувати два фактори: забезпечення ефективного використання бюджетних коштів та розвитку національної економіки шляхом стимулювання розвитку сектору малого підприємництва. Зауважимо, що питома вага фізичних осіб підприємців становила у 2011 році 88,89 % від загальної кількості набувачів фінансової підтримки Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області та зросла у порівнянні з попереднім роком на 1,37 в.п., а питома вага коштів, що надані у вигляді фінансової підтримки фізичним особам – підприємцям становила в 2011 році – 83,33 % (табл. 56).

**Таблиця 56 – Кількість фізичних осіб підприємців – набувачів поворотної та суми фінансової державної підтримки в Україні, 2010–2011 рр.**

Рік	Кількість набувачів (шт.)			Сума наданої поворотної фінансової державної підтримки (тис. грн)		
	Всього	з низ фізичних осіб-підприємців	частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості набувачів (%)	Всього	з низ фізичних осіб-підприємців	частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості набувачів (%)
2010	24	21	87,50	1 078,00	898,00	83,30
2011	18	16	88,89	900,00	750,00	83,33
Всього	42	37	–	1 978,00	1 648,00	–

**Примітка.** Авторська розробка на основі оперативних даних Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області.

При формуванні методичного підходу до оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців – платників єдиного податку) автором отримано чотириступеневу систему:

I етап – рейтингова оцінка ймовірності повернення фінансової державної підтримки фізичними особами підприємцями-платниками єдиного податку;

II етап – оцінка якісних показників позичальників;

III етап – визначення класу кредитоспроможності позичальника;

IV етап – розробка шкали оцінки якісних показників позичальника.

Проаналізувавши пакет документів (відповідно до діючого Податкового Кодексу України), що є необхідними для отримання фінансової підтримки, можна стверджувати про обмеженість інформаційної бази оцінки кредитоспроможності набувачів усіх форм фінансової державної підтримки суб'єктів малого підприємництва фізичних осіб підприємців – платників єдиного податку, оскільки фінансово-матеріальний стан суб'єктів малого підприємництва – платників єдиного податку характеризується виключно Податковою декларацією платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця, суб'єкта малого підприємництва (табл. 57).

Це звужує вибірку показників оцінки кредитоспроможності фізичних осіб – підприємців, що є платниками єдиного податку, до двох можливих для аналізування: чиста виручка та вартість активів (табл. 58).

На основі визначених фінансових показників можна сформулювати нерівності, що є основою алгоритму оцінки кредитоспроможності набувача фінансово-кредитної підтримки (фізичної особи підприємця-платника єдиного податку), основною метою якої є визначення можливостей позичальника покрити заборгованість та середньомісячні зобов'язання (як за рахунок власних доходів та активів, так і за рахунок доходів і активів поручителя). Необхідність оцінки фінансово-майнового стану поручителя обумовлена у даному випадку тим, що при невиконанні зобов'язань позичальник та поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники (табл. 59).

На основі розроблених нерівностей стає можливим формування алгоритму рейтингової методики оцінки рівня ймовірності повернення фінансової державної підтримки фізичними особами-підприємцями, що є платниками єдиного податку (табл. 60).

Таблиця 57 – Методики оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців

Методика	Показники	Алгоритм розрахунку	Форма звітності	Можливість оцінки ФОП – платників єдиного податку
1	2	3	4	5
Z-модель Альтмана	Частка оборотних коштів в активах	Оборотний капітал : Сукупні активи		+
	Рентабельність активів (за нерозподіленим прибутком)	Нерозподілений прибуток : Сукупні активи		-
	Рентабельність активів	Брутто-доходи : Сукупні активи	Форма № 2-мс, Форма № 1-мс	-
	Відношення ринкової вартості акціонерного капіталу до короткострокових зобов'язань	Ринкова оцінка капіталу : Банансова оцінка сумарної заборгованості		-
	Коефіцієнт фондovіддачі	Обсяг продаж : Сукупні активи		-
	Питома вага високоліквідних активів у вартості активів	Готівка + Високоліквідні цінні папери : Сукупні активи		-
	Коефіцієнт обертання високоліквідних активів	Нetto-продаж : Готівка + Високоліквідні цінні папери		-
	Коефіцієнт обертання активів	Брутто-доход : Сукупні активи		-
	Питома вага сукупних зобов'язань у капіталі	Сукупна заборгованість : Сукупні активи		-
	Частка основного капіталу у вартості чистих активів	Основний капітал : Чисті активи		-
Модель Чесера	Коефіцієнт навантаження оборотних коштів в обсязі продажу	Оборотний капітал : Netto-продаж		-

1	2	3	4	5
Мето-дівка Бівера	Коефіцієнт Бівера	Чистий прибуток + Амортизація : Довгострокові та короткострокові зобов'язання		-
Методика НБУ	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	Грошові кошти та еквіваленти : Поточні зобов'язання		-
	Коефіцієнт поточної ліквідності	Основні активи – Запаси : Поточні зобов'язання		-
	Коефіцієнти маневреності власних коштів	Власний капітал – Необоротні активи : Власний капітал		-
	Коефіцієнт незалежності	Залучені кошти : Власний капітал	Форма № 2-мс, Форма № 1-мс	-
Методика НБУ	Рентабельність активів	Чистий прибуток : Активи		
	Коефіцієнт продажу	Чистий прибуток : Обсяг реалізованої продукції		
	Співвідношення чистих надходжень на рахунки до суми боргу за операцією та відсотками	(Середньомісячні надходження · Кількість місяців дії угоди) – (Щомісячні умовнопостійні зобов'язання позичальника · Кількість місяців дії угоди) – Податкові платежі / Сума кредиту та %		-

Примітка. Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Малому та середньому бізнесу [Електронний ресурс] / Укргазбанк. – Режим доступу: <http://www.ukr-gasbank.com/ukr/sme/credit/>. – Назва з екрана.

**Таблиця 58 – Алгоритм розрахунку основних показників кредитоспроможності**

Назва показника	Розрахункова формула	Економічний зміст і нормативне значення
Рентабельність продажу	$P_{пр} = \frac{ЧП}{ЧВ} \geq 0,15$ <p>Чистий прибуток : Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)</p>	Показує, яку суму операційного прибутку одержує підприємство з кожної гривні проданої продукції (нормативне значення $\geq 0,15$ )
Коефіцієнт загальної платоспроможності	$K_{зн} = \frac{Активи}{Зобов'язання} > 2$ <p>Загальна сума активів : Загальна сума зобов'язань</p>	Здатність підприємства покрити всі зобов'язання за рахунок активів (нормативне значення $> 2$ )

**Примітка.** Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Ковальов П. П. Кредитний рейтинг клієнта як один з основних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / П. П. Ковальов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 12. – С. 37–41.  
 Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати [Електронний ресурс] : Закон України № 1646-VI від 20 жовтня 2009 року : станом на 01 листопада 2009 року / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1646-17>. – Назва з екрана.

**Таблиця 59 – Нормативні значення та розрахунок основних економічних показників оцінки кредитоспроможності набувачів фінансової підтримки**

Назва показника	Розрахунок показника	Нормативне значення
у – можливість позичальника покрити середньомісячні кредитні зобов'язання (за рахунок власних доходів)	$y = \frac{0,15ЧВ}{n} - ПМ - (x + x') \Rightarrow$ $\Rightarrow y = 0,15ЧВ_{\text{ср.м.}} - ПМ - (x + x')$	$y \geq 0$
у' – можливість позичальника покрити середньомісячні кредитні зобов'язання (за рахунок власних доходів та доходів поручителя)	$y' = \frac{0,15ЧВ}{n} + \frac{0,15ЧВ_{\text{пор.}}}{n} - 2ПМ - (x + x' + x'') \Rightarrow$ $\Rightarrow y' = 0,15ЧВ_{\text{ср.м.}} + 0,15ЧВ_{\text{ср.м.пор.}} - 2ПМ - (x + x' + x'')$	$y' \geq 0$
$K_{\text{зн}}$ – коефіцієнт загальної платоспроможності	$K_{\text{зн}} = \frac{A}{S_{\text{підт.}} + S_{\text{ін.зоб.}}}$	$K_{\text{зн}} > 2$
$K'_{\text{зн}}$ – сума коефіцієнтів загальної платоспроможності позичальника та поручителя	$K'_{\text{зн}} = \frac{A + A'}{S_{\text{підт.}} + S_{\text{ін.зоб.}} + S'_{\text{ін.зоб.}}}$	$K'_{\text{зн}} > 2$

**Примітка.** Авторська розробка на основі табл. 58.

де  $x$  – сума середньомісячного платежу по поверненню фінансової підтримки;  $x'$  – сума середньомісячного платежу за іншими зобов'язаннями;  $x''$  – сума середньомісячного платежу за іншими зобов'язаннями поручителя;  $ЧВ_{\text{ср.м.}}$  – середньомісячна чиста виручка;  $ЧВ_{\text{ср.м.пор.}}$  – середньомісячна чиста виручка поручителя;  $ПМ$  – сума прожиткового мінімуму (станом на дату отримання підтримки);  $A$  – сума вартості активів позичальника;  $A'$  – сума активів поручителя;  $S_{\text{підт.}}$  – сума фінансової державної підтримки, наданої за принципами поворотності та безоплатності;  $S_{\text{ін.зоб.}}$  – сума зобов'язань за іншими позиками (кредитами);  $S'_{\text{ін.зоб.}}$  – сума зобов'язань за іншими позиками (кредитами) поручителя;  $n$  – кількість місяців у податковому періоді за який подається декларація (для платників І групи – календарний рік, 2–4 групи – календарний квартал); 0,15 – припустимий рівень рентабельності продажу, мінімально необхідний для ефективного ведення підприємницької діяльності.

**Таблиця 60 – Рейтингова методика оцінки ймовірного повернення фінансової державної підтримки фізичними особами-підприємцями, платниками єдиного податку**

Етап	Показник	Нормативне значення	Клас позичальника	Ймовірність повернення та тип позичальника
1	2	3	4	5
1	у – можливість позичальника покрити середньомісячні кредитні зобов'язання (за рахунок власних доходів); $K_{зп}$ – коефіцієнт загальної платоспроможності	$y \geq 0; K_{зп} > 2$	(A)	Повернення у повному обсязі
		$y \geq 0; K_{зп} \leq 2$	B – (B; BC)	Висока ймовірність повернення. Перехід до 2-го етапу
		$y < 0; K_{зп} > 2$	C – (C; CD)	Середня ймовірність повернення. Перехід до 3-го етапу
		$y < 0; K_{зп} > 2$	D – (D; DF)	Низька ймовірність повернення. Перехід до 4-го етапу
		Якщо $y \geq 0, K_{зп} \leq 2$ – Висока ймовірність повернення (B)		
2	у' – можливість покрити середньомісячні кредитні зобов'язання (за рахунок власних доходів та доходів поручителя)	$K_{зп} > 2$	(B)	Позичальник надійний
		$K_{зп} \leq 2$	(BC)	Позичальник з мінімальним ризиком
Якщо $y < 0, K_{зп} > 2$ – Середня ймовірність повернення (C)				
3	у' – можливість покрити середньомісячні кредитні зобов'язання (за рахунок власних доходів та доходів поручителя)	$y' \geq 0$	(C)	Позичальник з середнім ризиком (можливе виникнення короткострокової кредиторської заборгованості)
		$y' < 0$	(CD)	Позичальник з високим ризиком (можливе виникнення довгострокової кредиторської заборгованості)

Продовж. табл. 60

1	2	3	4	5
	Якщо $y < 0, K_{зп} \leq 2$ – Низька ймовірність повернення (D)			
4	$K_{зп}$ – сума коефіцієнтів загальної платоспроможності позичальника та поручителя; $y'$ – можливість позичальника покрити зобов'язання (за рахунок власних доходів та доходів поручителя)	$y' \geq 0;$ $K_{зп} > 2$	(D)	Позичальник з високим ризиком (можливе виникнення довгострокової кредиторської заборгованості)
		$y' \geq 0;$ $K_{зп} \leq 2$	(DF)	
		$y' < 0;$ $K_{зп} > 2$	(DF)	Позичальник з високим ризиком (можливе виникнення безнадійної кредиторської заборгованості)
		Якщо $y' < 0, K_{зп} \leq 2$ – Низька ймовірність повернення		
		$y' < 0;$ $K_{зп} \leq 2$	(F)	Позичальник з максимальним ризиком (неповернення фінансової підтримки)

Примітка. Авторська розробка.

Наступним етапом оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців – платників єдиного податку є визначення основних якісних показників, за якими здійснюватиметься розробка бальної шкали оцінки набувачів.

Серед якісних показників, які досліджуються на сучасному етапі розвитку фінансово-кредитної підтримки малого підприємства при експрес-оцінці набувача, визначають, якість бізнес-плану, стан розвитку галузі та специфіку галузі (виробництво, сфера послуг). Якісним критерієм набувача фінансової підтримки слід також вважати і наявність поручителя та форму його господарювання.

При формуванні оптимально ефективного методичного підходу до оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців необхідно визначити ступінь залежності результативного показника (простроченої заборгованості) від 3-х наведених параметрів методом групування суб'єктів підприємницької діяльності за сукупністю визначених факторів та побудовою аналітичної таблиці результатів (табл. 61).

**Таблиця 61 – Прострочена заборгованість у розрізі боржників**

Суб'єкт підприємницької діяльності	Рік отримання підтримки	Галузь	Наявність поручителя	Якість виконання бізнес-плану (від 1 до 5)	Сума заборгованості (тис. грн)
ФО-П 1	2009 р.	Виробництво	не спд	2	47,00
ФО-П 2	2009 р.	Виробництво	не спд	4	16,00
ФО-П 3	2008 р.	Надання послуг	не спд	3	22,00
ФО-П 4	2008 р.	Надання послуг	не спд	4	19,00
ФО-П 5	2009 р.	Надання послуг	спд	3	46,00
ФО-П 6	2008 р.	Виробництво	не спд	1	47,00
ФО-П 7	2008 р.	Виробництво	спд	2	35,00
ФО-П 8	2008 р.	Надання послуг	спд	3	48,00
ФО-П 9	2008 р.	Виробництво	спд	3	40,00
ФО-П 10	2009 р.	Виробництво	не спд	2	14,00

**Примітка.** Авторська розробка на основі оперативних даних Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області.

Табл. 61 використовується як допоміжна при групуванні суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) – платників єдиного податку за основними якісними характеристиками з метою визначення їх впливу на можливість виникнення простроченої заборгованості (табл. 62).

Дані табл. 62 свідчать про наявність прямої залежності результативного показника (простроченої заборгованості) від таких параметрів, як: вид економічної діяльності, наявність (відсутність) поручителя, якість виконання бізнес-плану. Більшість боржників та найбільша частка заборгованості характерна для підприємців виробничої галузі діяльності, у більшості боржників спостерігається відсутність поручителів серед суб'єктів підприємницької діяльності, що свідчить про низький рівень репутації позичальника та довіри до нього.

Аналіз напрацювань вітчизняних та зарубіжних практиків та теоретиків щодо інформації, що надається позичальником кредиторів, дозволяє виділити перелік якісних характеристик (табл. 63).

Четвертим етапом розробки методичного підходу до оцінки кредитоспроможності фізичної особи-підприємця, що є платником єдиного податку є формування бальної шкали оцінки якісних параметрів за всіма критеріями.

З метою оцінки якісних параметрів у розрізі трьох груп (табл. 63) автором пропонується використовувати шкалу оцінки, діапазон значень якої знаходиться в межах 1–5 (1 – найнижчий показник, 5 – найвищий) (табл. 64). Оцінка якісних параметрів позичальника включає розрахунок загальної оцінки якісних критеріїв.

Присвоєння відповідного балу якісній характеристиці набувача фінансової державної підтримки проводиться на підставі шкали оцінки якісних показників набувачів фінансової державної підтримки (табл. 65).

Попереднє рішення про видачу або відмову у наданні фінансової державної підтримки повинно прийматися з урахуванням фінансово-майнового стану позичальника та якісних параметрів забезпечення позики (табл. 66).

**Таблиця 62 – Групування суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) Полтавської області за сумою простроченої заборгованості**

Підгрупи	Факторні ознаки	Кількість СПД		Сума заборгованості		Групи за сумою заборгованості (тис. грн)							
		шт.	%	тис. грн	%	14 тис. грн – 30,5 тис. грн		30,5 тис. грн – 47 тис. грн		сума заборгованості	%		
						кількість СПД	%	кількість СПД	%				
За видами діяльності	Виробництво	2	17	87,00	21	4	67	33	46	2	50	176	67
	Надання послуг	10	83	334,00	79	2	33	38	54	2	50	87	33
Всього по підгрупі		12	100	421	100	6	100	71	100	4	100	263	100
За наявністю поручителів	Не СПД	6	60	165,00	49	4	100	71	100	2	33	94	36
	СПД	4	40	169,00	51	0	0	0	0	4	67	169	64
Всього по підгрупі		10	100	334	100	4	100	71	100	6	100	263	100
За якістю бізнес-плану (1–5)	1–2	4	40	143,00	43	1	25	14	20	3	50	129	49
	3–4	6	60	191,00	57	3	75	57	80	3	50	134	51
Всього по підгрупі		10	100	334	100	4	100	71	100	6	100	263	100
Всього по групі		4	40	71,00	21	6	60	263,00	79				

**Примітка.** Авторська розробка на основі оперативних даних Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області.

**Таблиця 63 – Опис якісних параметрів**

№	Група показників	Перелік критеріїв	Предмет дослідження
1	Галузь та вид діяльності позичальника	Економічна ситуація в галузі; конкуренція в галузі; державне регулювання, місце розташування клієнта	Регіональні та галузеві чинники
2	Характеристика позичальника	Престиж клієнта на ринку; репутація позичальника; кредитна історія; досвід і компетентність позичальника; рівень менеджменту позичальника	Надійність позичальника
3	Якість управління	Динаміка показників господарської діяльності; якість оформлення документації; додержання законодавства; техніко-економічне обґрунтування; бізнес-план	Оцінка стану прибутковості підприємця

Примітка. Авторська розробка.

Таблиця 64 – Шкала відповідності оцінок якісних параметрів до певного класу позичальника

Назва параметрів	Галузь та вид діяльності позичальника				Характеристика позичальника						Якість управління				
	I				II						III				
	ситуація в галузі економічної	конкуренція в галузі	державне регулювання	місце розташування клієнта	престиж клієнта на ринку	репутація	кредитна історія	досвід і компетентність	рівень менеджменту	якість оформлення документів	додержання законодавства	техніко-економічне обґрунтування	бізнес-план	динаміка показників господарської діяльності	
Шкала оцінювання параметру (від 1 до 5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	(1-5)	
Загальна оцінка якісних параметрів (від 1 до 5)	$\sum \text{ст. 1 - ст. 14}$														
	14														
	$1 \leq A < 1,5$	$1,5 \leq B < 2,5$	$2,5 \leq C < 3,5$	$3,5 \leq D < 4,5$	$4,5 \leq F \leq 5$										

Примітка. Авторська розробка.

**Таблиця 65 – Шкала оцінки якісних показників набувачів фінансової державної підтримки**

Назва параметрів	Бал					
	1	2	3	4	5	
I. Галузь та вид діяльності. Позначальника	Економічна ситуація в галузі	Стрімке зростання	Незначне зростання	Стабільний розвиток	Скорочення попиту	Криза
	Конкуренція в галузі	Монополія	Низька	Помірна	Середня	Чиста конкуренція
	Державне регулювання	Протекціонізм	Стимулювання розвитку	Політика невтручання	Адміністративні перешкоди	Економічні обмеження
	Місце розташування клієнта	Оптимальне розміщення продуктивних сил	Низькі витрати на транспортування	Віддаленість від поставальників	Віддаленість від ринку збуту	Віддаленість від ринку збуту та сировини
	Репутація	Позитивний імідж	Покращення	Новачок	Недовіра	Негативний
II. Характеристика Позначальника	Кредитна історія	Бездоганна	Короткострокова заборгованість	Середньострокова заборгованість	Довгострокова заборгованість	Боржник
	Досвід і компетентність	Більше 15 років	12–15 років	8–12 років	5–8 років	До 5 років

Назва параметрів	Бал				
	1	2	3	4	5
Тако само	Високий	Орієнтація на довгострокові результати	Вирішення поточних проблем	Новаторство	Низький
III. Якість управління	Рівень менеджменту	Документи відповідають вимогам	Пакет документів сформований на 50 %	Значні недоліки в оформленні документів	Пакет документів не сформований
	Якість оформлення документації	Не має порушень	Несплата вчасно податків	Діяльні дія в секторі тіньової економіки	Має судимість
	Дотримання законодавчої бази	Незначні порушення	Потребує доопрацювання	Недоліки в анал. блоці	Не відповідає вимогам
	Техніко-економічне обґрунтування	Відсутні недоліки	Потребує доопрацювання	Недоліки в анал. блоці	Не відповідає вимогам
	Бізнес-план	Відсутні недоліки	Потребує доопрацювання	Недоліки в анал. блоці	Не відповідає вимогам
	Динаміка фінансових результатів	Високі темпи зростання	Зростають незначними темпами	Стабільна динаміка	Регресивна діяльність

Примітка. Авторська розробка.

**Таблиця 66 – Матриця визначення класу кредитоспроможності суб’єктів малого підприємництва – набувачів державної фінансової підтримки**

Показник		Фінансово-майновий клас позичальника							
		A	B	BC	C	CD	D	DF	F
		I-й квадрант			III-й квадрант				
Якісний клас позичальника	A	A	BA	BCA	CA	CDA	DA	DFA	FA
	B	AB	B	BCB (гран.)	CB	CDB	DB	DFB	FB (гран.)
		II-й квадрант			IV-й квадрант				
	C	AC	BC	BCC	C	CDC	DC	DFC	FC
	D	AD	BD	BCD	CD	CDD	D	DFD	FD
	F	AF	BF	BCF (гран.)	CF	CDF	DF	DFF	F

Примітка. Авторська розробка.

Розроблена рейтингова модель не оцінює кредитоспроможність позичальника на конкретну дату, але дає можливість спрогнозувати ймовірність виконання або невиконання позичальником його зобов’язань у майбутньому (табл. 67). Цей метод доцільно застосовувати для оцінки окремих фізичних осіб-підприємців, що є платниками єдиного податку. Достовірність результатів оцінки кредитоспроможності перевірялась шляхом її апробації Регіональним фондом підтримки підприємництва по Полтавській області (табл. 68; табл. 69).

**Таблиця 67 – Характеристика відповідних класів кредитоспроможності суб’єктів малого підприємництва – набувачів фінансової підтримки**

Назва класів	Характеристика класів кредитоспроможності
1-й клас/Висока кредитоспроможність	Фінансово-майнові показники підтверджують високий рівень платоспроможності і мають позитивну динаміку розвитку. Присутній мінімальний ризик неповернення державної фінансової підтримки

Назва класів	Характеристика класів кредитоспроможності
2-й клас/Задовільна кредитоспроможність	Позичальник має стійкий рівень платоспроможності, та стабільний фінансовий стан. У позичальника можуть виникнути труднощі з виконанням своїх зобов'язань. Фінансова підтримка може бути надана за умови оформлення додаткового договору застави
3-й клас/Середня кредитоспроможність	У позичальника низький рівень платоспроможності, вимагається зважений підхід при наданні підтримки, існує достатній рівень ризику неповернення підтримки. Фінансова підтримка може бути надана за умови оформлення додаткового договору застави та поруки
4-й клас/Кредитоспроможність відсутня	Позичальник неплатоспроможний, та не здатний виконати зобов'язання за договором. Фінансову державну підтримку рекомендується не надавати

**Примітка.** Авторська розробка.

Апробація отриманих результатів підтверджує інформацію надану Регіональним фондом підтримки підприємництва по Полтавській області щодо недобросовісних позичальників. Всі позичальники, що мають статус недобросовісних, потрапили в II гран. – IV квадрант матриці.

Підприємці, що добросовісно погашають заборгованість, відповідно до рангової оцінки потрапили в квадрант I. Запропонований перелік складових системи оцінки показників прогнозування ймовірного повернення фінансової державної підтримки дозволяє забезпечити максимально ефективний результат оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, оскільки враховує багатокритеріальність та специфічність кожного окремого підприємця.

Цей методичний підхід доцільно застосовувати для оцінки окремих фізичних осіб-підприємців, що є платниками єдиного податку, з метою визначення рівня їх кредитоспроможності.

**Таблиця 68 – Визначення класу позичальника за п'ятиступеневою системою оцінки фінансових показників прогностування ймовірності повернення фінансової державної підтримки фізичними особами-підприємцями**

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Характеристика позичальників	Суб'єкт підприємницької діяльності	Рік надання фінансової підтримки	Сума річного чистого доходу (грн)	Вартість активів (грн)	Сума річного чистого доходу поручителя (грн)	Вартість активів поручителя (грн)	Сума фінансової підтримки (грн)	Середньомісячна сума повернення підтримки (грн)	Прожитковий мінімум на дату отримання підтримки (грн)	у	К <sub>сп</sub>	у'	К <sub>сп'</sub>	Клас позичальника
Позичальники з безнадійною кредиторською заборгованістю	ФО-П 1	2008	21 256,00	15 910,00	34 442,00	0,00	50 000,00	2 800,00	669,00	-3 203,30	0,32	-3 441,78	0,32	F
	ФО-П 2	2008	353 400,00	0,00	272 500,00	0,00	50 000,00	2 800,00	669,00	948,50	0,00	3 685,75	0,00	BC
	ФО-П 3	2008	331 700,00	5 100,00	476 433,00	0,00	50 000,00	4 200,00	669,00	-722,75	0,10	4 563,66	0,10	DF
	ФО-П 4	2008	0,00	0,00	0,00	4 640,00	50 000,00	4 200,00	669,00	-4 869,00	0,00	-5 538,00	0,09	F
	ФО-П 5	2008	238 800,00	29 950,00	92 076,00	0,00	50 000,00	2 800,00	669,00	-484,00	0,60	-2,05	0,60	F
	ФО-П 6	2009	149 200,00	110 924,00	0,00	0,00	50 000,00	3 000,00	744,00	-1 879,00	2,22	-2 623,00	2,22	CD
	ФО-П 7	2009	92 934,00	0,00	105 794,00	0,00	50 000,00	2 800,00	744,00	-2 382,33	0,00	-1 803,90	0,00	F
	ФО-П 8	2009	23 946,00	25 000,00	17 370,00	0,00	20 000,00	1 150,00	744,00	-1 594,68	1,25	-2 121,55	1,25	F
	ФО-П 9	2010	53 280,00	4 000,00	67 600,00	0,00	50 000,00	3 000,00	922,00	-3 256,00	0,08	-3 333,00	0,08	F
	ФО-П 10	2010	137 090,00	0,00	324 310,00	0,00	50 000,00	3 000,00	922,00	-2 208,38	0,00	923,50	0,00	DF

Продовж. табл. 68

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Кредиторська заборгованість за періодом	ФО-П 12 2008													
	ФО-П 13 2008													
Лізинсальники з короткостроковою кредиторською заборгованістю	ФО-П 11 2010	206 143,00	303 000,00	389 863,00	0,00	50 000,00	3 000,00	922,00	-1 345,21	6,06	2 606,08	6,06		
	ФО-П 12 2008	367 542,00	0,00	180 740,00	0,00	50 000,00	2 800,00	669,00	1 125,28	0,00	2 715,53	0,00		
	ФО-П 13 2008	655 308,00	21 400,00	282 104,00	0,00	50 000,00	2 800,00	669,00	4 722,35	0,43	7 579,65	0,43		
Кредиторська заборгованість за періодом	ФО-П 14 2009	434 100,00	55 000,00	17 906,00	0,00	50 000,00	2 800,00	744,00	1 882,25	1,10	1 362,08	1,10		
	ФО-П 15 2010	487 950,00	0,00	470 800,00	19 000,00	50 000,00	2 950,00	922,00	2 227,38	0,00	7 190,38	0,38		

Примітка. Авторська розробка на основі оперативних даних Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області.

**Таблиця 69 – Апробація рангової методики оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-підприємців – платників єдиного податку**

Суб'єкт діяльності	IІ Якість/вид діяльності				II Характеристика позичальника		III Якість управління						Загальна оцінка (сума за всіма критеріями)	Середній бал	Клас за якісними показниками	Клас за фін. показниками	Клас кредитоспроможності	Квадрат матриці			
	економічна ситуація в галузі	конкуренція в галузі	державне регулювання	місце розташування	престиж клієнта	репутація	кредитна історія	досяг позичальника	рівень міжбанку позичальника	якість оформлення документації	дотримання законодавства	техніко-економічне обґрунтування							бізнес-план	динаміка показників госп. діяльності	
																					Назва критеріїв
ФО-П1	3	2	3	4	4	4	-	1	3	3	1	3	2	3	36	2,8	C	F	FC	IV	
ФО-П2	4	4	4	5	5	5	-	5	5	4	4	5	4	4	58	4,5	F	BC	BCF	II-гран.	
ФО-П3	3	5	3	3	5	5	-	2	3	3	1	4	4	3	44	3,4	C	DF	DFC	IV	
ФО-П4	1	4	3	3	3	3	-	1	3	4	1	2	4	5	37	2,8	C	F	FC	IV	
ФО-П5	2	3	3	2	4	4	-	2	4	4	1	4	5	3	41	3,2	C	F	FC	IV	
ФО-П6	2	3	3	2	3	3	-	2	4	1	1	4	4	4	36	2,8	C	CD	CDC	IV	
ФО-П7	5	3	4	4	3	-	2	4	3	1	3	4	3	4	3	43	3,3	C	F	FC	IV
ФО-П8	2	2	3	4	3	3	-	2	4	3	1	4	4	4	40	3,1	C	F	FC	IV	
ФО-П9	2	3	3	4	4	4	-	2	4	4	1	4	4	3	42	3,2	C	F	FC	IV	
ФО-П10	1	4	3	4	3	3	-	4	3	3	1	3	2	2	36	2,8	C	DF	DFC	IV	
ФО-П11	2	2	3	3	3	3	-	2	2	3	1	3	2	2	31	2,4	B	C	CB	III	
ФО-П12	1	3	1	2	2	2	-	3	2	2	1	3	2	1	25	1,9	B	BC	BCB	I-гран.	
ФО-П13	1	1	1	1	3	3	-	3	2	1	1	1	1	2	21	1,6	B	BC	BCB	I-гран.	
ФО-П14	1	3	1	2	3	3	-	2	2	1	1	3	2	2	26	2,0	B	BC	BCB	I-гран.	
ФО-П15	1	3	1	2	2	3	-	3	1	3	1	3	2	2	27	2,1	B	BC	BCB	I-гран.	

**Примітка.** Авторська розробка на основі оперативних даних Регіонального фонду підтримки підприємства по Полтавській області.

Запропонований методичний підхід має ряд переваг у порівнянні з наявними теоретичними і практичними розробками: результати аналізу кредитоспроможності по методиці являють собою інтегральну комплексну оцінку позичальника, оскільки в ній поєднані аналіз кількісної та якісної інформації про клієнта; вибір фінансових коефіцієнтів зроблений по вимогам, обумовленими постановкою завдання оцінки кредитоспроможності на основі використання аксіоматичного методу; аналіз фінансових коефіцієнтів включає також прогноз кредитоспроможності на основі вивчення показника, що визначає можливість і здатність позичальника до погашення кредиту грошовим потоком; на основі вивчення теоретичних і практичних методологічних підходів, у методиці виділені основні якісні характеристики позичальника і обрана коректна методологічна база для їх оцінки; галузева приналежність позичальника врахована в методиці як на етапі аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом встановлення відповідних критеріальних оцінок для трьох сфер діяльності, так і на етапі побудови вербальних оцінок для якісного параметра «стан і перспективність галузі та виду бізнесу»; кредитоспроможність позичальника в методиці оцінюється послідовно, починаючи з аналізу фінансових коефіцієнтів і закінчуючи оцінкою якісних параметрів, що обумовлено особливою значимістю останніх; розгляд параметра «якість забезпечення кредиту» в останню чергу дозволяє скорегувати й уточнити попередній клас кредитоспроможності позичальника, так як наявність забезпечення в умовах невизначеності є визначальним моментом для прийняття інвестиційною радою фонду позитивного рішення про надання фінансової підтримки.

### **Висновки до третього розділу**

Результати дослідження дають можливість сформулювати наступні висновки:

1. Проведений аналіз ефективності функціонування вітчизняного механізму фінансової підтримки малого підприємства в порівнянні з його зарубіжними аналогами дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвитку малого підприємництва існує

необхідність визначення концептуальних засад вдосконалення формування політики підтримки малого підприємництва. При врахуванні досвіду розвинених країн світу автором пропонується визначити основною метою державної підтримки в Україні – створення економічних і організаційних засад забезпечення інтенсивного розвитку малого підприємництва. На основі визначених концептуальних підходів державної підтримки запропоновано модель удосконалення механізму фінансової підтримки малого підприємництва, що включає удосконалення методичних засад формування регіональних програм державної підтримки малого підприємництва, оптимізацію інфраструктури підтримки малого підприємництва.

2. Запропоновано на основі отриманих результатів проведеної кластерної оцінки рівня підтримки та розвитку малого підприємництва регіонів, базові принципи та завдання державної підтримки малого підприємництва для окремої, з п'яти отриманих, групи територій України. При формуванні інструментів механізму фінансової підтримки малого підприємництва, використовуючи досліджений в роботі досвід країн з розвиненим малим підприємництвом, запропоновано використання економіко-математичного моделювання для прогнозування результативних показників реалізації програм розвитку малого підприємництва. Апробація даного методичного підходу на матеріалах Любешівської районної державної адміністрації Волинської області доведено його достовірність і можливість використання на регіональному рівні

4. Для трансформації вітчизняного механізму фінансової підтримки до рівня «конвергенції» в роботі визначено пріоритетні напрями підвищення ефективності заходів підтримки, зокрема, вдосконалення оцінки кредитоспроможності набувачів фінансової підтримки. Запропонований методичний підхід до оцінки фінансово-майнового стану набувачів державної підтримки (що включає п'ятиступеневу систему оцінки фінансових показників прогнозування ймовірного повернення фінансової державної підтримки фізичними особами-підприємцями; та оцінка кредитоспроможності позичальника за якісними показ-

никами) дозволяє спрогнозувати ймовірність виникнення простроченої заборгованості, шляхом визначення класу набувача у межах чотирьох квадрантів авторської матриці. Апробація авторського методичного підходу на матеріалах Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області доводить її достовірність і можливість застосування у практичній діяльності інститутів підтримки підприємництва як елемента фінансової підтримки, використання якого дозволить забезпечити підвищення ефективності реалізації бюджетних коштів за мінімізації ризику виникнення простроченої заборгованості.

## ДОДАТКИ

### Додаток А

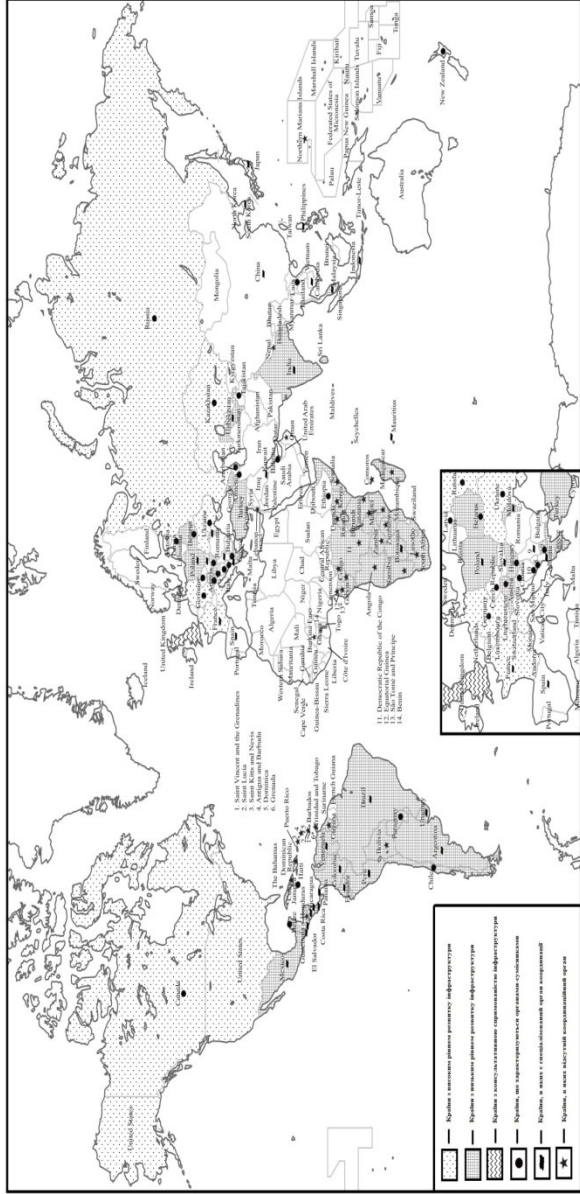
*Критерії ідентифікації малих підприємств в країнах світу*

Країна	Кількість працівників	Галузева диверсифікація	Якісні параметри
Австралія	+	–	+
Республіка Азербайджан	+	+	+
Республіка Албанія	+	–	–
Аргентинська Республіка	+	+	–
Республіка Вірменія	+	+	–
Королівство Бахрейн	+	–	–
Республіка Білорусь	+	–	–
Багатонаціональна Держава Болівія	+	–	–
Болонський комітет	+	+	+
Республіка Боснія та Герцеговина	+	+	+
Республіка Ботсвана	+	–	–
Федеративна Республіка Бразилія	+	–	–
Буркіна-Фасо	+	–	–
Соціалістична Республіка В'єтнам	+	–	+
Боліварська Республіка Венесуела	+	–	–
Домініканська Республіка	+	–	–
Федеративна Демократична Республіка Ефіопія	+	–	+
ЄС	+	–	+
Держава Ізраїль	+	–	–
Республіка Індія		+	+
Республіка Індонезія	+	–	+
Республіка Казахстан	+	–	–
Канада	+	+	–
Киргизька Республіка	+	+	+
Китайська Народна Республіка	+	+	+

Країна	Кількість працівників	Галузева диверсифікація	Якісні параметри
Республіка Колумбія	+	–	+
Республіка Коста-Ріка	+	–	–
Федеративна Демократична Республіка Непал	+	–	–
Республіка Нікарагуа	+	–	–
Нова Зеландія	+	–	–
Об'єднані Арабські Емірати	+	+	–
Арабська Республіка Пакистан	+		–
Південно-Африканська Республіка	+	+	+
Республіка Перу	+	–	+
Республіка Корея	+	+	+
Російська Федерація	+		+
Республіка Ель-Сальвадор	+	+	–
Республіка Сінгапур	+	–	–
США	+	+	+
Туніська Республіка	+	–	–
Республіка Узбекистан	+	+	–
Україна	+	–	–
Східна Республіка Уругвай	+	–	–
Республіка Філіппіни	+	–	+
Японія	+	+	–

**Примітка.** Авторська розробка на основі аналізу нормативно-законодавчих актів та статистичних звітів 101 країни світу.

## Додаток Б



## Додаток В

### Елементи механізму фінансової державної підтримки малого підприємництва у розрізі національних економік

Країна	Цілі	Форма/напрямок		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Республіка Албанія	<p>1) створення позитивного клімату для розвитку малого та середнього бізнесу;</p> <p>2) підтримка нових бізнес-стартапів;</p> <p>3) створення привабливого інвестиційного клімату;</p> <p>4) стимулювання експорту;</p> <p>5) підтримка спільних підприємств в секторі малого та середнього підприємства</p>	<p>Фінансово-кредитна (субсидії, пільгове кредитування). Законодавчо-нормативна</p>	<p>Інформаційно-консультативна (семінари, тренінги)</p>	<p>Агентство з розвитку малого та середнього бізнесу</p>	<p>99,6 % всіх підприємств. 71 % робочих місць. 73 % ВВП країни</p>
Республіка Білорусь	<p>1) розвиток і розширення виробництва товарів (робіт, послуг);</p> <p>2) організація, розвиток виробництва, реалізація експортноорієнтованої та імпортозамінюючої продукції;</p>	<p>Фінансово-кредитна (лізинг, відшкодування частини відсотків, пільгове кредитування). Законодавчо-нормативна</p>	<p>Фінансова підтримки. Інформаційно-консультативна (семінари, курси, тренінги)</p>	<p>Білоруський фонд фінансової піддержки підприємств, приймателі, облісполкомы ми и Минский горисполком</p>	<p>94,01 % всіх підприємств (більше 77 тисяч зареєстрованих малих підприємств). 20 % ВВП країни. 23 % робочих місць</p>

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Республіка Білорусь	3) розширення виробництва продукції, направленої на енерго- та ресурсозбереження; 4) сприяння впровадженню новітніх технологій	Так само	Так само	Так само	Так само
Беліс	1) підвищення рівня інвестиційної привабливості країни; 2) збільшення об'ємів експорту на 5 %; 3) скорочення витрат держави на підтримку (за три роки скоротити на 1 %)	Законодавчо-нормативна. Фінансово-кредитна	Інформаційно-консультативна	Служба торгівлі та інвестицій, Торгово-промислова палата	80 % всіх підприємств. 20 % ВВП країни
Королівство Бельгія	1) забезпечення стійкого економічного розвитку країни; 2) зростання благополуччя населення; 3) забезпечення конкурентоспроможності держави	Законодавчо-нормативна (незначна дія). Фінансово-кредитна (кредити, гарантії всі види субсидій)	Фінансова (податкові пільги, гарантування ризиковості). Інформаційно-консультативна (надання персональної консультації та навчання для підприємців тощо)	Торгово-промислова палата	99 % всіх підприємств. 46 % ВВП країни. 55 % робочих місць

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії	<p>1) забезпечення збалансованості державної та приватної економіки в усіх секторах і в усіх регіонах;</p> <p>2) створення умов для подальшого розвитку економіки за рахунок покращення професійних навичок і їх подальшого комерційного використання;</p> <p>3) стимулювання розвитку підприємництва і торгівлі з метою подальшого укріплення та розвитку приватного сектору (в тому числі підтримка експорту);</p> <p>4) скорочення регулюючої ролі влади як перешкоди економічного зростання та розвитку вітчизняної корпоративної поведінки</p>	<p>Законодавчо-нормативна.</p> <p>Фінансово-кредитна (всі види пільгового кредитування, субсидювання, лізинг, безкоштовна розробка бізнес-планів, пільгове страхування експортних послуг)</p>	<p>Фінансова.</p> <p>Інформаційно-консультативна (фінансовий консалтинг при плануванні бізнесу, підготовці до інвестуванні бізнесу, навчання, консультування з питань створення умов для зростання бізнесу)</p>	The Department for Business, Innovation and Skills	<p>75,8 % всіх підприємств.</p> <p>53 % ВВП країни.</p> <p>43 % робочих місць</p>

*Продовж. дод. В*

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Республіка Корея	<p>1) створення сприятливих умов для управління бізнесом;</p> <p>2) забезпечення стабільної економічної ситуації;</p> <p>3) створення нових та збереження старих робочих місць;</p> <p>4) підтримка збалансованого розвитку економіки</p>	<p>Законодавчо-нормативна.</p> <p>Фінансово-кредитна (гарантування кредитів, безповоротні субсидії, франчайзинг)</p>	<p>Інформаційно-консультативна (допомога при рестрації підприємства, безкоштовне навчання)</p>	<p>Комітет з розвитку малого бізнесу при Президенті Республіки Корея, Бюро малого бізнесу</p>	<p>99,8 % всіх підприємств.</p> <p>50 % ВВП країни.</p> <p>62 % працюючих.</p> <p>35 % експорту</p>
Угорщина	<p>1) зміцнення регіональних позицій внутрішнього капіталу;</p> <p>2) забезпечення зростання ринку ресурсів країни;</p> <p>3) зростання попиту на комплексні, екологічно чисті технології</p>	<p>Законодавчо-нормативна.</p> <p>Фінансово-кредитна (мікрокредитування, пільгове кредитування, страхування майна, факторинг, лізинг)</p>	<p>Фінансова (податкові знижки).</p> <p>Інформаційно-консультативна (консалтинг, навчання)</p>	<p>The Hungarian Foundation for Enterprise Promotion</p>	<p>99 % всіх підприємств.</p> <p>50 % ВВП країни.</p> <p>65 % робочих місць</p>

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Федеративна Республіка Німеччина	«Стать самой конкурентоспособной и динамичной экономикой, основанной в мире, способной обеспечить устойчивый экономический рост, все больше и больше рабочих мест и обеспечить социальную сплоченность»	Фінансово-кредитна (субсидювання науково-дослідницьких, дослідно-конструкційних робіт, безвідсоткові кредити). Законодавчо-нормативна	Фінансова (державне замовлення). Консультативно-інформаційна (інноваційна допомога)	Bundesministerium Für Wirtschaft Technologie, Landeswirtschaftsministerien Chambers of Industry and Commerce, Chambers of Handicrafts in Germany	99,5 % всіх підприємств. 46,7 % ВВП країни. 60,9 % робочих місць
Королівство Норвегія	1) стабілізація та протидія безробіттю та інфляції; 2) стимулювання промислового зростання у всіх частинах країни; 3) контроль структури промисловості; 4) контроль за дохідною частиною бюджету	Нормативно-законодавча. Фінансово-кредитна (субсидії, пільгове кредитування, фінансування на безповоротній основі)	Фінансова (податкові пільги, гарантування кредитів). Інформаційно-консультативні (консультації, консалтинг)	Фонд регіонального розвитку та дослідження	62 % робочих місць. 51,1 % ВВП країни. 20 % експорту

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Італійська Республіка	<ol style="list-style-type: none"> <li>1) забезпечення економічного розвитку регіонів держави;</li> <li>2) підтримка трансферу нових технологій;</li> <li>3) підвищення конкурентоспроможності продукції малого та середнього підприємництва на світових ринках;</li> <li>4) забезпечення розвитку промислово-технологічних комплексів з великою кількістю малих та середніх підприємств;</li> <li>5) сприяння інтернаціоналізації італійських малих підприємств</li> </ol>	<p>Фінансово-кредитна (субсидії, гранти, субсидії), грошові гранти, лізинг, субсидування затрат на роботу силу).</p> <p>Законодавчо-нормативна</p>	<p>Інформаційно-консультативна (навчання та консультації, інноваційні програми, безкоштовні курси)</p>	<p>Міністерство промисловості Італії, Торгово-промислова палата</p>	<p>84 % всіх підприємств. 52 % ВВП країни. 75 % робочих місць</p>
Канада	<ol style="list-style-type: none"> <li>1) створення нових робочих місць;</li> <li>2) підтримка розвитку пріоритетних галузей економіки;</li> <li>3) зниження рівня безробіття серед молоді;</li> <li>4) забезпечення економічної стабільності</li> </ol>	<p>Законодавчо-нормативна.</p> <p>Фінансово-кредитна (гранти, кредити)</p>	<p>Інформаційно-консультативна (весь спектр послуг). Фінансова (податкові пільги, гарантування закупівель)</p>	<p>Міністерство економіки, Міністерство промисловості, Канадський центр обслуговування бізнесу</p>	<p>99 % всіх підприємств. 61 % зайнятих</p>

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Французька Республіка	<p>1) підвищення гнучкості, конкурентоспроможності підприємств в умовах глобалізації економіки і орієнтованість на виконання таких завдань;</p> <p>2) стимулювання інноваційної діяльності підприємницьких структур;</p> <p>3) покращення взаємодії державних закладів, партнерських організацій з метою ефективної реалізації національних та європейських програм підтримки та розвитку МСП;</p> <p>4) мінімізація процесів дерегуляції підприємницької діяльності;</p> <p>5) участь у всевітньому розвитку інформаційних технологій і електронного бізнесу, як найбільш динамічно напрямку діяльності, що розвивається</p>	<p>Білья 1 500 мільярдів євро.</p> <p>Фінансово-кредитна (субсидії, фіскальні пільги на інвестиції, пільгові кредити та дотації).</p> <p>Законодавчо-нормативна</p>	<p>Фінансова (компенсація можливих збитків венчурними фондами, податкові пільги).</p> <p>Консультативно-інформаційна (180 видів)</p>	<p>Міністерство фінансов, економіки і промисловості,</p> <p>«Департамент по делам МСП, ремесленничества, индустриального предпринимательства и связи с потребителями».</p> <p>Палаты торговли и промышленности</p>	<p>99,9 % всіх підприємств.</p> <p>50 % ВВП країни.</p> <p>57 % зайнятого населення</p>

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямки		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Республіка Словенія	1) розширення ринків та підвищення рівня інтернаціоналізації; 2) підтримка нових фокус-груп; 3) створення конкурентного ринку	Фінансово-кредитна (компенсація затрат на навчання, зниження відсотків по кредитах, мікрокредити лізинг, наукові гранди). Законодавчо-нормативна		Міністерство економіки, Словенський підприємницький фонд	96 % підприємств. 38 % зайнятих
Республіка Молдова	1) розширення економічної діяльності і скорочення безробіття; 2) створення нових робочих місць для малозахисених верств населення; 3) реструктуризація і визначення нових напрямів розвитку національної економіки; 4) розширення податкової бази і зростання доходів бюджету.	Фінансово-кредитна (прямі субсидії, страхування малого бізнесу). Законодавчо-нормативна	Фінансова (митні пільги, спрощене реєстрування). Інформаційно-консультативна (підвищення кваліфікації спеціалістів, інформаційне та консультативне обслуговування)	Департамент малих та середніх підприємств, Фонд підтримки підприємств, Фонд приємництва. Національна агенція по розвитку малого бізнесу	70 % підприємств. 20 % ВВП країни. 32 % робочих місць. 48 % чистих продаж

Продовж. дод. В

Країна	Цілі	Форма/напрямок		Інституції	Соціально-економічний ефект
		пряма	непряма		
Так само	5) створення та забезпечення високого рівня життя населення; 6) зростання питомої ваги малого бізнесу в продукванні внутрішнього валового продукту	Так само	Так само	Так само	Так само

**Примітка.** Фрагмент дослідження практики реалізації фінансової підтримки малого підприємства в 101 країні світу. Авторська розробка.

## Додаток Д

### *Хронологія формування механізму державної фінансової підтримки малого підприємництва*

Дата	Назва документу	Зміст документа
1987 р.	Закон СРСР «Об индивидуальной трудовой деятельности граждан в СССР»	Легалізація індивідуальної трудової діяльності
28 травня 1988 р.	Закон ССРСР №8999-ХІ «О кооперации в СССР»	Визначення правових та економічних засад функціонування кооперативів (квазіформа малого підприємництва)
4 червня 1990 р.	Закон ССРСР № 1529-І «О предприятиях в СССР»	Визначення загальних правових, економічних та соціальних основ організації підприємств різних форм власності. Вперше законодавчо визначено термін «мале підприємство»
8 августа 1990 г.	Постановление Совета Министров СССР № 790«О мерах по созданию и развитию малых предприятий»	Визначення економічної ролі та кількісних параметрів малих підприємств, необхідності їх підтримки державною
27 березня 1991 р.	Закон України № 1292-ХІІ «Про підприємства в Україні»	Визначення кількісних параметрів малих підприємств в Україні
24 травня 1991 р.	Постанова Кабінету Міністрів УРСР № 12 «Про перелік міністерств та інших центральних органів управління УРСР»	Утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам і підприємництву
27 червня 1991 р.	Розпорядження Кабінету Міністрів УРСР № 83-р	Утворення Український фонд підтримки селянських (фермерських) господарств і кооперативів по виробництву сільськогосподарської продукції

Дата	Назва документу	Зміст документа
25 жовтня 1991 р.	Постанова Верховної Ради України «Основні напрями економічної політики України в умовах незалежності»	Визначення необхідності розвитку інфраструктури підтримки малого підприємництва
грудень 1991 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 381 «Про створення Українського національного фонду підтримки підприємства і розвитку конкуренції»	Створення Українського національного фонду підтримки підприємства і розвитку конкуренції
17 березня 1993 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 201 «Про Програму державної підтримки підприємства в Україні»	Визначення основних напрямків державної підтримки підприємства в Україні
15 березня 1995 р.	Указ Президента України № 226/65 «Про реформування системи державної підтримки підприємства»	Утворення Державного комітету України із сприяння малим підприємствам та підприємству
27 серпня 1995 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 687 «Про Український фонд підтримки підприємства»	Утворення Українського фонду підтримки підприємства
3 квітня 1996 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 404 «Про Концепцію державної політики розвитку малого підприємства»	Визначення значення малого підприємства як елемента ринкової економіки, формування основних засад державної підтримки малого підприємства в Україні
28 червня 1998 р.	Конституція України	Визначення права кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом

Дата	Назва документу	Зміст документа
28 січня 1997 р.	Постанова Кабінету Міністрів № 86 «Про Програму розвитку малого підприємництва в Україні на 1997–1998 рр.»	Визначення основних заходів щодо формування правової бази з питань малого підприємництва
1997 р.	Регіональні програми розвитку малого підприємництва на 1996–1997 рр.	Визначення основних завдань щодо формування державної підтримки малого підприємництва на регіональному рівні
29 липня 1997 р.	Указ Президента України № 737/97 «Про Державний комітет України з питань розвитку підприємництва»	Утворення та визначення основних завдань Державного комітету України з питань розвитку підприємництва
12 травня 1998 р.	Указ Президента № 456/98 «Про державну підтримку малого підприємництва»	Визначення напрямів та заходів державної підтримки малого підприємництва
3 липня 1998 р.	Указ Президента України № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»	Правове забезпечення застосування спрощеної системи оподаткування
16 липня 1999 р.	Закон України № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначення основних вимог до фінансової звітності малих підприємств
29 січня 1999 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 112 «Про Порядок координації проведення планових виїзних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами»	Координація проведення планових виїзних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктів підприємницької діяльності контролюючими органами

Дата	Назва документу	Зміст документа
28 червня 1999 р.	Указ Президента України № 746/99 «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»	Введення спрощеної системи оподаткування як методу державної підтримки малого підприємництва
15 липня 2000 р.	Указ Президента України №906 «Про заходи щодо забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності»	Визначення основних заходів забезпечення підтримки та подальшого розвитку підприємницької діяльності
19 жовтня 2000 р.	Закон України № 2063-III «Про державну підтримку малого підприємництва»	Визначення правових засад державної підтримки суб'єктів малого підприємництва незалежно від форми власності з метою якнайвидшого виходу із економічної кризи та створення умов для розширення впровадження ринкових реформ в Україні
21 грудня 2000 р.	Закон України N 2157-III «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні»	Правове забезпечення розробки та виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні
21 грудня 2000 р.	Закон України № 2181-III «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами»	Законодавче визначення порядку погашення зобов'язань юридичних або фізичних осіб перед бюджетами та державними цільовими фондами з податків і зборів (зобов'язкових платежів)

Продовж. дод. Д

Дата	Назва документу	Зміст документа
1998–2003 рр.	Створення регіональних фондів підтримки підприємництва	Створення регіональної інфраструктури фінансової підтримки малого підприємства
1 січня 2007 р.	Закон України № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»	Правове забезпечення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців
5 квітня 2007 р.	Закон України № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»	Визначення правових та організаційних засад, основних принципів і порядку здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності малих підприємств
27 січня 2010 р.	Постанова Кабінету Міністрів України № 68 «Деякі питання надання суб'єктам малого та середнього підприємництва кредитно-гарантійної підтримки»	Визначення необхідності фінансово-кредитної підтримки малого та середнього підприємництва
2 грудня 2010 р.	Податковий Кодекс України	Визначення особливостей оподаткування малих підприємств
22 березня 2012 р.	Закон України № 4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»	Визначення правових та економічних засад державної політики у сфері підтримки та розвитку малого підприємництва

## Додаток Ж

### Повноваження структурних елементів Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області

Назва ради	Повноваження:
	<ul style="list-style-type: none"><li>– визначення напрямів діяльності Фонду та напрямів використання коштів;</li><li>– здійснення контролю діяльності Виконавчого органу Фонду, забезпечення її прозорості, правомірності, законності, доцільності;</li><li>– прийняття рішень щодо участі Фонду у фінансуванні міжрегіональних, регіональних і галузевих програм та організаційних заходів, та контроль за їх виконанням;</li><li>– прийняття рішень по створенню Фондом та підтримки елементів інфраструктури підтримки і розвитку суб'єктів малого господарювання, чия діяльність спрямована на підтримку та розвиток малого підприємництва в Україні(інфраструктури підтримки і розвитку малого підприємництва), філій, представництв, відділень, відокремлених підрозділів Фонду;</li><li>– затвердження розміру внеску Фонду до статутних капіталів створюваних ним суб'єктів господарювання;</li><li>– надання пропозицій Засновникам щодо внесення змін та доповнень до статуту Фонду;</li><li>– затвердження статутів та положень створюваних Фондом суб'єктів господарювання та відокремлених підрозділів;</li><li>– затвердження обсягів витрат на фінансування цільових програм та проєктів, організаційних заходів, що проводить Фонд;</li><li>– затвердження кошторису витрат на утримання апарату Фонду та розвиток його матеріально-технічної бази;</li><li>– затвердження Положень про Ревізійну комісію Фонду, Інвестиційну раду Фонду, інших документів які регламентують Статутну діяльність Фонду;</li><li>– затвердження складу Інвестиційної ради;</li><li>– надання згоди Інвестиційній раді на фінансування підприємницьких проєктів та програм на суму більше, ніж 50,00 тис. грн.;</li></ul>

<b>Повноваження:</b>	
Наглядова рада	<ul style="list-style-type: none"> <li>– затвердження рішень щодо надання фінансової підтримки на безповоротній основі;</li> <li>– здійснення контролю за діяльністю Виконавчої дирекції Фонду з питань використання майна Фонду;</li> <li>– розгляд та затвердження звітів Виконавчої дирекції про фінансово-господарську діяльність Фонду;</li> <li>– прийняття рішень щодо списання безнадійної заборгованості, яка виникла при використанні коштів, спрямованих на реалізацію міжрегіональних, регіональних, галузевих програм та проектів розвитку малого підприємництва;</li> <li>– розгляд та затвердження звітів Ревізійної комісії, прийняття рішень щодо виявлених порушень;</li> <li>– прийняття рішень про проведення позачергових ревізій та аудиторських перевірок фінансово-господарської діяльності Фонду;</li> <li>– розгляд питань про притягнення до відповідальності посадових осіб Фонду;</li> <li>– виконання інших функцій, які відповідно до вимог закону може бути віднесено Засновниками до компетенції Наглядової ради</li> </ul>
Інвестиційна рада	<ul style="list-style-type: none"> <li>– прийняття рішення про надання фінансової підтримки, що спрямовується на підтримку та розвиток малого підприємництва незалежно від форм власності, розв'язання важливих соціально-економічних проблем із залученням підприємницьких структур та суб'єктів господарювання, що діють на території області;</li> <li>– прийняття рішення відносно фінансування проектів, визначення суми підтримки (в межах встановлених Наглядовою радою Фонду), терміну надання та строків повернення, форми забезпечення, враховуючи фінансово-економічний аналіз інвестиційної привабливості проекту та фінансового стану суб'єкта господарювання, кредитоспроможності, визначення ступеню ризику повернення коштів, соціально-економічної ефективності</li> </ul>

<b>Повноваження:</b>	
Ревізійна комісія	<ul style="list-style-type: none"> <li>– контроль за фінансово-господарською діяльністю Фонду, перевіряючи:</li> <li>– фінансову документацію, яку веде головний бухгалтер;</li> <li>– дотримання керівництвом Фонду та його співробітниками при здійсненні адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих функцій нормативів та правил, встановлених чинним законодавством України, статутом та внутрішніми документами Фонду;</li> <li>– своєчасність та правильність здійснення розрахунків за зобов'язаннями Фонду;</li> <li>– використання коштів бюджету, які надходять до Фонду;</li> <li>– дотримання Фондом вимог про цільове та ефективне використання коштів набувачами фінансової підтримки;</li> <li>– дотримання Фондом порядку одержання звітності від набувачів фінансової підтримки відповідно до вимог статистичного, податкового, статистичного обліку та звітності відповідним нормативним документам, тощо</li> </ul>
Зори засновників	<ul style="list-style-type: none"> <li>– прийняття рішення про створення, припинення діяльності та ліквідацію Фонду;</li> <li>– затвердження статуту та зміни (доповнення) до нього;</li> <li>– утворення органи управління та нагляду за діяльністю Фонду(Наглядова рада та Виконавча дирекція);</li> <li>– затвердження положення про Наглядову раду та призначення членів Наглядової ради Фонду;</li> <li>– вирішення питань, які відносяться до виключної компетенції засновників;</li> <li>– право приймати рішення з усіх питань діяльності Фонду;</li> <li>– рішення про внесення змін до статуту Фонду, про припинення та ліквідацію Фонду приймаються не менш як у <math>\frac{3}{4}</math> голосів</li> </ul>
Ген. директор	<ul style="list-style-type: none"> <li>– організація роботи Виконавчої дирекції Фонду щодо реалізації статутних завдань і рішень Наглядової ради Фонду, Інвестиційної ради, Ревізійної комісії і несе відповідальність за її результати;</li> <li>– забезпечення розробки та реалізації затверджених планів робіт згідно з проектами Фонду і регіональними програмами розвитку і підтримки малого підприємництва;</li> <li>– несе відповідальність за майно та кошти Фонду, результати фінансово-господарської діяльності Фонду в цілому, стан обліку, своєчасність та повноту надання звітності у відповідні органи</li> </ul>

Ген. директор	<p><b>Повноваження:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– представлення інтересів Фонду в державних та інших органах, у відносинах з підприємствами, організаціями, установами як на території України, так і за її межами.</li> <li>– розпорядження майном та коштами Фонду, майном та коштами, переданими Фонду в оперативно-господарське управління, відкриття в банках рахунків, укладення договорів, в тому числі трудових, видача доручень;</li> <li>– затвердження штатного розпису Виконавчої дирекції Фонду;</li> <li>– встановлення окладів і порядку матеріального заохочення працівників Виконавчої дирекції Фонду в межах кошторису, затвердженого Наглядовою радою Фонду;</li> <li>– затвердження внутрішніх положень, інструкцій та інших документів, видача та затвердження наказів і розпорядження щодо діяльності Фонду;</li> <li>– прийняття на роботу та звільнення робітників Фонду;</li> <li>– без доручення діє від імені Фонду, виступає як позивач, відповідач в судах загальної юрисдикції, господарських та третейських судах;</li> <li>– вирішення будь-які інших питань щодо діяльності Фонду, якщо вони не відносяться до компетенції іншого органу Фонду;</li> <li>– делегування відповідним наказом частини своїх функцій та прав заступникам;</li> <li>– за результатами проведеної діяльності звіг перед Наглядовою радою Фонду не рідше, ніж один раз на рік</li> </ul>
Юристкон-сулвіт	<ul style="list-style-type: none"> <li>– участь у проведенні семінарів, круглих столів тощо за участю підприємців та громадян, здійснення технічного та організаційного забезпечення заходів, які проводяться Фондом або ж спільно з іншими організаціями;</li> <li>– прийом та реєстрація документів і проектів поданих суб'єктами господарювання для проведення конкурсного відбору на отримання фінансової підтримки та підготовка їх для розгляду на засідання Інвестиційної ради Фонду, відповідно до «Положення про конкурсний відбір...»;</li> </ul>

<b>Повноваження:</b>	
Юристконсульт	<ul style="list-style-type: none"> <li>— здійснення поточного контролю за дотриманням умов укладених фінансових договорів. Участь у застосуванні заходів правового впливу у разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань;</li> <li>— підготовка та ведення претензійно-позовної роботи щодо забезпечення захисту майнових прав Фонду;</li> <li>— представлення в установленому законодавством порядку, за дорученням керівника, інтересів Фонду у судах та інших органах під час розгляду правових питань і спорів;</li> <li>— матеріальна відповідальність за збереження доручених товарно-матеріальних цінностей;</li> <li>— ведення кадрового діловодства</li> </ul>
Економіст з фінансової роботи	<ul style="list-style-type: none"> <li>— здійснення організації бухгалтерського обліку господарсько-фінансової діяльності й контроль за раціональним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів Фонду;</li> <li>— формування відповідно до законодавства про бухгалтерський облік облікової політики виходячи зі структури й особливостей діяльності Фонду, необхідності забезпечення його фінансової стабільності;</li> <li>— організація обліку майна, зобов'язань і господарських операцій, придбаних основних засобів, товарно-матеріальних цінностей і коштів, своєчасне відбиття на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з їхнім рухом, виконання кошторисів витрат, виконання робіт (послуг), результатів господарсько-фінансової діяльності Фонду, а також фінансових, розрахункових і кредитних операцій;</li> <li>— забезпечення законності, своєчасності і правильності оформлення документів, розрахунків по заробітній платі, правильності нарахування й перерахування податків і зборів у державні, регіональний і місцевий бюджети, страхових внесків у державні позабюджетні соціальні фонди;</li> <li>— розробка заходів по попередженню недостач, незаконної витрати коштів і товарно-матеріальних цінностей, порушень фінансового й господарського законодавства. Участь в проведенні інвентаризацій, оформленні матеріалів про недостачі й розкращення коштів і товарно-матеріальних цінностей, контроль передачі в необхідних випадках цих матеріалів у слідчі й судові органи</li> </ul>

<b>Повноваження:</b>	
	Головний бухгалтер
	<ul style="list-style-type: none"><li>– ведення роботи із забезпечення строгого дотримання, фінансової й касової дисципліни, кошторисів адміністративно-господарських й інших витрат, законності списання з рахунків бухгалтерського обліку недостач, дебіторської заборгованості й інших витрат, схоронності бухгалтерських документів, оформлення й здачі їх у встановленому порядку в архів;</li><li>– забезпечення зберігання печатки та належного її використання;</li><li>– проведення моніторингу фінансових договорів з метою аналізу ефективності використання отриманих коштів суб'єктами підприємницької діяльності;</li><li>– надання методичної допомоги працівникам Фонду з питань бухгалтерського обліку, контролю, звітності й економічного аналізу;</li><li>– видача відповідно оформлених посвідчень на службові відрядження працівників Фонду;</li><li>– участь в організаційному забезпеченні нарад, семінарів, конференцій з питань, що стосуються діяльності Фонду.</li><li>– проведення перевірки фінансової звітності цільового використання набувачів коштів відповідно укладених договорів.</li><li>– забезпечення бухгалтерського супроводу реалізації заданого напрямку Державних та Міжнародних програм сприяння розвитку малого підприємництва.</li></ul>

**Примітка.** Авторська розробка на основі Статуту, положень та посадових інструкцій Регіонального фонду підтримки підприємництва по Полтавській області.

## Додаток К

### Еволюція спрощеної системи оподаткування в Україні

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
	<i>Указ Президента від 03.07.1998 р. № 727/98 «Про спрощену систему оподаткування обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва»</i>			
–	Фізичні особи-підприємці	Будь-який, крім визначених в ст. 7	У трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб та обсяг виручки яких від реалізації продукції) за рік не перевищує 500 тис. грн	Встановлюється місцевими радами за місцем їх державної реєстрації залежно від виду діяльності і не може становити менше 20 грн та більше 200 грн на місяць
–	Юридичні особи		Середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції за рік не перевищує 1 млн грн	6 % суми виручки від реалізації продукції без урахування акцизного збору у разі сплати; 10 % суми виручки від реалізації продукції, за винятком акцизного збору, у разі включення ПДВ до складу єдиного податку

<sup>1</sup> Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 727/98 від 03.07.1998 р. станом на 01 січня 2015 року / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/727/98>. – Назва з екрана.

Продовж. дод. К

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
Закон України від 04.11.2011 № 4014-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» <sup>1</sup>				
I	Фізичні особи-підприємці	Роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню	Не використовують працю найманих осіб, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 150 000 грн	1–10 % розміру мінімальної заробітної плати
II	Фізичні особи-підприємці	Господарська діяльність з надання послуг, у тому	Не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одно-	2–20 % розміру мінімальної заробітної плати

<sup>1</sup> Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності [Електронний ресурс] : Закон України №4014-VI від 04 листопада 2011 року : станом на 19 квітня 2012 року / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3014-17>. – Назва з екрана.

Продовж. дод. К

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
Так само	Так само	числі побутових, платників єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	часно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не перевищує 1 000 000 грн	Так само
III	Фізичні особи-підприємці	Будь-який, крім визначених п. 5 ст. 291	Не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 20 осіб; обсяг доходу не перевищує 3 000 000 грн	3 % доходу – у разі сплати ПДВ; 5 % доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку
IV	Юридичні особи		Середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб; обсяг доходу не перевищує 5 000 000 грн	

Продовж. дод. К

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
Закон України від 05.07.2012 р. 5083-І/1 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо державної податкової служби у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні)» <sup>1</sup>				
I	Фізичні особи-підприємці	Роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню	Не використовують працю найманих осіб, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 150 000 грн	1–10 % розміру мінімальної заробітної плати
II	Фізичні особи-підприємці	Господарська діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво	Не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб; обсяг доходу не перевищує 1 000 000 грн	2–20 % розміру мінімальної заробітної плати

<sup>1</sup> Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо державної податкової служби у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні) [Електронний ресурс] : Закон України № 5083-VI від 05 липня 2012 року : станом на 12 грудня 2014 року / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5083-17>. – Назва з екрана.

Продовж. дод. К

Група	Організаційно-правова форма	Вид діяльності	Кількісні критерії	Ставка податку
II	Так само	та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства	Так само	Так само
III	Фізичні особи-підприємці	Будь-який, крім визначених п. 5 ст. 291 Податкового Кодексу України	Не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 20 осіб; обсяг доходу не перевищує 3 000 000 грн	3 % доходу – у разі сплати ПДВ; 5 % доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку
IV	Юридичні особи		Середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб; обсяг доходу не перевищує 5 000 000 грн	
V	Фізичні особи-підприємці		Не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 20 осіб; обсяг доходу не перевищує 20 000 000 грн	7 % доходу – у разі сплати ПДВ; 10 % доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку
VI	Юридичні особи		Середньооблікова кількість працівників не перевищує 50 осіб; обсяг доходу не перевищує 20 000 000 грн	



Продовж. дод. Л

Назва фонду	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$V_{ij}$	$V_{ij}$	$V_{ij}$	Інтегральний бал	Місце
Івано-Франківський обласний фонд підтримки підприємництва	737,07	-1	34,31	-14,66	-7,2	0,129	0	0,685	0,112	0,258			1,184	4
Луганський обласний фонд підтримки підприємництва	10 879,27	-1	54,313	-20,8	-23,2	1	0	0,965	0	0			1,965	3
Регіональний фонд підтримки підприємництва по Полтавській області	315,07	19	29,313	34,2	-23,2	0,093	1	0,615	1	0			2,708	2
Хмельницький обласний фонд підтримки підприємництва	-252,93	1	19,313	-7,8	-12,2	0,044	0,1	0,476	0,236	0,177			1,033	6
Херсонський обласний фонд підтримки підприємництва	-762,93	-1	-14,688	-20,8	-23,2	0	0	0	0	0			0	16-24
Черкаський обласний фонд підтримки підприємництва	1095,07	-1	9,313	-20,8	2,8	0,159	0	0,336	0	0,419			0,915	8
Чернігівський обласний фонд підтримки підприємництва	-252,43	-1	4,313	12,2	21,8	0,044	0	0,266	0,6	0,726			1,635	5
Чернівецький обласний фонд підтримки підприємництва	-546,93	-1	-2,688	-20,8	-23,2	0,019	0	0,168	0	0			0,186	11





Продовж. дод. Л

Назва фонду	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	Інтеграль- ний бал	Місце
Івано-Франківський обласний фонд підтримки підприємництва	572,8	0,208	120,167	-19,75	-16,33	0,312	0,1	1	0	0,159	1,571	3			
Луганський обласний фонд підтримки підприємництва	889,3	-0,792	10,167	-19,75	-26,53	0,413	0	0,173	0	0	0,586	9			
Луганський обласний фонд підтримки підприємництва	889,3	-0,792	10,167	-19,75	-26,53	0,413	0	0,173	0	0	0,586	9			
Регіональний фонд підтримки підприємства по Полтавській області	497,8	3,208	-12,833	-5,75	-26,53	0,288	0,4	0	0,222	0	0,910	6			
Хмельницький обласний фонд підтримки підприємництва	272,8	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0,216	0	0	0	0	0,216	10			
Херсонський обласний фонд підтримки підприємництва	-362	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0,013	0	0	0	0	0,013	17			
Черкаський обласний фонд підтримки підприємництва	2724	-0,792	4,167	8,25	-26,53	1	0	0,128	0,444	0	1,572	2			
Чернігівський обласний фонд підтримки підприємництва	624,2	-0,792	-12,833	-19,75	3,47	0,328	0	0	0	0,469	0,797	7			



Назва фонду	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	$\Delta j_t$	Інтегральний бал	Місце
Регіональний фонд підтримки підприємництва в Одеській області	57,79	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0,147	0	0	0	0	0	0,147	13
Регіональний фонд підтримки підприємництва по м. Донецьку	-402	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0	0	0	0	0	0	0	19-24
Херсонський міський фонд підтримки підприємництва	-402	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0	0	0	0	0	0	0	19-24
Київський міський фонд підтримки підприємництва	-402	-0,792	-12,833	-19,75	-26,53	0	0	0	0	0	0	0	19-24

Примітка. Авторська розробка на основі<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПІ, за 2011 рік [Електронний ресурс] / Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: [http://ufpr.gov.ua/results\\_activity.php](http://ufpr.gov.ua/results_activity.php). – Назва з екрана.  
 Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПІ, за 2010 рік [Електронний ресурс] / Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: [http://ufpr.gov.ua/results\\_activity.php](http://ufpr.gov.ua/results_activity.php). – Назва з екрана.  
 Про затвердження Примірного переліку результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів : Наказ Міністерства фінансів України № 945 : станом на 27 липня 2012 року. – Київ, 2012. – 37 с.  
 Узагальнений звіт про хід виконання заходів регіональних програм підтримки малого підприємництва на 2011–2012 роки (за підсумками 2011 року) [Електронний ресурс] / Державний комітет регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285389&cat\\_id=33774](http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285389&cat_id=33774). – Назва з екрана.

## Додаток М

### Вихідні дані оцінки результативності механізму фінансової підтримки в Україні (2010–2013 рр.)

Регіон	Кількість зареєстрованих малих підприємств				Середньооблікова чисельність зайнятих на малих підприємствах				Доступність державної підтримки малого підприємництва				Чисельність підприємств залучених до професійної підготовки/перепідготовки				Находження до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва			
	2010 p.	2011 p.	2012 p.	2013 p.	2010 p.	2011 p.	2012 p.	2013 p.	2010 p.	2011 p.	2012 p.	2013 p.	2010 p.	2011 p.	2012 p.	2013 p.	2010 p.	2011 p.	2012 p.	2013 p.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	20
Вінницька	7 350	7 455	8 147	8 770	55,4	52,1	54,8	54,4	0,00	0	0	0	0	0	0	0	380	509,2	810,8	895,6
Волинська	4 827	4 527	4 816	5 188	36,8	33,4	33,4	33,1	1	0	0,6	1	151	101	47	0	296,1	370,0	388,97	
Донецька	25 642	25 173	25 691	26 651	153,2	157,8	148	142,1	1	0,4	0,3	0,2	3530	4467		819	3 700	3 487,1	7 400	
Дніпропетровська	4 827	27 122	25 691	27 041	160,2	151,3	160,9	149,7	1	1	0,5	1	60	0	45	403	*	*	*	*
Житомирська	5 806	5 717	5 769	6 210	49,6	44,9	43,8	42,6	0	0	0	0	0	0	123	208	1 308,4	1 705,0	2 000,0	
Закарпатська	5 453	5 246	5 322	5 741	38,4	32,8	31,4	30,1	0	0	0	0	600	0	298	1 728	184,1	398,0	543,7	
Запорізька	13 789	14 160	13 553	14 119	82,5	80,8	81,1	76,6	1	0	0,1	0,4	60	300	300	374	1 101,7	873,9	553,1	
Івано-Франківська	7 314	7 310	7 352	7 668	41,3	39,4	38,2	37,1	0,4	0,2			28	390	350	1 090	312,6	950,0	950,0	
Київська	14 170	15 409	16 394	17 625	91,8	94,7	100,2	98,4	0	0	0	0	0	0	0	5 303	1 596,3	1 918,0	3 427,1	
Кіровоградська	6 370	6 236	6 617	7 010	37,8	37,9	40,6	39,4	0	0	0	0,2	0	0	0	1 219	*	*	*	*
Луганська	10 154	10 293	9 978	10 697	71,5	67,9	63,9	63,7	0,2	1	1	1	0	0	0	103	797,2	488,8	725,5	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
Львівська	19 311	15 695	16 368	17 849	124,8	118,6	109,2	103,6	0	0	0	0	0	0	0	764	—	—	—
Миколаївська	10 774	8 059	9 802	10 400	54,5	46,4	49,8	49	0	0	0	0	0	298	450	315	92,15	115	115
Одеська	23 828	22 456	23 641	25 039	128,6	124,9	120,5	121	0,3	0,2	0,2	0,3	96	420	1615	1 614	—	—	—
Полтавська	8 865	8 943	9 108	9 519	58,5	56,1	56,8	54,7	0,75	1	1	0,75	350	220	340	888	711,0	775,0	790,0
Рівненська	4 729	4 543	4 604	4 867	40	34,9	33,1	54,7	0	0	0	0	0	0	0	16	—	—	—
Сумська	4 944	5 006	5 025	5 426	42,5	39,6	37,2	35,4	0	0	0	0	0	0	190	235	861,6	810	740
Тернопільська	4 410	4 661	4 497	4 909	34,8	31,2	30,1	30	0	0	0	0	0	0	0	179	341,1	344,2	470,1772
Харківська	24 503	24 441	23 693	24 883	134,7	134,7	132,1	130,2	0	0	0	0	0	0	0	54	849	—	—
Херсонська	6 793	6 344	7 298	7 802	43	39,7	40,9	40,3	0	1	0,5	1	180	0	1020	395	776,5	616,8	622,4
Хмельницька	6 031	5 969	6 167	6 519	48,3	46,4	42,9	41,8	0,1	1	0,2	0,7	375	273	37	1 027	434,2	616,8	650,3
Черкаська	6 735	6 571	6 646	7 427	49,5	47,4	45,3	45,1	0,4	0,4	0,4	0,4	315	791	748	226	—	—	—
Чернігівська	5 086	8 517	3 793	3 968	28,1	25,8	25,1	23	0,8	0,9	0,7	0,6	700	749	500	0	188,2	217,8	313,3
Чернівецька	4 712	5 066	5 455	5 835	41,5	39,8	38,6	37,1	0,5	0,7	0	0,5	30	210	600	1 123	266,9	272,2	300
АР Крим	13 959	12 386	13 230	15 553	90,3	86,3	78,7	76,5	0,13	1	0	0	0	4 200	0	0	—	—	—

**Примітка.** Авторська розробка на основі <sup>1</sup>.

\* («») – відсутні дані

<sup>1</sup> Узагальнений звіт про виконання регіональних та місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, 2013 рік [Електронний ресурс] / Державна регуляторна служба України. – Режим доступу: <http://www.dktr.gov.ua/info/3023>. – Назва з екрана.

Звіт про роботу фондів підтримки підприємництва, створених за участю УФПП, за 2011 рік [Електронний ресурс] / Український фонд підтримки підприємництва. – Режим доступу: [http://fpr.gov.ua/results\\_activity.rtf](http://fpr.gov.ua/results_activity.rtf). – Назва з екрана.

Основні показники розвитку суб'єктів малого підприємництва за регіонами за 2011 р. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: [www.ukrstat.gov.ua](http://ukrstat.gov.ua). – Назва з екрана.

Про стан виконання плану заходів Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні за 2011 рік [Електронний ресурс] / Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу: [http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=285373&cat\\_id=33781](http://www.dktr.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=285373&cat_id=33781). – Назва з екрана.

Статистичний щорічник України за 2010 рік / [за ред. О. Г. Осауленко]. – Київ : Август Трейд, 2011. – 559 с.

Наукове видання

**ЧЕРНЯВСЬКА** Олена Валеріївна  
**ЮРКО** Тетяна Сергіївна

**МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ  
МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА:  
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА  
ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА**

Монографія

Головний редактор *М. П. Гречук*  
Комп'ютерна верстка *О. С. Корніліч*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 13.  
Зам. № 158/648.

Видавець і виготовлювач  
Вищий навчальний заклад Укоопспілки  
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,  
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і  
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.

